

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

*[CURRENT ISSUES
OF UKRAINIAN LINGUISTICS:
THEORY AND PRACTICE]*

XLIV

Засновано 2000 року

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
Навчально-наукового
інституту філології
3 травня 2022 року*

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Рецензенти:

Г.М. Сюта, д-р філол. наук, проф.
Ю.Л. Мосенкіс, д-р філол. наук, проф.
І.Р. Корольов, д-р філол. наук, проф.

А 44 **Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика : зб. наукових праць. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2022. Вип. 44. 156 с.**

У збірнику наукових праць аналізуються актуальні, перспективні, дискусійні питання сучасної лінгвістики в її множинних дослідницьких парадигмах. Видання розраховано на фахівців у галузях філології, філософії, культурології, історії та інших соціогуманітарних дисциплін, а також науковців вищих навчальних закладів.

ISSN 2311-2697 (Print)
ISSN 2523-4870 (Online)

DOI:
<https://doi.org/10.17721/APULTP>

Наукова індексація:

INDEX COPERNICUS (Польща)
ERIH PLUS (Норвегія)
RESEARCH BIB (Японія)
УКРАЇНІКА НАУКОВА (Україна)
DOAJ

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
GOOGLE SCHOLAR
ROAD
OUCI
ULRICH'SWEB

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації – Серія КВ № 5755 від 15.01.2002 р. Перереєстровано: **Свідоцтво про державну реєстрацію** друкованого засобу масової інформації – Серія КВ № 24318-14158ПР від 24.01.2020 р.

Збірник наукових праць є **фаховим виданням із дисциплін філологічного профілю** (наказ Міністерства освіти і науки України від 07.10.2015 р., № 1021). Категорія "Б"

Цей журнал ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons Зазначення Авторства 4.0 Міжнародна

Спеціальність ДАК / міжнародна сертифікація:

філологічні науки (мовознавство) / language and linguistics
соціальні комунікації / social communication

Періодичність: двічі на рік (електронна версія розміщується на сайті видання не пізніше **1 лютого та 1 липня** кожного року)

Головний редактор:

Л.І. Шевченко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.

Відповідальний секретар:

Д.Ю. Сизонов, канд. філол. наук, доц.

Редакційна колегія:

Б.М. Ажнюк, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Ф.С. Бацевич, д-р філол. наук, проф.;

А. Брацкі, д-р гуманіт. наук, проф. (Польща);

Л.П. Гнатюк, д-р філол. наук, проф.;

Дель Гаудіо Сальваторе, PhD (д-р філософії), габілітований д-р,
проф. (Італія | Україна);

В.В. Дубічинський, д-р філол. наук, проф. (Польща);

С.Я. Єрмоленко, акад. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

А.П. Загнітко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

М. Каранфіловскі, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

А. Кіклєвіч, д-р філол. наук, проф. (Польща);

Т.Ю. Ковалєвська, д-р філол. наук, проф.;

Л.Ф. Компанцева, д-р філол. наук, проф.;

О.В. Левко, канд. філол. наук, доц.;

Г.П. Півторак, акад. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Р.П. Радичевський, акад. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

С.К. Росовецький, д-р філол. наук, проф.;

М.А. Собуцький, д-р філол. наук, проф.;

Л. Тантуровска, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

О.О. Тараненко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Б. Тошович, д-р філол. наук, проф. (Австрія);

А. Фаловскі, д-р філол. наук, проф. (Польща);

В.А. Широков, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.

Адреса редакційної колегії: 01601, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 14,
ауд. 131, Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Навчально-науковий інститут філології, тел. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apulp@univ.net.ua ; style_mk@ukr.net

web: <http://apulp.knu.ua>

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Reviewers:

Halyna M. Siuta, doctor of philology, prof.
Yurii L. Mosenkis, doctor of philology, prof.
Igor R. Korolyov, doctor of philology, prof.

A 44 Current issues of Ukrainian linguistics : theory and practice : scientific digest. Kyiv : Publishing center "Kyiv university", 2022. Vol. 44. 156 p.

The scientific digest contains contributions dedicated to the analysis of relevant, promising, controversial issues of modern linguistics in its plural research paradigmes. It is addressed to specialists in various disciplines of humanities: philology, philosophy, culturology, history etc. as well as to university scholars.

ISSN 2311-2697 (Print)
ISSN 2523-4870 (Online)

DOI:
<https://doi.org/10.17721/APULTP>

Scientific indexation:

INDEX COPERNICUS (Poland)
ERIH PLUS (Norway)
RESEARCH BIB (Japan)
SCIENTIFIC UKRAINE (Ukraine)
DOAJ

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
GOOGLE SCHOLAR
ROAD
OUCI
ULRICH'SWEB

Certificate of state registration of the print media (KB № 5755, 15.01.2002).

Certificate of state registration of the print media (KB № 24318-14158IP, 24.01.2020 p.)

The scientific digest is a **professional edition of philological sciences** (decree of the Ministry of education and science of Ukraine, 07.10.2015, № 1021). **Category "B" (Ukraine)**

This digest is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

International certification:

language and linguistics
social communication

Frequency: twice a year (online version is posted on the website of the edition no later than **February 1** and **July 1** of each year)

Chief editor:

Larysa I. Shevchenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.

Executive secretary:

Dmytro Y. Syzonov, PhD, assoc. prof.

Editorial board:

Bohdan M. Azhnyuk, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

Florii S. Batsevych, doctor of philology, prof.;

Artur Bratski, doctor of humanities, prof. (Poland);

Del Gaudio Salvatore, PhD, Dr. habil., prof. (Italy | Ukraine);

Volodymyr V. Dubichynskyy, doctor of philology, prof. (Poland);

Adam Falowski, doctor of philology, prof. (Poland);

Lidiia P. Hnatiuk, doctor of philology, prof.;

Svitlana Y. Yermolenko, acad. of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.;

Maksim Karanfilovski, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Aleksandr Kiklevich, doctor of philology, prof. (Poland);

Larysa F. Kompantseva, doctor of philology, prof.;

Tetiana Y. Kovalevska, doctor of philology, prof.;

Oleksandr V. Levko, PhD, assoc. prof.;

Hrihorii P. Pivtorak, acad. of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.;

Rostyslav P. Radyshevskyy, acad. of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.;

Stanislav K. Rosovetskyi, doctor of philology, prof.;

Mychailo A. Sobutskyy, doctor of philology, prof.;

Volodymyr A. Shyrovok, acad. of NAS of Ukraine, doctor of techn. sciences, prof.;

Lidija Tanturovska, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Oleksandr O. Taranenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

Branko Toshovych, doctor of philology, prof. (Austria);

Anatolii P. Zagnitko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.

Editorial address: 01601 Kyiv, Taras Shevchenko Blvd, 14, aud. 131,

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Educational and Scientific Institute of Philology, tel. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua ; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

В ПАМ'ЯТЬ ПРО С. К. РОСОВЕЦЬКОГО

УДК 81:001.891](092)Росовецький С.

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2022.44.6-27>

Дядищева-Росовецька Ю.Б.
ORCID ID: 0000-0003-4366-3587

Росовецький С.С.
ORCID ID: 0000-0001-5569-4765

**МОВОЗНАВЧА СПАДЩИНА
СТАНІСЛАВА КАЗИМИРОВИЧА РОСОВЕЦЬКОГО**

Анотація. У статті окреслено портрет Станіслава Росовецького, філолога широкого профілю, який усе життя працював у царині славістики, науковця, який оперував усім спектром фахового інструментарію та майстерно комбінував класичні методи з новітніми підходами. Схарактеризовано мовознавчу спадщину енциклопедично освіченого дослідника, до кола наукових інтересів якого належали розробки фахової методології, різноманітні аспекти вивчення мови фольклору, лінгвошевченкознавства, історичної лексикології, стилістики, історії української літературної мови, питання термінотворення, медіалінгвістичні студії, "точні" методи в дослідженні фольклору й літератури тощо. Розглянуто значення, із мовознавчої точки зору, його підручника "Український фольклор у теоретичному висвітленні", що став вершиною багаторічної діяльності професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Там автором змальовано багатопланові зв'язки фольклористики з мовознавством; наголошено на безособовості традиційного фольклору – тому, що наближує його до мови. Також зосереджено увагу на осмисленні фольклористами нових теорій та методів дослідження, розроблених лінгвістами, що збагачує теорію науки про фольклор. Крім того, обґрунтовано застосування до фольклорного мовного матеріалу методів лінгвістичної стилістики. Підкреслено важливість сумісних студій фольклористики до діалектології. Окреслено мовознавчі аспекти фундаментальної праці "Тарас Шевченко і фольклор". Творчість Т. Шевченка, не лише геніального поета, мовотворця, основоположника нової української літературної мови, але й носія традиційного фольклору, посідала в науковому доробку С. Росовецького особливе місце. Окремо наголошено на виділенні науковцем лінгвостилістичної специфіки

втілення фольклорних прийомів організації тексту в Шевченкових творах – повторів, психологічних паралелізмів, "слов'янських заперечних паралелізмів", "reservatio mentalis" тощо. Також підкреслено важливість диференціації вченим Шевченкових фольклорних записів, зроблених з пам'яті та "з голосу". Наголошено на важливості висновків розділу «Мова "Слова..."», присвячених розгляду лінгвістичної проблематики, і передусім діалектологічної, у монографії С. Росовецького «"Слово о полку Ігоревім" у взаємозв'язках із фольклором».

Ключові слова: мовознавство, лінгвофольклористика, лінгвошевичкознавство, лінгвостилістика, методологія.

Інформація про авторів: Дядищева-Росовецька Юлія Борисівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Росовецький Станіслав Станіславович – доктор філософії (PhD).

Електронна адреса: dyadros@gmail.com, RosovSS@hotmail.com

Juliya B. Dyadyshcheva-Rosovetska

ORCID ID: 0000-0003-4366-3587

Stanislav S. Rosovetsky

ORCID ID: 0000-0001-5569-4765

LINGUISTIC HERITAGE OF STANISLAV KAZIMIROVICH ROSOVETSKY

Abstract. The paper outlines a portrait of Stanislav Rosovetsky, a broad-based philologist who worked all his life in the field of Slavic studies, a scientist who operated an almost full range of philological tools and skillfully combined classical methods with the modern concepts. The research is focused on the linguistic heritage of an encyclopedically educated researcher, whose scientific interests included the development of professional methodology, aspects of studying the language of folklore, linguistics, historical lexicology, stylistics, history of Ukrainian literary language, terminological issues, methodological studies, mediaeval scholars. etc. The significance of his textbook "Ukrainian folklore in theoretical light", which became the culmination of many years of activity of the professor of Kyiv National Taras Shevchenko University, is considered from the linguistic point of view. There, the author describes the multifaceted links between folklore and linguistics; emphasis is placed on the impersonality of traditional folklore – because this aspect brings it closer to the language. The focus is also on folklorists' understanding of new theories and research methods developed by linguists, which enriches

the theory of the science of folklore. In addition, the application of methods of linguistic stylistics to the folklore language material is substantiated. The importance of borderline studies of folklore with dialectology is emphasized. Linguistic aspects of the fundamental work "Taras Shevchenko and Folklore" are outlined in the paper. The work of T. Shevchenko, not only a genius poet, linguist, founder of the new Ukrainian literary language, but also a bearer of traditional folklore occupied a special place in the scientific work of S. Rosovetsky. The emphasis on the linguistic and stylistic specifics of the embodiment of folklore methods of text organization in Shevchenko's works – repetitions, psychological parallelisms, "Slavic negative parallelisms", "reservatio mentalis", etc. – is especially emphasized. The importance of differentiating Shevchenko's folklore recordings made from memory and "voice" was also given a mention. The importance of the conclusions of the section «Language of the "Word... "», devoted to linguistic issues, and especially dialectological, in S. Rosovetsky's monograph «"A Word about Igor's Regiment" in Relations with Folklore» is observed.

Keywords: linguistics, linguistic folklore, linguistic Shevchenko studies, linguistic stylistics, methodology.

Information about authors: Dyadyshcheva-Rosovetska Juliya Borysivna – PhD, associate professor, associate professor of the department of stylistics and language communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Rosovetsky Stanislav Stanislavovych – Philosophy Doctor (PhD).

E-mail: dyadros@gmail.com, RosovSS@hotmail.com

Пішов із життя Станіслав Казимирович Росовецький – талановитий учений, письменник, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філологічних наук, філолог широкого профілю, знаний в Україні, у славистиці, у світі. Заслуги його перед українською наукою великі. Він був полівекторною особистістю, коло наукових інтересів якої охоплювало фольклор, давню літературу, шевченкознавство, агіологію, біблієстику, текстологію, поезику, лінгвістику. Пропоноване дослідження присвячено саме аналізу його мовознавчої спадщини, яка становить понад двадцять праць серед майже чотирьох сотень із інших галузей філології [35]: *Non multum, sed multa*.

У його доробку представлено різноманітні аспекти вивчення мови фольклору [14], лінгвошевченкознавства [3; 2], історичної лексикології, стилістики, історії української літературної

.....

мови [17], питання термінотворення [11], медіалінгвістичні студії, "точні" методи в дослідженні фольклору й літератури тощо.

Фундаментальність у дослідженнях, комплексний підхід філолога притаманні вже раннім працям С. Росовецького – він був останнім аспірантом О. Назаревського, члена славнозвісного Семінарію В. Перетца (науково-літературний життєпис "Володимир Перетц. Біографія інтелектуала" на пошану "вчителя вчителів наших" – останній завершений твір (у друці), над яким працював науковець [10]). Для філології взагалі та зокрема для лінгвістичних студій, можливості, що відкрилися завдяки "слов'янському формалізму", винайденому В. Перетцем у 1905 році, – як вдалося довести С. Росовецькому [9; див. також: 26, с. 152–159], – переоцінити не можна.

Осмилення цих версій формалізму й структуралізму та застосування їх у конкретних студіях знайшло місце в багатьох працях С. Росовецького, зокрема мовознавчих. Для нього була надзвичайно важливою доказовість науки, у цьому контексті закономірним видається послідовне звертання ним до статистичних методів дослідження тексту. Наприклад, науковцем було розроблено методологію вичерпної "повної" лінгвостатистичної дескрипції пам'ятки староукраїнської літературної мови XVII ст.: створено проєкт дослідження "Скарбниці потрібної" Іоанікія Галятовського [13].

Науковець продуктивно застосовував прийоми лінгвістичної статистики до атрибуції давньої пам'ятки – "Повісті про Петра і Февронію" [35, с. 16]. Також С. Росовецький використовував методику статистичного вивчення давніх рукописних збірників [21; див. також: 35, с. 12]. Не можна не згадати в цьому контексті також його "Приклад аналізу народної ліричної пісні" з застосуванням тотожних прийомів [20].

Проблеми методології приваблювали С. Росовецького, послідовника та розробника ідей В. Перетца, який, будучи фундатором "філологічного методу", наголошував на тому, що вивчення літературних пам'яток має починатися з уваги до їхньої мови. С. Росовецький розробив власне універсальне бачення методологічної тріади наукового дослідження, й

особливу увагу приділяв у ній філософській основі [26, с. 213–224; див. також: 28, с. 7–43]. Завдяки його спостереженням та умовиводам стали можливими студії у різних царинах філологічної науки, що він і сам задемонстрував у численних працях, зокрема з лінгвофольклористики, де ним було окреслено специфіку матеріалу дослідження. С. Росовецький неодноразово наголошував на хибності традиції вважати фольклор зведенням зафіксованих текстів (відповідно до старої філософської основи, з 20-х років ХХ ст.), у яких наддіалектність у деяких жанрах з'являється внаслідок обробки коректорами під час підготовки до друку [26, с. 182–191]. Зміна філософської парадигми також уможливила застосування панпсихологізму як філософської основи [26, с. 139–145], зокрема в лінгвошевченкознавчих дослідженнях [4, с. 96–97], та обґрунтування "повернення до вільного вибору вченим філософської бази своєї розвідки" [26, с. 215].

Заслуга С. Росовецького полягає й у тому, що він обґрунтував продуктивність пошукових можливостей не лише компаративного, а й "надійнішого", на його переконання, інтертекстуального підходу в лінгвошевченкознавчих студіях, що дає безмежні можливості для вивчення рецепції поетичної мови українського фольклору в поетичній мові Т. Шевченка [32, с. 47–65; див. також: 26, с. 192; і ще: 16].

Для С. Росовецького протягом усього життя (з часів знайдення ним у 1978 році в архіві повісті XVII ст., її першої публікації та дослідження [35, с. 11, 15, 35]) було дуже важливо працювати безпосередньо з матеріалом, шукати нові тексти, опрацьовувати їх та запроваджувати до наукового обігу: так він став у 2007 р. укладачем збірки "Веснянки, колісанки та загадки, записані 1920 року у селі Кирилівці Григорієм Ткаченком" [1], що ще чекає на комплексне лінгвофольклористичне дослідження. Її оприлюднення також відкриває широкі можливості для діахронічних лінгвошевченкознавчих студій, адже ці записи майбутнім директором Інституту мовознавства було здійснено на Звенигородщині – батьківщині Т. Шевченка через майже

.....

століття після нього та на сорок років пізніше фіксацій А. Кримського, які той здійснював з 1880-х рр.

У фундаментальному підручнику "Український фольклор у теоретичному висвітленні" [26] підсумовано та "осмислено двохсотлітній період розвитку української фольклористики" [5, с. 335], а також висвітлено численні проблеми поетики фольклору [5, с. 335], важливої для мовника. Окрім цього там окреслено перспективи та спрогнозовано вектори подальшого розвитку фольклористики, зокрема постання "нового традиціоналізму" [26, с. 213–224] – згодом С. Росовецький неодноразово підкреслював, що з часу його написання вітчизняна наука зробила ряд істотних кроків у зазначених напрямках.

С. Росовецький окреслює в цьому підручнику багатопланові зв'язки фольклористики з мовознавством. Передусім він наголошує на безособовості традиційного фольклору, яка наближує його до живої мови [26, с. 47]. Важливо, що "нові теорії та методи дослідження, котрі постійно, починаючи із середини ХІХ ст., з'являються в лінгвістиці, час від часу фахово переосмислюються фольклористами та збагачують теорію науки про фольклор" [26, с. 47]. Крім того, оскільки словесна сторона фольклору постає на мовній основі, закономірним є його дослідження методами стилістики [26, с. 47]. Також автор наголошує на співпраці фольклористики з діалектологією [26, с. 47], адже фольклор звучить діалектами. Згадує тут науковець і молоді інтердисциплінарні галузі – лінгвофольклористику, що "взаємодіє з етнолінгвістикою" [26, с. 47]. Проте він рішуче заперечує пропонуване останньою розчинення фольклору в культурі загалом та діалектів – у загальнонародній мові, що призводить до нівелювання розбіжностей між літературною мовою та мовою фольклору, а, отже й до викривлення результатів.

У навчальному посібнику "Текстологія фольклору" С. Росовецького лінгвістичним аспектам присвячено розділ "Семіотика, аналіз рівнів тексту, лінгвістична статистика" [25, с. 133–137]. Автор продовжує традицію всебічного

комплексного аналізу тексту, сформульовану В. Перетцем (здійснюваного тим на матеріалі давніх пам'яток) у його "філологічному методі", аналізу, що поєднує літературознавчі студії та мовознавчі. Спирається він на пропозицію Р. Якобсона починати дослідження поетичного твору за мовними рівнями, а далі вивчати зв'язки явищ на кожному з них із явищами поетичної мови (метафор, метонімії, символіки тощо). Окрему увагу в посібнику з цієї допоміжної спеціальної дисципліни приділено розвідці Т. Сібеока, який застосував ідеї Р. Якобсона до вивчення фольклорного тексту. Враховуючи поліваріантність фольклорного твору, специфіку його трансмісії, наявність деяких віддалених у часі фіксацій, такий підхід відкриває широке поле для дослідження мовознавця.

Теоретичні умовиводи науковець застосовував у практичних спостереженнях до вивчення різноманітного матеріалу.

Увагу С. Росовецького в різних аспектах часто привертала українські народні думи – яскрава, самобутня сторінка в історії нашого народу. Глибокі зауваження містить ґрунтовна стаття науковця, присвячена епічній специфіці українських народних дум, яка містить також цікавий мовний коментар щодо використовуваних там церковнослов'янських і загалом оригінальності словесної форми дум [36, с. 296]. Не можна не згадати в цьому контексті також детальну лінгвостилістичну інтерпретацію С. Росовецьким в іншій статті однієї з думових формул: "молитви невольників про повернення у вітчизну" [12], де він застосовує комплексний підхід.

Одним із ключових текстів у науковому доробку С. Росовецького було "Слово о полку Ігоревім": протягом усього життя він наполегливо збирав літературу, матеріали, повертався до вивчення різноманітних його аспектів, серед яких особливе місце посідає проблема рецепції "Слова..." [35, с. 13, 16, 20, 24, 26, 27, 29, 32, 38, 42], а також проблема спадкоємних зв'язків [24]. У його монографії «"Слово о полку Ігоревім" у взаємозв'язках із фольклором» (2021 р.) один із перших розділів присвячено розгляду лінгвістичної проблематики [23, с. 57–64], і передусім діалектологічної, що,

зрештою, закономірно для дослідження твору з точки зору фольклориста, оскільки саме діалекти виступають "мовною оболонкою" творів усної народної творчості. У цьому розділі автор детально аналізує підходи науковців, які дотримуються подекуди протилежних висновків та формулює важливу пораду: "«Словом...» ще мають впритул зайнятися професійні українські діалектологи" [23, с. 64; див. також 35, с. 13]. Також слушні зауваження залишив С. Росовецький у відгуку на працю Т. Піонтковської, присвячену лінгвопоетичним формулам із точки зору зв'язків мови "Слова о полку Ігоревім" із мовою українського фольклору [8].

У ряді статей С. Росовецького, присвячених лінгвофольклористичній аспектології, науковець дає методичні поради мовознавцям при здійсненні ними експертизи автентичності фольклорних творів для отримання достовірних результатів [27]. Особливо цінною є чітка диференціація: "фейклору", "фольклоризмусу" та "фолксинесу", що функціонують у наш час. Автор майстерно використовує лінгвістичну аргументацію при розгляді їхніх специфічних рис.

С. Росовецьким, який був універсальним науковцем із енциклопедичними знаннями, здійснено ряд розробок-етюдів із історичної лексикології у процесі реконструкції давньокиївських билин, що рецитовалися тут ще в XVI ст., наприклад, "князь *нішов*", "богатыр *зіштовхнув*" тощо [7]¹. Вони мають самодостатню цінність і представляють інтерес для історика мови. Запропоновані автором моделі окреслюють перспективи для подальших фахових лінгвістичних студій, адже в мові, на його переконання, зосереджено величезний історичний матеріал. Під час роботи вченому став у пригоді талант письменника, адже С. Росовецький – людина обдарована – не лише аналізував тексти, а й сам протягом усього життя їх творив, часто ілюстрував свої видання. Його доробок було відзначено на багатьох фахових конкурсах, зокрема, на "Коронації слова" 2007–2008 рр.

¹ див. також фільм-презентацію цього видання на сайті: <https://rosovetskyi.com/category/multimedia/> (дата звернення: 30.04.2022)

Наріжним каменем наукової спадщини С. Росовецького є творчість Т. Шевченка, не лише геніального поета, мовотворця, основоположника нової української літературної мови, але й носія традиційного фольклору. Грунтовна праця науковця "Тарас Шевченко і фольклор" витримала три видання – 2011, 2015, 2017 рр., вона містить глибокі мовознавчі спостереження, окрім власне фольклористичних і літературознавчих. Це стосується передусім лінгвостилістичної специфіки втілення фольклорних прийомів організації тексту в Шевченкових творах – повторів, психологічних паралелізмів, "слов'янських заперечних паралелізмів", "reservatio mentalis" та ін. [32, с. 227–233].

На окрему увагу мовознавця заслуговує диференціювання С. Росовецьким у розділі "Шевченко як фольклорист" Шевченкових фольклорних записів, зроблених із пам'яті та "з голосу" [32, с. 115–123; див. також: 34], що безумовно має, крім власне фольклористичного [6, с. 645], лінгвістичне значення, адже виділені фіксації засвідчують різні вияви мовної діяльності Т. Шевченка та відрізняються за ступенем посилення поетового авторського внеску.

У славнозвісній Шевченківській енциклопедії – гордості вітчизняної науки – більше сотні статей авторства С. Росовецького. Серед них привертає увагу дослідження, що демонструє певні підходи до інтерпретації риторичної структури в поетичних творах Т. Шевченка. Воно присвячено специфічному лінгвостилістичному прийому – апострофі, звертання суб'єкта мовлення до певного об'єкта [15, с. 230–232].

Будучи засобом інтимізації, завдяки якому ускладнюється гра суб'єктно-об'єктних стосунків, різноманітні апострофи відіграють важливу роль у поезії Т. Шевченка: вони супроводжують у його творах історичні й географічні альянзи, розширюючи художній час і простір твору, отже слугують інтелектуалізації творів основоположника нової української літературної мови та спонукають читача до розумової співпраці [3, с. 566].

Християнський компонент взагалі посідає у творчості Т. Шевченка, на переконання С. Росовецького, значне місце,

дослідженню якого він присвятив багато уваги. У "Шевченківській енциклопедії" він є автором фундаментальних статей, присвячених Шевченковій рецепції Біблії, християнській агіографії тощо. Зокрема, С. Росовецький звернув увагу, що в поемі "Марія" – духовному надконфесійному посланні поета українському народу – не лише відбилися тексти акафістів Богородиці та "св. Йосипові обручнику", а й знайшла своє втілення поетика акафістів [29]. Там, відповідно до канонічної структури акафіста, перемежуються оповідні (кондакарні та початкові ікосні) фрагменти зі звертаннями-вигуками, що відповідають ікосам "Радій!" [29, с. 220–221], – ці звертання відіграють важливу роль у поезиці акафістів.

Не менш важливим, за висновком С. Росовецького, є аналіз слідування Т. Шевченка у звертанні до акафістів виразній вітчизняній традиції (ідеться про перші переклади з грецької в давньокіївську добу та перші видання лаврської Києво-Печерської друкарні). Студії з історії української літературної мови та лінгвокультурології в цій царині, як науковець сподівався, ще попереду.

Секрети Шевченкової лінгвістичної майстерності приваблювали С. Росовецького. Зокрема, прийоми вишуканої мовної гри основоположника нової української літературної мови та мовотворця він вивчає з точки зору відхилень автора від усталеного для певного жанру дискурсу [18]. Як явище мовної гри автор розглядає введення специфічних фольклорних прийомів організації тексту (повторів, стилістичної симетрії та ін.) до тканини твору літературної поезії. Або окремо зупиняється на вивченні в поемі "Царі" витонченої гри поета з архаїзмами, а також з його оказіональними неологізмами, які можна трактувати як порушення норм словотворення.

У дописі "Проблема українського бароко і Тарас Шевченко: деякі стилістичні та мовно-поетикальні аспекти" С. Росовецький добирає глибоку лінгвістичну аргументацію, гостро полемізуючи з автором статті, присвяченої цьому стилю в "Шевченківській енциклопедії" Л. Ушкаловим щодо

сприймання Т. Шевченком драматургії В. Шекспіра як барокової [22].

Під час роботи над ґрунтовним дослідженням "Шевченко. Сучасна біографія" С. Росовецький використовував також матеріали своїх лінгвістичних студій. Наприклад, у замальовці про життя поета на засланні ("Розділ 9. Затягнутий у сірий мундир, ув'язнений у смердючій казармі: *Оренбург, Орська фортеця*" [33, с. 183–201] він застосував розробку, присвячену семантиці слова "хата" в поетичних контекстах українського генія: поміж іншими його символічними значеннями було виділено частовживане "притулок". Він може бути постійним, або тимчасовим, затишним, чи недостойним людини: "Ще прийде ніч в смердючу хату, / Ще прийдуть думи..." ("А. О. Козачковському"). Тут ідеться про солдатську казарму на березі Каспійського моря" (подібне зображення знаходимо на відомому малюнку Т. Шевченка "Казарма" 1856–1857 років). Зрозуміло, що вона "аж ніяк не нагадувала рідну поетові селянську оселю. Значення слова "хата" тут близьке до переносного, певний відтінок образності йому надає й гострий емоційний епітет" [16, с. 29].

С. Росовецький – автор першої частини (1860–1930 рр.) колективної монографії "Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка", що пережила два видання (2004, 2011) [30; 31]. У ній окремий розділ присвячено аналізу шляхів розвитку нашого лінгвошевченкознавства [30, с. 31–33]. І починає він зі згадки про мовознавчу оцінку творів поета К. Шейковським, а саме лексики "Гайдамаків".

Наголошує дослідник і на події, що мала величезне значення, і не лише для лінгвошевченкознавства: "Визнання й авторитет, що їх здобула на той час поезія Шевченка, стала одним із головних аргументів на захист української мови в публіцистичній статті П. Г. Житецького" [30, с. 31] – юного студента нашого історико-філологічного факультету, учасника поховання поета, майбутнього автора славнозвісної історії української літературної мови, праць, присвячених

.....

аналізу мови дум, Пересопницького євангелія, "Слова о полку Ігоревім", "Енеїди" тощо. Слушним є і таке спостереження С. Росовецького про подію, значення якої мовознавцеві переоцінити не можна: ідеться про передачу в 1863 році П. Житецьким ненадрукованого Шевченкового тексту "Хустина" ("У неділю не гуляла") редакторові часопису "Основа". Це був важливий крок для текстологічного опрацювання Шевченкових творів [30, с. 9]. А скільки з них було втрачено!

Справедливо наголошує науковець на важливості підготовки проф. В. Перетцем наукових кадрів у його Семінарії [30 с. 14; див. також: 19, с. 51], звідки вийшла ціла плеяда відомих шевченкознавців. Поміж ними був І. Огієнко, майбутній укладач "Граматично-стилістичного словника Шевченкової мови", автор "Історії української літературної мови", що містить глибоку оцінку творчості Т. Шевченка та ін. Парадоксально, але 20-ті роки ХХ ст., коли університет було розформовано й перетворено на ІНО (інститут народної освіти), шевченкознавство переживає тут свій розквіт [30, с. 32], адже "випускники й викладачі Київського університету, серед яких були учні В. Перетца, очолили наукове, академічне шевченкознавство, виробивши його модель, суттєво викривлену в радянській науці наступних десятиріч і багато в чому взірцеву й для наших часів" [30, с. 32].

Також глибоким є спостереження С. Росовецького щодо сучасних тенденцій, що домінують в університетському шевченкознавстві, представленому в усіх формах (усній, рукописній та друкованій): превальювання історико-літературних і мовознавчих досліджень [30, с. 6], що контрастує з іншими етапами осмислення цієї центральної постаті в історії української культури. Особливо відчутним це було в початковий період, коли синтетичний літературно-критичний компонент та етнологічний переважав мовознавчий [30, с. 31].

Сформульовано С. Росовецьким перспективні напрямки медіалінгвістичних студій: у наш час дослідники, користувачі Інтернету, на його думку, могли б "зацікавитися Шевченком як автором, чії творіння мають такі близькі до Мережі якості, як

мультимедійність, гіпертекстуальність, нелінійність та інтерактивність" [33, с. 446]. Наприклад, сучасних мовознавців – дослідників гіпертекстуальності має привабити те, що "у своїй поетичній творчості українською мовою Шевченко ... тяжів до створення гіпертекстів" [33, с. 447]. Також видається перспективним для лінгвошевченкознавця вивчення нелінійності, яка "тісно пов'язана зі своєрідною варіативністю його поетичних текстів" [33, с. 447]. І далі науковець уточнює: "Ця особливість реалізується в автоповтореннях, авторемінісценціях, автоалюзіях і автоцитатах" [33, с. 447].

Літературознавча спадщина інтелектуального велета – М. Грушевського є важливим здобутком нашого народу, яку важливо було не просто перевидати на новому етапі, а й осмислити, і надати фахові коментарі. Це було здійснено С. Росовецьким у примітках до II-го – VI-го томів (2-ої – 9-ої книг) перевиданої його "Історії української літератури" (1993-1996 рр.). Там містяться, окрім літературознавчих, глибокі мовознавчі коментарі з історичної стилістики, лінгвістичної методології, історії української літературної мови та ін. Це була титанічна праця не просто фахівця, але і Майстра.

С. Росовецький пішов з життя передчасно, сповнений творчих сил. Науковець, що все життя прагнув істини, який відчував себе духовно вільною людиною: "І пізнасте істину, і істина зробить вас вільними" (Ін. VIII: 32). Він плідно працював до останнього дня. Безкомпромісний у принципових фахових дискусіях – і при цьому завжди щиро відкритий до конструктивної кваліфікованої дискусії. Інтелігентна людина, з витонченим почуттям гумору та здатністю до самоіронії. Він був наділений колосальною працездатністю: "Український фольклор у теоретичному висвітленні", "Шевченко і фольклор", більше сотні статей у "Шевченківській енциклопедії", "«Слово о полку Ігоревім» у взаємозв'язках із фольклором", "Спадкоємні зв'язки національних словесних культур", "Фольклорно-літературні зв'язки: компаративний аспект", "Володимир Перетц. Біографія інтелектуала" – навіть одного з цих видань вистачило б, щоб залишити ім'я вченого в історії філологічної

науки для вдячних нащадків. Кожне з них – результат самовідданого подвигу великого трудівника, оригінального мислителя, людини, яка сама здобула славу (*Nomen est omen*). Кожне з них – перлина в тому вінці зі здобутків і чеснот, який людина збирає протягом життя, за І. Галятовським. Нам треба осмислити його великий дар і далі дбати про інтелектуальний сад, який виплекав Станіслав Казимирович Росовецький*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веснянки, колісанки та загадки, записані 1920 року у селі Кирилівці Григорієм Ткаченком / Підгот. до друку С. К. Росовецького, Ю. Б. Дядищевої-Росовецької, К. Ткаченко. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. 135 с.

2. Гнатенко В. І. Росовецький Станіслав Казимирович. *Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2010). Сторінки історії: монографія (2-ге вид., доп. та перероб.)* / Задорожна Л.М., Семенюк Г.Ф., Росовецький С.К., Вільна Я.В., Задорожна С.В., Гнатенко В.І. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2011. С. 341–343.

3. Дядищева-Росовецька Ю.Б. Росовецький Станіслав Казимирович. *Шевченківська енциклопедія* : в 6 т. / Редкол. : М.Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. Т. 5. Київ: НАН України, 2015. С. 565–566.

4. Дядищева-Росовецька Ю.Б. Фольклор і поетичне слово Тараса Шевченка. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2001. 133 с.

5. Лисюк Н.А. Росовецький Станіслав Казимирович. *Українська фольклористична енциклопедія*: в 2-х т. / Упор., наук. ред. проф. М.К. Дмитренко. Т. 2. Київ : Вид-во "Сталь", 2020. С. 335–336.

6. Пастух Н.А. Росовецький Станіслав Казимирович. *Українська фольклористична енциклопедія* / керівник проекту, наук. редактор, упор. Василь Сокіл [НАН України, Ін-т народознавства]. Львів, 2018. С. 645.

7. Росовецький С.К. Билини давньокиївські: Реконструкції-переклади фольклориста С. Росовецького / під редакцією поета О. Хмельовського. Київ : SELENA : ФОП Росовецький-Гіндіч О.С., 2016. 170 с. [Електр. ресурс] : <https://rosovetskyi.com/bylyny/> (дата звернення: 30.04.2022).

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

.....

8. Росовецький С.К. Відгук на автореферат кандидатської дисертації Піонтковської Т. О. «Лінгвопоетичні формули як вираження зв'язку мови "Слова о полку Ігоревім" і мови української народної творчості». *Словесна магія міфопоетики*. Київ : Альфа друк, 2008/2009. С. 96–97.

9. Росовецький С.К. В.М. Перетц – фундатор "слов'янського формалізму". *Філологічні семінари. Художня форма*. Присвячується 100-літтю філологічного семінару та його засновнику – професору Перетцу В.М. 2005. Вип. 8. С. 10–12.

10. Росовецький С. К. Володимир Перетц. Біографія інтелектуала. Київ : Дух і літера, 2022 (готується до видання).

11. Росовецький С.К. Деякі міркування про наукову термінологію. *Актуальні проблеми української лінгвістики: Теорія і практика*. 2009. Вип. XIX. С. 79–87.

12. Росовецький С.К. До лінгвостилістичної інтерпретації однієї з думових формул. Стаття перша. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2016. Вип. 33. С. 17–31.

13. Росовецький С.К. До методології "повної" лінгвостатистичної дескрипції пам'ятки української літературної мови XVII ст. : Проект дослідження "Скарбниці потрібної" Іоанікія Галятовського. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2008. Вип. XVI. С. 3–8.

14. Росовецький С.К. До проблеми двомовності видань з українського фольклору. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. 2007. Вип. 29. № 1.

15. Росовецький С. К., Дядищева-Росовецька Ю. Б. Апострофа. *Шевченківська енциклопедія* : в 6 т. / Редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. Т. 1. Київ: НАН України, 2012. С. 230–232.

16. Росовецький С.К., Дядищева-Росовецька Ю.Б. Символіка слова "хата" в поетичних контекстах Т. Г. Шевченка. *Українське мовознавство*. 1993. Вип. 20. С. 28–33.

17. Росовецький С.К. Мовна ситуація України кінця XVI ст. у дзеркалі текстів Андрія Курбського. *Слов'янські мови і сучасний світ*. Київ : Видавничий центр "Київський університет", 2001. С. 67–78.

18. Росовецький С.К. Нотатки про Шевченкові мовні ігри. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. Вип. 30. С. 143–162.

19. Росовецький С.К. Перетц Володимир Миколайович. *Шевченківська енциклопедія: в 6 т. /* Редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. Т. 5. Київ: НАН України, 2015. С. 51–52.

20. Росовецький С.К. Приклад аналізу народної ліричної пісні. *Студії з україністики*. 2007. Вип. VII. Скарби культури – безсмертя нації. С. 198–208.

21. Росовецький С.К. Про естетичне дослідження пам'яток давніх східнослов'янських літератур. *Радянське літературознавство*. 1978. № 2. С. 15–26.

22. Росовецький С.К. Проблема українського бароко і Тарас Шевченко: деякі стилістичні та мовно-поетикальні аспекти. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2013. Вип. XXVII. С. 66–77.

23. Росовецький С. "Слово о полку Ігоревім" у взаємозв'язках із фольклором. Київ: ФОП Саломатін Сергій Миколайович, 2021. 404 с. [Електр. ресурс]: <https://rosovetskyi.com/?p=49> (дата звернення: 30.04.2022).

24. Росовецький С.К. Спадкоємні зв'язки національних словесних культур. Київ: Віпол, 1997. 230 с.

25. Росовецький С.К. Текстологія фольклору. Київ: SELENA: ФОП Росовецький-Гіндіч О.С., 2015. 260 с. [Електр. ресурс]. URL: https://rosovetskyi.com/textologia_folkloro_rosovetskyi/ (дата звернення: 30.04.2022).

26. Росовецький С.К. Український фольклор у теоретичному висвітленні: підручник. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 623 с. [Електр. ресурс]. URL: <https://rosovetskyi.com/ukr-folklor-u-teorivusv/> (дата звернення: 30.04.2022).

27. Росовецький С.К. "Фейклор", "фольклоризмус", "фольксінес" та деякі мовні аспекти їх функціонування в Україні. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2002. Вип. 5. С. 133–142.

28. Росовецький С.К. Фольклорно-літературні зв'язки: компаративний аспект. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2001. 277 с. [Електр. ресурс]. URL: https://rosovetskyi.com/folklorno_literaturni_zviazki/ (дата звернення: 30.04.2022).

29. Росовецький С. Шевченкова "Марія", православна і протестантська біблеїстика першої половини XIX ст. *Тарас Шевченко і національно-визвольні змагання українського народу: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції* (доповіді, тези, нові

дослідження) 20–21 травня 1996 р. Київ : ВПЦ "Київський університет", 1998. С. 220–225. [Електр. ресурс]. URL: <https://rosovetskyi.com/marija/> (дата звернення: 30.04.2022).

30. Росовецький С.К. та ін. Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2003): колективна монографія / Задорожна Л. М., Семенюк Г.Ф., Росовецький С.К., Вільна Я.В., Задорожна С.В., Гнатенко В.І. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2004. С. 6–39.

31. Росовецький С.К. та ін. Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2010). Сторінки історії: монографія / 2-ге вид., доп. та перероб. / Задорожна Л.М., Семенюк Г.Ф., Росовецький С.К., Вільна Я.В., Задорожна С.В., Гнатенко В.І. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2011. С. 7–57.

32. Росовецький С. Шевченко і фольклор : вид. 2-ге, випр. і доп. Київ : Критика, 2015. 480 с.

33. Росовецький С. Шевченко. Сучасна біографія. Київ : Дух і літера, 2020. 472 с.

34. Росовецький С. К. Шевченко як фольклорист. *Шевченкознавчі студії*. 2007. Вип. 9. С. 90–97.

35. Станіслав Казимирович Росовецький. Бібліографічний покажчик за 1968–2018 роки / Укладач Ю.Б. Дядищева-Росовецька. Автор вступних нотаток С.К. Росовецький. Київ : ФОП Росовецький-Гіндич О. С., 2018. 52 с. [Електр. ресурс]. URL : <https://rosovetskyi.com/bibliographia/> (дата звернення: 30.04.2022).

36. Rosovetsky S.K. Epic specificity of ukrainian folk dumas. *Studia Litterarum*. 2018. Т. 3, № 1. С. 282–301.

REFERENCES

1. *Spring songs, lullabies and riddles, recorded in 1920 in the village of Kyrylivka by Hryhoriy Tkachenko* (2007). [Vesnyanky, kolysanky ta zagadky, zapysani 1920 roku u seli Kyrylivci Grygoriyem Tkachenkom] / S.K. Rosovetskyi, Yu.B. Dyadyshhevoyi-Rosovetska, K. Tkachenko. Kyiv : VPC "Kyuyivskij universytet". 135 s. [in Ukrainian].

2. Gnatenko, V.I. (2011). *Rosovetsky Stanislav Kazimirovich* [Rosovetskyi Stanislav Kazymyrovych]. *Shevchenkoznnavstvo u Kyuyivskomu nacionalnomu universyteti imeni Tarasa Shevchenka (1860–2010). Storinky*

istoriyi: monografiya / 2-ge vyd., dop. ta pererob. / Zadorozhna L.M., Semenyuk G.F., Rosovetskyi S.K., Vilna Ya.V., Zadorozhna S.V., Gnatenko V.I. Kyiv : VPC "Kyyivskyy universytet", 341–343 [in Ukrainian].

3. Dyadyshheva-Rosoveczka, Yu.B. (2015). *Rosovetsky Stanislav Kazimirovich* [Rosovetskyi Stanislav Kazymyrovych]. *Shevchenkivska encyklopediya : v 6 t.* / Redkol. : M.G. Zhulynskyy (gol.) [ta in.]. T. 5. Kyiv NAN Ukrayiny, 565–566 [in Ukrainian].

4. Dyadyshheva-Rosoveczka, Yu.B. (2001). *Folklore and poetic words of Taras Shevchenko* [Folklor i poetychne slovo Tarasa Shevchenka]. Kyiv : VPC "Kyivskyy universytet". 133 s. [in Ukrainian].

5. Lysyuk, N.A. (2020). *Rosovetsky Stanislav Kazimirovich*. [Rosovetskyi Stanislav Kazymyrovych]. *Ukrayinska folklorystychna encyklopediya: v 2 t.* / Upor., nauk. red. prof. M.K. Dmytrenko. T. 2. Kyiv : Vyd-vo "Stal", 335–336 [in Ukrainian].

6. Pastux, N.A. (2018). *Rosovetsky Stanislav Kazimirovich*. [Rosovetskyi Stanislav Kazymyrovych]. *Ukrainian folklore encyclopedia* [Ukrayinska folklorystychna encyklopediya] / kerivnyk proektu, nauk. redaktor, upor. Vasyl Sokil [NAN Ukrayiny, In-t narodnavstva]. Lviv, 645 [in Ukrainian].

7. Rosovetskyi, S.K. (2016). *Ancient Kyiv bylyny: Reconstructions-translations of folklorist S. Rosovetsky* [Bylyny davnokyyivski: Rekonstrukciyi-pereklady folklorysta S. Rosoveczkogo] / pid redakciyeyu poeta O. Khmelovskogo. Kyiv : SELENA : FOP Rosovetskyi-Gindich O.S., 170 s. URL : <https://rosovetskyi.com/bylyny/> (last access: 30.04.2022) [in Ukrainian].

8. Rosovetskyi, S.K. (2008/2009). *Response to the abstract of the candidate's dissertation of Piontkovskaya T.O. «Linguopoetic formulas as an expression of the connection between the language "Words about the regiment of Igor" and the language of Ukrainian folk art». Verbal magic of mythopoetics* [Vidguk na avtoreferat kandydatskoyi dysertaciyi Piontkovskoyi T. O. «Lingvopoetychni formuly yak vyrazhennya zv'yazku movy "Slova o polku Igorevim" i movy ukrayinskoyi narodnoyi tvorchosti»]. *Slovesna magiya mifopoetyky*. Kyiv : Alfa druk, 96–97 [in Ukrainian].

9. Rosovetskyi, S.K. (2005). *V. M. Peretz – the founder of "Slavic formalism"* [V.M. Peretz – fundator "slov'yanskogo formalizmu"]. *Philological seminars. Art form*. Prysvyachuyetsya 100-littyu

filologicznego seminaru ta jogo zasnovnyku – profesoru Peretczu V.M. Kyiv : VPC "Kyivskij universytet", 8, 10–12 [in Ukrainian].

10. Rosovetskyi, S.K. (2022). *Vladimir Peretz. Biography of an intellectual* [Volodymyr Peretcz. Biografiya intelektual]. Kyiv : Dux i litera (gotuyetsya do vydannya) [in Ukrainian].

11. Rosovetskyi, S.K. (2009). *Some considerations of scientific terminology* [Deyaki mirkuvannya pro naukovu terminologiyu]. *Aktualni problemy ukrayinskoyi lingvistyky: teoriya i praktyka*, 19, 79–87 [in Ukrainian].

12. Rosovetskyi, S.K. (2016). To the linguistic-stylistic interpretation of one of the thought formulas. Article one. [Do lingvostylistychnoyi interpretaciyi odniyeyi z dumovyx formul. Stattya persha]. *Aktualni problemy ukrayinskoyi lingvistyky: teoriya i praktyka*, 33, 17–31 [in Ukrainian].

13. Rosovetskyi, S.K. (2008). *To the methodology of "complete" linguistic and statistical description of the monument of Ukrainian literary language of the XVII century. : Ioaniki Galyatovsky's "Treasury of Needs" research project* [Do metodologiyi "povnoyi" lingvostatystychnoyi deskrypciyi pam'yatky ukrayinskoyi literaturnoyi movy XVII st. : Proekt doslidzhennya "Skarbnyci potrebnoyi" Ioanykiya Galyatovskogo]. *Aktualni problemy ukrayinskoyi lingvistyky: teoriya i praktyka*, 16, 3–8. [in Ukrainian].

14. Rosovetskyi, S.K. (2007). *On the problem of bilingual publications in Ukrainian folklore* [Do problemy dvomovnosti vydan z ukrayinskogo folkloru]. *Literatura. Folklor. Problemi poetyky*, 29, № 1 [in Ukrainian].

15. Rosovetskyi, S. K. & Dyadyshheva-Rosoveczka, Yu. B. (2012). *Apostrophe*. [Apostrofa]. *Shevchenkivska encyklopediya : v 6 t. / Redkol. : M. G. Zhulynskij (gol.)* [ta in.]. T. 1. Kyiv : NAN Ukrayiny, 230–232.

16. Rosovetskyi, S.K., Dyadyshheva-Rosoveczka Yu.B. (1993). *Symbolism of the word "house" in the poetic contexts of Taras Shevchenko*. [Symvolika slova "hata" v poetychnyx kontekstax T.G. Shevchenka]. *Ukrayinske movoznavstvo*, 20, 28–33 [in Ukrainian].

17. Rosovetskyi, S.K. (2001). *The language situation in Ukraine in the late XVI century. in the mirror of Andriy Kurbsky's texts* [Movna sytuaciya Ukrayiny kincya XVI st. u dzerkali tekstiv Andriya Kurbskogo]. *Slovyanski movy i suchasnyj svit*. Kyiv : VPC "Kyivskij universytet", 67–78 [in Ukrainian].

18. Rosovetskyi, S.K. (2015). Notes on Shevchenko's language games. [Notatky pro Shevchenkovi movni igry]. *Aktualni problemy ukrayinskoyi lingvistyky: teoriya i praktyka*, 30, 143–162 [in Ukrainian].

19. Rosovetskyi, S.K. (2015). *Peretz Volodymyr Mykolajovych* [Peretz Volodymyr Mykolajovych]. *Shevchenkivska encyklopediya : v 6 t. / Redkol. : M.G. Zhulynskij (gol.)* [ta in.]. T. 5. Kyiv. : NAN Ukrayiny, 51–52 [in Ukrainian].

20. Rosovetskyi, S.K. (2007). Example of analysis of folk lyric song. [Pryklad analizu narodnoyi lirychnoyi pisni. Studiyyi z ukrayinistyky]. *Skarby kultury – bezsmertya nacyi*, VII, 198–208 [in Ukrainian].

21. Rosovetskyi, S.K. (1978). *On the aesthetic study of monuments of ancient East Slavic literature* [Pro estetychne doslidzhennya pam'yatok davnix sxidnoslov'yanskyx literatur]. *Radjans'ke Literaturoznavstvo*, 2, 15–26 [in Ukrainian].

22. Rosovetskyi, S.K. (2013). *The problem of Ukrainian Baroque and Taras Shevchenko: some stylistic and linguistic and poetic aspects*. [Problema ukrayinskogo baroko i Taras Shevchenko: deyaki stylistychni ta movno-poetykalni aspekty]. *Aktualni problemy ukrayinskoyi lingvistyky: teoriya i praktyka*, 27, 66–77 [in Ukrainian].

23. Rosovetskyi, S. (2021). *"A word about the regiment of Igor" in the relationship with folklore* ["Slovo o polku Igorevim" u vzayemozv'yazkax iz folklorom]. Kyiv : FOP Salomatin Sergij Mykolajovych, 404 s. URL : <https://rosovetskyi.com/?p=49> (last access: 30.04.2022) [in Ukrainian].

24. Rosovetskyi, S.K. (1997). *Hereditary connections of national verbal cultures* [Spadkoyemni zv'yazky nacionalnyx slovesnyx kultur]. Kyiv : Vipol, 230 s. [in Ukrainian].

25. Rosovetskyi, S.K. (2015). *Textology of folklore* [Tekstologiya folkloru]. Kyiv : SELENA : FOP Rosovetskyi-Gindich O.S., 260 s. URL : https://rosovetskyi.com/textologia_folklor_rosovetskyi/ (last access: 30.04.2022) [in Ukrainian].

26. Rosovetskyi S. K. (2008). *Ukrainian folklore in theoretical light*. [Ukrayinskij folklor u teoretychnomu vysvitleni]. Kyiv : VPC "Kyyivskiy universytet", 623 s. URL : <https://rosovetskyi.com/ukr-folklor-u-teor-vusv/> (last access: 30.04.2022) [in Ukrainian].

27. Rosovetskyi S.K. (2002). *"Fakelor", "folklorism", "folksines" and some linguistic aspects of their functioning in Ukraine* ["Fejklor", "folkloryzmus", "folksines" ta deyaki movni aspekty yix funkcionuvannya v

Ukrayini]. *Aktualni problemy ukrayinskoyi lingvistyky: teoriya i praktyka*, 5, 133–142 [in Ukrainian].

28. Rosovetskyi, S.K. (2001). *Folklore and literary relations: a comparative aspect* [Folkloro-literaturni zv'yazky: komparatyvnyj aspekt]. Kyiv : VPC "Kyyivskij universytet". 277 s. URL : https://rosovetskyi.com/folkloro_literaturni_zviazki/ (last access: 30.04.2022) [in Ukrainian].

29. Rosovetskyi, S. (1996). Shevchenko's "Maria", Orthodox and Protestant biblical studies of the first half of the nineteenth century [Shevchenkova "Mariya", pravoslavna i protestantska bibleyistyka pershoji polovyny XIX st.]. *Taras Shevchenko i nacionalno-vyzvolni zmagannya ukrayinskogo narodu: Zbirnyk materialiv mizhnarodnoyi naukovoji konferenciji (dopovidi, tezy, novi doslidzhennya) 20–21 travnya 1996 r.* Kyiv : VPC "Kyyivskij universytet", 220–225. URL : <https://rosovetskyi.com/marija/> (last access: 30.04.2022) [in Ukrainian].

30. Rosovetskyi, S.K. (2004). *Shevchenko Studies at the Taras Shevchenko National University of Kyiv (1860–2003)* [Shevchenkoznavstvo u Kyyivskomu nacionalnomu universyteti imeni Tarasa Shevchenka (1860–2003)]: kolektyvna monografiya / Zadorozhna L.M., Semenyuk G.F., Vilna Ya.V., Zadorozhna S.V., Gnatenko V.I. Kyiv : VPC "Kyyivskij universytet", 6–39 [in Ukrainian].

31. Rosovetskyi, S.K. (2011). *Shevchenko Studies at the Taras Shevchenko National University of Kyiv (1860–2010). Pages of history.* [Shevchenkoznavstvo u Kyyivskomu nacionalnomu universyteti imeni Tarasa Shevchenka (1860–2010). Storinky istoriyi] : monografiya / 2-ge vyd., dop. ta pererob. / Zadorozhna L.M., Semenyuk G.F., Vilna Ya.V., Zadorozhna S.V., Gnatenko V.I. Kyiv : VPC "Kyyivskij universytet", 7–57 [in Ukrainian].

32. Rosovetskyi, S. (2015). *Shevchenko and folklore* [Shevchenko i folklore] : vyd. 2-ge, vypr. i dop. Kyiv : Krytyka. 480 s. [in Ukrainian].

33. Rosovetskyi, S. (2020). *Shevchenko. Modern biography.* [Shevchenko. Suchasna biografiya]. Kyiv : Dux i litera, 472 s. [in Ukrainian].

34. Rosovetskyi, S.K. (2007). *Shevchenko as a folklorist* [Shevchenko yak folklorist]. *Shevchenkoznavchi studiyi*, 9, 90–97 [in Ukrainian].

35. *Stanislav Kazimirovich Rosovetsky. Bibliographic index for 1968–2018.* (2018). [Stanislav Kazymyrovych Rosovetskyi. Bibliografichnyj pokazhchyk za 1968–2018 roky] / Ukladach Yu. B. Dyadyshheva-Rosoveczka. Avtor vstupnyx notatok S.K. Rosovetskyi. Kyiv : FOP

Rosovetskyi-Gindyach O. S. 52 s. URL : <https://rosovetskyi.com/bibliographia/> (last access: 30.04.2022) [in Ukrainian].

36. Rosovetsky, S.K. (2018). Epic specificity of ukrainian folk dumas. *Studia Litterarum*, 2018, 3(1), 282–301. <https://doi.org/10.22455/2500-4247-2018-3-1-282-301> [in Russian].

Дата надходження до редакції – 25.04.2022

Дата затвердження редакцією – 30.04.2022

* Поки верстався номер, вийшла друком стаття С. Росовецького, присвячена спостереженням у царині синтаксичної стилістики [Росовецький С. К. Пунктуація в Шевченковій поезії "Ну що б, здавалося, слова...". *Українська літературна Шевченкіана: формально-змістові дискурси за 150 літ*. Зб. праць Всеукраїнської (41-ї) наук. Шевч. конф. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2022. С. 349–374].

СУЧАСНА ЛІНГВІСТИКА
В ІДЕЯХ І ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ

УДК 811.161.2:81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2022.44.28-47>

Шевченко Л.І.

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science ResearcherID: AAA-7939-2020

ScopusID: 57214792424

Сизонов Д.Ю.

ORCID ID: 0000-0003-1162-2182

Web of Science ResearcherID: I-1138-2018

ScopusID: 57209321114

**ЮРИСЛІНГВІСТИКА В ЕПЦЕНТРІ ЗАХІДНОЇ НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

***Анотація.** У статті проведений ретроспективний аналіз юрислінгвістичного знання в контексті західної науки. Визначаються основні засади юридичної (правової) лінгвістики як неофілологічного напрямку сучасної гуманітаристики, актуалізуються ідеї нових наукових концепцій, що є панівними в західному світі, визначаються ключові засади юрислінгвістики як перспективної галузі. Комплексно проаналізовані праці з юрислінгвістики, лінгвоекспертології, лінгвоконфліктології, що є авторитетними в модерній науці. Акцентовано, зокрема, на канадській, американській та західноєвропейській (французькій, німецькій, польській, чеській та ін.) школах юрислінгвістики як фундаментальних у становленні неонаправу. Так, американська школа пов'язана з іменем П. Тіерсма, який і ввів у науковий обіг поняття 'legal linguistics'; для канадської школи ключовим аспектом аналізу виявилися зв'язок соціальної лінгвістики та права, що і реалізувався у працях Дж. Торі, Д. Хеллера та ін.; у Франції за ініціативи прогресивних лінгвістів А. Мартіна, Дж. Рея та ін. створено Міжнародне товариство функціональної лінгвістики, що і працює над юрислінгвістичною проблематикою. У слов'янському світі особливо активно юрислінгвістика розвивалась у Польщі (Я. Бжезкі, А. Малиновскі та ін.) та Чехії (В. Кнапп). Сьогодні юрислінгвістика активно розвивається в локальних галузях – юридичній стилістиці, судово-медичній експертизі, юридичному перекладі, юридичній термінології, історії юридичної мови, юридичній лінгвометодичі та ін. Автори аналітично висвітлюють публікації*

різноаспектних студій та найвпливовіших шкіл цього міждисциплінарного напрямку. Обговорюються основні здобутки і перспективи розвитку лінгвістичних підходів у зв'язку з потребами правосуддя глобалізованого світу. Особлива увага приділяється науковим проблемам, які ще не розглядалися в сучасній юрислінгвістичній літературі.

Ключові слова: юрислінгвістика; лінгвістична експертиза; інноваційна лінгвістика; неofilologia.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Сизонов Дмитро Юрійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: [style m k@ukr.net](mailto:k@ukr.net) ; dm sizonov@ukr.net

Larysa I. Shevchenko

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science ResearcherID: AAA-7939-2020

ScopusID: 57214792424

Dmytro Y. Syzonov

ORCID ID: 0000-0003-1162-2182

Web of Science ResearcherID: I-1138-2018

ScopusID: 57209321114

JURISLINGUISTICS AT THE EPICENTER OF WESTERN SCIENCE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Abstract. *The article presents a retrospective analysis of jurislignuistic knowledge in the context of Western science. The basic principles of legal linguistics as a neophilological direction of modern humanities are determined, the ideas of new scientific concepts that are dominant in the Western world are actualized, the key principles of jurislignuistics as a prospective field are determined. There were comprehensively analyzed the papers on jurislignuistics, linguoexpertology, linguoconflictology, which are authoritative in modern science. Emphasis is made, in particular, on the Canadian, American and Western European (French, German, Polish, Czech, etc.) schools of jurislignuistics as fundamental in the formation of neodirection. Thus, the American school is associated with the name of P. Tiersma, who introduced the concept of 'legal linguistics' into scientific*

area; for the Canadian school, the key aspect of the analysis was in the connection between social linguistics and law, which was realized in the works of J. Tori, D. Heller, etc.; in France at the initiative of progressive linguists A. Martin, J. Ray and others the International Society for Functional Linguistics was established, and it is also associated with legal linguistics development. In the Slavic world, jurilinguistics was especially actualized in Poland (J. Brzezki, A. Malinowski, etc.) and in Czech Republic (W. Knapp). Nowadays, jurilinguistics is actively developing in local fields – legal stylistics, forensic examination, legal translation, legal terminology, history of legal language, legal linguomethodology, etc. The authors analyze various studies and the publications of the most influential schools in this interdisciplinary field. The main achievements and prospects of development of linguistic approaches in connection with the needs of justice in the globalized world are discussed. Particular attention is paid to scientific problems that have not yet been considered in the modern jurilinguistics literature.

Key words: *jurilinguistics; linguistic expertise; innovative linguistics; neophilology.*

Information about the authors: *Shevchenko Larysa Ivanivna – Corresponding Member of NAS of Ukraine, Doctor of Philology, Professor; Head of the Department of Stylistics and Language Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

Syzonov Dmytro Yuriyovych – PhD, Associate Professor; Associate Professor of the Department of Stylistics and Language Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: *style m k@ukr.net ; dm sizonov@ukr.net*

У сучасному динамічному світі юрислінгвістика є наукою інноваційною і вкрай потрібною у зв'язку із цивілізаційним розвитком суспільства, де мова залишається ключовим аргументом у прововідносинах, при конфліктних ситуаціях, в юридичній практиці. За пів століття свого інтенсивного розвитку в західній науці *юридична лінгвістика*³ утвердилася як

³ Наголосимо, що в сучасній науковій комунікації термін '*юрислінгвістика*' утвердився за аналогією до неонапрямів типу медіалінгвістика, психолінгвістика, бізнеслінгвістика та ін., де об'єктом аналізу виступає взаємозв'язок різних сфер життя мови. В західній науці рівнозначно послуговуються термінами '*legal linguistics*' та '*jurilinguistics*' (букв. 'правова лінгвістика', 'юридична лінгвістика').

неогалузь знань, насамперед, міждисциплінарна, міжкультурна, контрастивна та різноаспектна. Маючи за об'єкт вивчення взаємозв'язок мови і права та їх комунікативний ресурс, юрислінгвістика змогла утвердитися як самостійна галузь, відповідаючи запитам суспільства щодо мовної аргументації у правозахисті та правосвідомості. "У спектрі соціальних наук юрислінгвістика належить до особливого типу наукового пізнання і практичної діяльності соціуму" [6, с. 5], яка вивчає мовну організацію юридичної комунікації, лінгвістичний аналіз різних типів текстів із позиції їх нормативності, функціональної доцільності, відповідності правовим і жанровим стандартам офіційної сфери спілкування та ін. Окремими дослідницькими локусами в юрислінгвістиці вважається вивчення стилістичного потенціалу мовного ресурсу, який у текстах різних типів комунікації виконує маніпулятивну, емоційно-експресивну, патогенну та ін. функції, що можуть "нашкодити" адекватному і однозначному сприйняттю текстового повідомлення (аналіз таких мовних одиниць див. у працях [4; 5; 18]).

Відтак, головним об'єктом юрислінгвістики вважається *юридичний текст* із його мовною організацією, стилістичним ресурсом та комунікативним завданням. Критеріями віднесеності до юридичного тексту є його смисловий і граматичний зв'язок, що виявляється в системному та послідовному оформленні мовно-правової комунікації (речень, абзаців, надфразових одиниць), а також складних за структурно-смисловою організацією одиниць (параграфів, розділів, частин та ін.) для організації судово-юридичного процесу [5, с. 13]. Окремим перспективним локусом сучасної юридичної лінгвістики вважається порівняльний аспект вивчення юридичних текстів (судової сфери, юриспруденції, адвокатської справи) [2; 11; 18]. Юридична комунікація, отже, має залишатися строго витриманою та логічно організованою для максимальної об'єктивації мовної дійсності.

Як сфера вербальної організації юридичного процесу, юрислінгвістика має вирішити ряд завдань, домінуючих на сучасному етапі її розвитку:

(а) засади юридичного регулювання мовних конфліктів та їх розв'язання в юридичній практиці;

(б) створення рекомендацій щодо розробки текстів законів, нормативно-правових актів, експертиз різних типів комунікації;

(в) вироблення правової (юридичної) метамови, здатної обслуговувати спеціальну професійну комунікацію юрислінгвістів;

(г) вивчення та практична розробка лінгвоекспертних методик для аналізу конфліктних та патогенних текстів юридичної комунікації;

(г) термінологічне, перекладацьке та лексикографічне забезпечення юридичної діяльності;

(д) лінгвоюридична інтерпретація сучасних текстів різних сфер мовної комунікації;

(е) лінгвістична освіта фахівців у галузі права;

(е) лінгвістична експертиза різних типів текстів – усних / письмових, монологічних / діалогічних, соціально орієнтованих (за типами комунікації – медійні, наукові, економічні, фінансові, бізнесові та ін.);

(ж) теоретичні та практичні дослідження в галузі юридичного перекладу;

(з) прикладні аспекти лінгвоюридичного знання в судовій практиці та ін.

Ці та інші аспекти відбивають реальну картину еволюції юрислінгвістичного знання у західному світі, що коректно розглядати за авторитетними науковими центрами (США, Канада, Німеччина, Франція, Велика Британія, Польща, Чехія).

(1). В американській науці юрислінгвістику можемо розглядати у двох ракурсах: (а) з позицій лінгвістики – в контексті аналізу мовної організації юридичного процесу, (б) з позиції права – в контексті термінографії юридичної науки. Взаємозв'язок двох аспектів дав поштовх до вирізнення *legal*

.....

linguistics в окремий самостійний науковий напрям, "місією якого називають уникнення конфліктних непорозумінь у мові права та вихід із конфліктних ситуацій мовно-дипломатичним шляхом" [20].

У США розвиток юридичної лінгвістики пов'язаний із працями науковців із Вищої школи судової експертизи Лойольської школи права (Loyola Law School). Одним із засновників школи (і, відповідно, напряму юрислінгвістики) вважається П. Тіерсма [22]. У своїх працях дослідник розвиває тезу про необхідність стилістичного знання для сучасної юридичної комунікації, зокрема, у судовій практиці та адвокатській діяльності. Надаються рекомендації щодо необхідності використання лінгвістичного інструментарію у сфері юриспруденції та правозахисту, наголошується на окремих видах документації, пов'язаною із діяльністю лінгвіста-експерта та юрислінгвіста, акцентується на важливому місці лінгвістичної експертизи в політичному, фінансовому, медійному та бізнесовому контекстах, визначенні лінгвістичних параметрів доказової бази в юриспруденції та ін. [22].

Американська правова лінгвістика розвивалася швидкими темпами, про що свідчить значний обсяг науково-практичних публікацій із питань взаємодії мови і права (див. роботи Дж. Ейнсворта, Дж. Аткінсон, П. Дрю, Л. Солана та ін.). У зв'язку з цим абсолютно правомірно говорити про наявність у США потужної юрислінгвістичної традиції, що базується на трьох векторах аналізу мови права: (а) діяльність лінгвістів у сфері юриспруденції (фахові межі лінгвіста-експерта та юрислінгвіста у правовій комунікації), (б) роль лінгвістів у тлумаченні законів та підзаконних актів (залучення лінгвістів до інтерпретації законодавчої бази для американського населення), (в) аналіз мовної ситуації в різних видах суспільної діяльності.

Один із сучасних американських юрислінгвістів Р. Шай твердить, що мова має велике значення для права у зв'язку з двома важливими факторами: закони не можуть існувати поза мовою та їх мовленнєвими репрезентаціями, мова є основним інструментом діяльності юриста [19, с. 31]. Логічно, що

американська юрислінгвістика вже у ХХІ ст. має на меті розглянути мову та соціальні взаємодії комунікантів крізь призму закону, відштовхуючись від правового тла держави, її правових традицій, юридичних колізій та ін.

В американській науці навіть користуються поняттям *функціонального стилю права*, що забезпечує юридичну діяльність держави та вивчається на лінгвістичних та юридичних факультетах. Вивчення стилю права передбачає роботу з текстами різних типів комунікації в їх взаємозв'язку з правом, аналіз стилістичного ресурсу в дипломатичних, бізнесових, звітно-фінансових документах, пошук та пояснення мовно-стильових помилок в конфліктних текстах та ін.

(2). Канадська юрислінгвістика – одна із найпотужніших у світі, на що вказує глибока історія напрямку. На сучасному етапі юрислінгвістика пов'язана з інтегративним знанням: бачимо у працях зв'язок не тільки із лінгвістикою, а й із соціологією, політологією, антропологією. Так, Дж. Торі застосував практику соціологічного експерименту в юриспруденції: суспільство буде рухатися швидкими темпами до правової індустріалізації, в якій провідну роль зіграють знавці мови [23; 24], а дослідники Центру комп'ютерного аналізу тексту в Монреалі застосували когнітивний підхід до інтерпретації юридичних текстів [12, с. 44-45]. Обговорення проблем когнітивного аналізу мови права постійно обговорюється на фаховому семінарі CNRS Sciences cognitives à Saint Maximin, який об'єднує юрислінгвістів із багатьох країн світу.

Саме канадські вчені пов'язують появу юрислінгвістики із мовним пуризмом в країні, де через практичні потреби внаслідок двомовності почали вивчатися проблеми мови права (в інтерпретації лінгвістів та/або правників). У новий час юрислінгвістика трансформувалася у важливий дослідницький та прикладний аспект аналітичної діяльності фахівців і тлумачиться в контексті мультидисциплінарності: завдання науки в ХХІ ст. полягає в тому, щоб піддати лінгвістичному дослідженню законодавчі та підзаконні акти,

юридичні документи і матеріали з урахуванням особливостей і вимог конкретної мови, конфліктні ситуації, пов'язані з мовою та ін. [12].

Юрислінгвістика в Канаді сьогодні – це ще і постійний фаховий діалог юристів та лінгвістів. Перші – створюють правову базу, другі – інтерпретують тексти за точністю формулювань та уникнення смислового двочитання. Такий дослідницький симбіоз і дав поштовх до нових ідей в юрислінгвістиці щодо аналізу тексту: інтерпретації законодавчої бази текстів для потреб політичної, бізнесової, рекламної комунікацій, вивчення та аналіз мови медіа в правовому аспекті, психологічні аспекти вивчення юридичного тексту, аналіз причин появи конфліктогенних текстів та шляхи вербального вирішення конфліктних ситуацій та ін. Більшість дослідників, у цьому контексті, висловлюють думку про те, що суспільство буде рухатися швидкими темпами до правової індустріалізації, в якій провідну роль зіграють знавці мови.

(3). Німецька юрслінгвістика постулює тезу про зародження модерної філологічної галузі як результату динамічного розвитку соціальних зв'язків, нових досягнень у юридичній практиці, прогресом у функціональному мовознавстві в контексті дифузних зв'язків мови та інших сфер комунікації. А отже говоримо про майже століття розвитку юридичної лінгвістики (*'rechtslinguistik'*) в Німеччині.

Одним із фундаментаторів юридичної лінгвістики вважається А. Подлех, який визначив пріоритети неонапряму, орієнтуючись на потреби сучасного комуніканта в діалістичному взаємозв'язку мова ↔ право:

(а) мова права та державна політика. Юридична мова має відображати правову реальність держави: кожен юридичний термін має точно передавати зміст та значення соціальних та державоправових явищ, що репрезентується в законодавчій, дипломатичній, адміністративно-канцелярській та ін. документації;

(б) *взаємозалежність юридичної термінології.* Юридична термінологія втрачає свою дефінітивну точність при невідповідності семантики та смислової неоднозначності. Тому юридична мова повинна мати чітку лексикографічну системність та бути зрозумілою в метамові юриста;

(в) *граматична правильність в організації юридичної мови.* Головна функціональна необхідність юридичної мови – її стислість. Переобтяження тексту нагромадженням за допомогою мовних знаків може призводити до неточності в розумінні мовної комунікації;

(г) *проекція мови права на соціум.* Функціональне призначення юридичної мови – проектування їх у соціальному середовищі: юридична мова має стати не лише засобом ділової комунікації, а й інструментом у професійній юридичній діяльності;

(д) *мова як інструментарій для доведення конфліктності тексту.* Юрислінгвіст та лінгвіст-експерт можуть використовувати мову як доказову базу: при аналізі мовних конфліктів, правових колізій, агресивних дій засобами мови та ін. [17, с. 105-106]

Новий етап розвитку юрислінгвістики в Німеччині – дослідницькі пошуки Ф. Мюллера. Під його керівництвом ініційовано фаховий діалог правознавців і лінгвістів у межах різної компетенції (лінгвістичної та правової). Охоплено, зокрема, питання усної та письмової юридичної мови різних правових інститутів, стилістико-комунікативні особливості мови права, проблеми перекладу юридичних текстів та ін.; особливий акцент зроблено на багаторічній науковій співпраці право- та мовознавців, ролі мови і лінгвотеоретичного дослідницького підходу в теорії та практиці юридичних методів роботи [16].

У новий час (2000-ті рр.) Інститутом німецької мови була проведена конференція "Sprache und Recht", за результатами якої були видані збірники наукових праць (тематика охоплює проблеми взаємозв'язку мови права з (нео)лінгвістикою), а також прийнято рішення щодо впровадження інноваційного

.....

проєкту "LSP for Law", що покликаний віртуалізувати юридичну мову та виробити критерії сучасних тенденцій розвитку юрислінгвістики в Інтернет-просторі.

Німецькомовні роботи останніх років зосереджуються на:

(а) *мові законів*: загальні критерії юридичного тексту, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як для юристів, так і фахівців-лінгвістів;

(б) *мові судових рішень*: правові стандарти, відповідність законодавству, лінгвістична точність й однозначність;

(в) *мові юридичної науки та експертиз*: проблемні коментарі та обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців;

(г) *мові інституційного письмового спілкування*: формуляри, пам'ятки, довідки та ін.;

(д) *адміністративній субмові*: професійне обговорення спеціальних і нерегламентованих питань фахівцями;

(е) *лексикографічній практиці мови права*, включно з Інтернет-комунікацією [3, с. 61].

(4). Однією із найпотужніших юрислінгвістичних шкіл у Європі вважається французька. Маючи у своїй країні чітке мовне законодавство із функціональною регуляцією єдиної державної мови, французькі дослідники акцентували на регулятивах мовної політики. Важливу роль в аналізі мовної ситуації в країні у різних сферах життя суспільства досліджували не тільки соціологи чи поліологи, а й мовники. Тому і зароджується юрислінгвістичний аспект вивчення мови в контексті коректного аналізу правових регулятивів мови у Франції.

Одним із фундаментадорів юрислінгвістичних учень вважають А. Мартіна, одного із засновників Міжнародного Товариства Функціональної Лінгвістики (la Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle (SILF)), що акцентує увагу на проблемах кореляції мови і права. Основні питання, на яких зосередилися дослідники Товариства, були:

(а) законодавчі ініціативи щодо мовних стандартів та лінгвістичних правил складання юридичного документа,

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

(б) втілення семантичних критеріїв однозначності, ясності та точності в мові закону, проблеми зрозумілості та межі інтерпретації нормативного тексту, що має державотворчий характер;

(в) вивчення лексичних, ідіолектних, стилістичних і прагматичних характеристик мови комунікантів у судовому процесі;

(г) формування юридично закріплених правил судового процесу, усне судове мовлення як спосіб юридичної доказовості і провадження судової істини, судові спічі та аргументація;

(г) письмовий та усний (синхронний) юридичний переклад текстів сучасної комунікації, переклад для цілей судового розгляду, зокрема методів навчання юридичному та судовому перекладу, а також професійні аспекти діяльності юрислінгвіста в різних системах судочинства;

(д) формування лінгвістичних методик для проведення фахових експертиз, розробка та впровадження цих методик у юридичну практику;

(е) проведення фонетичної та авторознавчої експертизи в суді, робота у фахових комісіях з проведення лінгвістичних експертиз зі справ про мовні питання, справах про екстремізм і розпалювання міжнаціональної ворожнечі, справах про інтелектуальну власність та суміжні права;

(е) вивчення і наукова інтерпретація історії законодавчої мови, лінгвістичні особливості поширення правових систем та їх концептів, розвиток та типологія юридичного дискурсу, структура та функціонування правової комунікації у різних суспільствах – одно- та багатомовних;

(ж) робота над корекцією законодавчої бази щодо офіційного статусу мов та питання лінгвістичної політики в мультиетнічних державах, захист прав мовних меншин;

(з) розробка лінгвокриміналістики та лінгвоконфліктології як підгалузей юридичної лінгвістики, аналіз сучасної літератури із

різних проблем юрислінгвістики, складання словників із юриспруденції та ін.⁴

Сучасний етап розвитку французької юрислінгвістики пов'язаний із дослідженням правового статусу мови у Франції та впливу на процеси порушення мовних прав із позиції держави / держав (див. праці Дж. Корню [7; 8]). Так, основні тези, що домінують у його працях, можна висвітлити так:

(а) логічний взаємозв'язок мови та права в державному секторі та серед комунікантів різної мовної освіти;

(б) мова в судовій комунікації та мова в юридичних практиках – спільне і відмінне;

(в) статус лінгвіста-експерта в системі юридичних правовідносин;

(г) критика й аналітика сучасної юридичної комунікації у Франції;

(г) освітній процес в юрислінгвістичній площині у Франції та ін. країнах Європи – достатній рівень чи відповідність викликам часу;

(д) практичні поради лінгвістам-експертам в аналізі судових спорів – місце юрислінгвістів у таких фахових дискусіях [7, с. 31].

Юридична практика Франції XXI ст. передбачає, що разом із роботою юриста та судового експерта окремо має визначатися фахова діяльність юрислінгвіста, що співвіднесена з мовно-правовим дискурсом / правовою лінгвістикою. У французькій лінгвістиці часто застосовують до названої професійної сфери терміноряд *"юридична (правова) стилістика"*, *"стилістика юридичного тексту"* [3, с. 66].

(5). Британська юрислінгвістика зосереджується на проблемах правового статусу універсалізації англійської мови в Європейському союзі (процедура виходу Великої Британії з ЄС накреслила нові перспективи в аналізі юридичного статусу англійської мови як домінантної на європейському континенті). Саме тому праці з юрислінгвістики у Британії – це не тільки теоретичні напрацювання, а й практична реалізація комплексного аналізу мови у правовому полі.

⁴ URL: <http://www.silf-la-linguistique.org/> (дата звернення: 01.03.2022)

Особливий акцент робиться на термінологічній роботі юрислінгвіста. Інтенсифікація дослідження терміносистеми часто зумовлена змінами в суспільстві, появою нових правових понять і відносин, демократичними правами європейців, а також актуалізацією когнітивного підходу до терміну. Дослідники вказують на це у зв'язку із гострою схемою упорядкування, уніфікації та роз'яснення правових термінів, виданням лексикографічної літератури. Саме тому британська школа юрислінгвістики вважається однією із найпотужніших в контексті розробки терміносистем із неогалузі (англійська мова часто відіграє роль мови-донора для інших мов, а тому продукує нові юридичні терміни, що вкраплюються і в інші мови). Аналогією до британської традиції став перший в Україні "Англо-український словник міжнародного, порівняльного і європейського права" [1], який корелює з пошуком англійських учених щодо укладання словників подібного типу.

Саме у британській науці в контексті синкретизму лінгвістики та юриспруденції сформувалася і нова наукова галузь – судова лінгвістика (*forensic linguistics*). Походження цього терміну пов'язують з ім'ям британського лінгвіста Я. Свартвіка [21], який у 1968 р. здійснив лінгвістичну експертизу судових матеріалів, а також змодельював коректну мовну аргументацію для конфліктних перипетій.

Розвитку судової лінгвістики у Великобританії сприяло усвідомлення ефективності застосування лінгвістичних знань у сфері судочинства та їх впровадження у судові процеси як вагомий аргумент. Лінгвістична експертиза письмових документів із метою встановлення їх авторства, аналізу фонетичних особливостей голосу (його запису) передбачає, отже, визначення його належності конкретній людині та формування нових методик щодо ідентифікації ідіостилію комуніканта – все це знайшло широке застосування у судовому розгляді.

Сучасний етап розвитку юрислінгвістики в Британії – це локуси окремих невирішених питань, пов'язаних із синкретичністю мови і права: (а) правові регулятиви нових сфер

.....

комунікації – SMM-комунікації, спам-реклами, кібер-простору; (б) вирішення проблем мови в діджитал-сфері, інтернет-полі та соціальних мережах; (в) місце мови в гібридних війнах та конфліктах; (г) роль юрислінгвістів у правосвідомості сучасного соціуму, а також проблеми, пов'язані зі штучним інтелектом та його правовим статусом.

(6). Західнослов'янський світ – потужний осередок неолінгвістичних студій, серед яких важливе місце посідають Чехія і Польща. Юрислінгвістика в Чеській республіці пов'язана з В. Кнаппом (60-ті рр. ХХ ст.), який наголосив на синкретичному і логічному взаємозв'язках юриспруденції з іншими науками, зокрема філологічними. Так, лінгвістичні знання у кримінології в чеській юриспруденції асоціюються з дослідженням юридичних текстів в аспектах правової конфліктогенності, встановленням особи злочинця за мовними характеристиками, вивченням фонетичних (фоноскопична лінгвоекспертологія) та лексико-стилістичних (стилістична конфліктологія) засобів у побудові патогенних текстів, аналізом комунікації в судовому процесі, навичками ораторського мистецтва в судочинстві та ін. [13]. Дослідницькі акценти в чеській юрислінгвістиці можна проаналізувати у зв'язку із:

- (а) вивченням інвективного, маніпулятивного, агресивного, поліінтерпретативного функціонування мови;
- (б) розробкою юридичної мови (мови закону та підзаконних актів), здатністю обслуговувати спеціальну фахову комунікацію;
- (в) аналізом термінологічного, перекладацького та лексикографічного забезпечення юридичної діяльності;
- (г) розробкою єдиних правил лінгвістичної експертизи різних видів;
- (г) практичним застосуванням лінгвоюридичних аспектів державної мови та мовної політики;
- (д) вивченням мовноправової свідомості громадян;
- (е) лінгвістичною освітою фахівців у галузі права, судочинства, адвокатської діяльності [9, с. 12].

З 90-х рр. минулого століття активно розвивається напрям судової лінгвістики (*forenzní lingvistika*) як міждисциплінарної

сфери на перетині лінгвістики, права, психо- та соціології. Основним змістом судової лінгвістики сьогодні є:

(а) лінгвістичний аналіз та інтерпретація процесуального тексту, яким є письмовий (друкований) та усний, що має на меті виявити домінуючі риси особистості автора тексту (перевірити його оригінальність);

(б) мовний аналіз судової комунікації (як учасників процесу, так і суддів);

(в) вивчення жанрів судової практики, що активно змінюються під впливом розвитку системи права [3, с. 74].

У модерний час почали створюватися повнотекстові інформаційні системи, які базувалися на дослідженні юридичних текстів, що є результатом співпраці чеських інформатиків, лінгвістів та юристів [9]. Саме інформаційно-глобалізаційні процеси вплинули і на розвиток юрислінгвістики на Заході, зокрема в Чехії: до аналізу конфліктних текстів залучаються комп'ютерні системи, автоматизовані програми та створюються інформаційно-аналітичні центри для обробки й аналізу патогенної комунікації.

У польській юрислінгвістиці, яка активно розвивається з 70 рр. ХХ ст., визначені аспекти діяльності лінгвіста в юриспруденції та скваліфіковано тексти права, що наголошують на значимості вербального компонента в юридичному аналізі: (а) тексти нормативно-правової комунікації; (б) комунікативні тексти судових та адміністративних рішень; (в) тексти правової догматики; (г) тексти, що підлягають лінгвістичній інтерпретації; (ґ) конфліктогенні тексти (за різними сферами комунікації). Дослідник А. Маліновський – один із фундаторів юрислінгвістики в Польщі – розглядав аспекти мови права у двох ракурсах:

(а) *вертикальному*, що передбачає аналіз ієрархії мовних одиниць, що утворюють систему мови права, вивчення яких має ґрунтуватися на даних філологічної науки, зокрема, на уявленні про лінгвістичні рівні;

(б) *горизонтальному*, що передбачає дослідження структури мови права у визначенні потенційної сфери її застосування і,

.....

відповідно, специфіки функціонування в тій чи іншій комунікативній сфері [14].

З 90-х рр. у загальній криміналістиці Польщі юристи почали активно звертати увагу на мовний аспект правового аналізу, вирізняючи з-поміж інших і нові правові студії (*studium mowy prawa*). Окремий аспект у діяльності польських юрислінгвістів – спеціальний лінгвістичний аналіз сучасної юридичної мови і термінології (Я. Бжезкі, М.Б. Вербець) та дослідження різних типів комунікації в юрислінгвістичному аспекті науковими інтерпретаторами текстів Є. Пенькос, Х. Грочоля-Чепанек та ін. Це сприяло розробці нових методик для кваліфікації причин і наслідків порушення мовно-комунікативних норм та їх тлумачення в юриспруденції.

У 2019 р. основні обговорювані проблеми були визначені в панельних дискусіях, що підкреслило актуальність проблематики для розуміння сучасних суспільних процесів у світі:

(а) *юридична мова та юридичний дискурс*: мова права; юридична лінгвістика; історія правової мови; юридична термінологія та лексикографія; юридичні жанри; юридична мова ЄС; аналіз правового дискурсу; структура та семантика статутів та інших правових інструментів; розвиток юридичних мов; юридичне та лінгвістичне тлумачення текстів, сформульованих юридичною мовою; стиль мовлення у залі суду; зрозумілість юридичних інструментів при веденні судового засідання; мова бізнесу; лінгвістичні аспекти перехресного допиту; електронні системи в юридичній комунікації;

(б) *юридичний переклад та інтердисциплінарність*: переклад документів; юридичне тлумачення тексту; написання юридичного тексту та його переклад; сертифікація перекладачів у судових справах; некоректні переклади та неточні тлумачення у правовому контексті;

(в) *правова мова навчання, порівняльне право, історія мови права та правових систем*: історія правових систем у контексті комунікації; порівняльне вивчення правових систем (мова і мовлення); загальне право (лінгвістичний аспект);

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

(г) *мовні права та закон*: мовні права та норми; статус мовних меншин; мовні недоліки перед законом; право на мову навчання;

(г) *загальна юрислінгвістика*: криміналістична лінгвістика; криміналістична фонетика; атрибуція криміналістичного авторства; юридична та криміналістична стилістика; експертна лінгвістика; лінгвістичні особливості аналізу офіційних документів; юрислінгвістичні особливості сучасних жанрів;

(д) *мови для спеціальних цілей (кодифіковані мови)*: спеціальна мова в юриспруденції; термінологія права; метамова юриста, судді, лінгвіста-експерта [3, с. 72].

Названі аспекти вважаємо перспективними для всієї західноєвропейської юрислінгвістики. На нашу думку, мова є первинним інструментом правового регулювання, адже реалізує в юридичному комунікативному просторі пізнавальну та аналітичну функції. Відтак правова сфера є невід'ємною від соціальної мовної комунікації, де текст передбачає фаховий аналіз двох рівнів – як об'єкта правового регулювання й точної лінгвістичної реалізації спеціальної комунікативної мети. Синкретизм мови і права, таким чином, розширює межі компетенції юрислінгвістики як актуального наукового напрямку сучасних гуманітарних наук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український словник міжнародного, порівняльного і європейського права : близько 70000 термінів / Упорядн. В.І. Муравйов [та ін]; за ред. В.І. Муравйова, Л.І. Шевченко. Київ : Арії, 2009.

2. Англо-український, українсько-англійський юридичний словник : близько 70000 термінів / Упорядн. Л.І. Шевченко, В.І. Муравйов [та ін.] ; за ред. Л.І. Шевченко, В.І. Муравйова. Київ : Арії, 2010.

3. Лінгвістична експертиза: підручник / Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов; за ред. Л. І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2021.

4. Сизонов Д.Ю. Фаховий аналіз медійної фразеології в юрислінгвістичному аспекті. *Одеський лінгвістичний вісник*: спецвипуск. 2017. С. 195-200.

5. Шевченко Л.І., Сизонов Д.Ю. Текст як вербалізована свідомість в експертному аналізі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2020. Вип. 41. С. 8-23.
6. Юрислінгвістика : словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов, І.В. Шматко; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2015.
7. Cornu G. *Linguistique juridique*. Paris, 2005.
8. Cornu G. *Vocabulaire juridique*. Paris, 2007.
9. Cvrček F., Kořenský J., Novák F. Juristická a lingvistická analýza právních textů (právně informatický přístup). Praha: Academia, 1999.
10. Gilbert A., Tait-McCutcheon S. & Knewstubb B. Innovative teaching in higher education: Teachers' perceptions of support and constraint. *Innovations in Education and Teaching International*. 2021. №58:2. P. 123-134.
11. Goletiani L. Recent Developments in Legal Linguistics in Russia and Ukraine. *Studi Slavistici*. 2011. 8(1). P. 241-262.
12. Jurilinguistics: Between Law and Language. Montréal: Éditions Thémis, 2005.
13. Knappem V. O možnosti použití kybernetických metod v právu. Praha: ČSAV, 1963.
14. Malinowski A. *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*. Warszawa, 2006.
15. Mariani A. Marini. Presentazione, in *La lingua, la legge, la professione forense*. Dott. A. Giuffrè Editore. Milano, 2003. P. 9-21.
16. Müller F. Untersuchungen zur Rechtslinguistik. Interdisziplinäre Studien zu praktischer Semantik und Strukturierender Rechtslehre in Grundlagen der juristischen Methodik. Berlin, 1989.
17. Podlech A. *Rechtslinguistik. Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften*. Munchen, 1976.
18. Scarpa F., Riley A. *La fisionomia della sentenza in Inghilterra e in Italia: un'analisi orientata alla traduzione*. Bologna 2000.
19. Shuy R.W. *Speaking of Language and Law*. Oxford : Oxford Univ. Pr., 2015.
20. Solan L.M. *Legal Linguistics in the US: Looking Back, Looking Ahead. Legal Linguistics Beyond Borders: Language and Law in a World of Media, Globalisation and Social Conflicts. Legal Studies Paper*. 2019. №609. URL: <https://ssrn.com/abstract=3428489> (дата звернення: 01.03.2022)
21. Svartvik J. *The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics*. Göteborg : Uni- versity of Gotenburg, 1968.
22. Tiersma Peter M. *Legal Language*. University of Chicago Press, 1999.
23. Tori J. *Social Linguistics and Law*. Ottawa, 1943.
24. Tori J. *Social Linguistics and Law: [Reprinting the book]*. Ottawa, 1989.
25. Veronesi D. *Linguistica giuridica italiana e tedesca*. Padova, 2000.

REFERENCES

1. *English-Ukrainian dictionary of international, comparative and European law: about 70,000 terms* (2007) [Anglo-ukrai'ns'kyj slovnyk mizhnarodnogo, porivnjal'nogo i jevropskogo prava : blyz'ko 70000 terminiv] / Uporjadn. V.I. Muravjov [ta in]; za red. V.I. Muravjova, L.I. Shevchenko. Kyiv : Arij [in Ukrainian].
2. *English-Ukrainian, Ukrainian-English legal dictionary: about 70,000 terms* (2010) [Anglo-ukrai'ns'kyj, ukrai'ns'ko-anglijs'kyj jurydychnyj slovnyk : blyz'ko 70000 terminiv] / Uporjadn. L.I. Shevchenko, V.I. Muravjov [ta in.] ; za red. L.I. Shevchenko, V.I. Muravjova. Kyiv : Arij [in Ukrainian].
3. *Linguistic expertise : textbook* (2021) [Lingvistychna ekspertyza: pidruchnyk] / L.I. Shevchenko, D.Yu. Syzonov ; za red. L.I. Shevchenko. Kyiv : VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
4. Syzonov, D.Yu. (2017). *Professional analysis of media phraseology in the legal linguistics* [Fahovyj analiz medijnoi' frazeologii' v jurytslingvistychnomu aspekti]. *Odessa Linguistic Journal: special issue*, 195-200 [in Ukrainian].
5. Shevchenko, L., & Syzonov, D. (2020). Text as a verbalized consciousness in expert analysis [Tekst jak verbalizovana svidomist' v ekspertnomu analizi]. *Current Issues of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice*, 41, 8-23. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.41.8-23> [in Ukrainian].
6. *Legal linguistics : The dictionary of terms and concepts* (2015) [Juryslingvistyka : slovnyk terminiv i ponyat] / L.I. Shevchenko, D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov, V.I. Shmatko ; za red. L.I. Shevchenko. Kyiv: VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
7. Cornu, G. (2005). *Linguistique juridique* [Legal linguistics]. Paris [in French].
8. Cornu, G. (2007). *Legal vocabulary* [Vocabulaire juridique]. Paris [in French].
9. Cvrček, F., Kořenský, J., Novák, F. (1999). *Legal and linguistic analysis of legal texts (legal informatics approach)* [Juristická a lingvistická analýza právních textů (právně informatický přístup)]. Praha: Academia [in Czech].
10. Gilbert, A., Tait-McCutcheon, S. & Knewstubb, B. (2021). Innovative teaching in higher education: Teachers' perceptions of support and constraint. *Innovations in Education and Teaching International*, 58:2, 123-134. <https://doi.org/10.1080/14703297.2020.1715816> [in English].
11. Goletiani, L. (2011). Recent Developments in Legal Linguistics in Russia and Ukraine. *Studi Slavistici*, 8(1), 241-262. https://doi.org/10.13128/Studi_Slavis-10532 [in English].

12. *Legal linguistics: Between Law and Language* (2005) [Jurilinguistics: Between Law and Language]. Montréal: Éditions Thémis [in French].
13. Knappem, V. (1963). *About the possibility of using cybernetic methods in law* [O možnosti použítí kybernetických metod v právu]. Praha: CSAV [in Czech].
14. Malinowski, A. (2006). *Polish legal language. Selected Issues* [Polski język prawny. Wybrane zagadnienia]. Warszawa [in Polish].
15. Mariani A., Marini. (2003). *Presentation, in the language, the law, the legal profession* [Presentazione, in La lingua, la legge, la professione forense]. *Dott. A. Giuffrè Editore. Milano*, 9-21 [in Italian].
16. Müller, F. (1989). *Studies in legal linguistics. Interdisciplinary studies on practical semantics and structuring legal theory in the basics of legal methodology* [Untersuchungen zur Rechtslinguistik. Interdisziplinäre Studien zu praktischer Semantik und Strukturierender Rechtslehre in Grundlagen der juristischen Methodik]. Berlin [in German].
17. Podlech, A. (1976). *Legal Linguistics. Law and related sciences* [Rechtslinguistik. Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften]. München, 105-110 [in German].
18. Scarpa, F. & Riley, A. (2000). *The physiognomy of the sentence in England and Italy: a translation-oriented analysis* [La fisionomia della sentenza in Inghilterra e in Italia: un'analisi orientata alla traduzione]. Bologna [in Italian].
19. Shuy, R.W. (2019). *Speaking of Language and Law*. Oxford : Oxford Univ. Pr. [in English].
20. Solan, L.M. (2019). *Legal Linguistics in the US: Looking Back, Looking Ahead. Legal Linguistics Beyond Borders: Language and Law in a World of Media, Globalisation and Social Conflicts. Legal Studies Paper*, 609. URL: <https://ssrn.com/abstract=3428489> (date of access: 01.03.2022) [in English].
21. Svartvik, J. (1968). *The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics*. Göteborg : University of Gotenburg [in English].
22. Tiersma, Peter M. (1999). *Legal Language*. University of Chicago Press [in English].
23. Tori, J. (1943). *Social Linguistics and Law*. Ottawa [in English].
24. Tori, J. (1968). *Social Linguistics and Law: [Reprinting the book]*. Ottawa [in English].
25. Veronesi, D. (2000). *Italian and German legal linguistics* [Linguistica giuridica italiana e tedesca]. Padova [in Italian].

Дата надходження до редакції – 10.01.2022

Дата затвердження редакцією – 01.03.2022

УДК 81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.48-67>

Dmytro V. Dergach

ORCID ID: 0000-0003-4215-3825

Web of Science ResearcherID: U-3019-2017

Scopus ID: 57221787511

LANGUAGE INTELLECTUALIZATION IN NEW MEDIA: EVOLUTION OF GENRE PARADIGM

Abstract. *The article verbalizes author's position, concerning the intellectualization of genre system of media communication (as a result of communication forms' changes in modern society) and determines the criteria for its professional analysis. These are linguistic, functional and stylistic, linguocultural and sociolinguistic dimensions of evolution of forms of social communication in mass-media sphere. The research focuses on the non-specific communicative principles of the dynamics of genres in traditional and new media, that, according to extra- and intralinguistic factors, provide different ways of fulfilling the tasks of communicative situation. The paper states actual nowadays mediallyinguistic aspectology for research of media genres in projection on language functions, realized in communicatively changing mass-media context, associated with psychological time and space of culture. Particular attention is paid to the dynamics of functional markers in genre paradigm of media space through the language and cognitive integration of new / traditional genres (post, comment, stories, giveaway, etc.), that in their functional combination form a macrotext, relevant for media communication nowadays. The author also touches upon discussion issues of modern communicative linguistics and media genre theory, that outline the prospects for further investigations in this scientific field: accuracy of nomination and status of certain genres, relevance / irrelevance of traditional for stylistics of the 2nd half of the 20th century genre factors – according to the modern genres of media communication, the diffuse nature of the intellectualization of mass media genre system, connected with appropriate / inappropriate differentiation of such categories, as hyper-genre, sub-genre, genre variety unit, etc.*

Keywords: *media, new media, media communication, media genre, language function, intellect, intellectualization.*

Information about the author: *Dergach Dmytro Valerijovych – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Education and scientific Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *dimyla.philolog@ukr.net.*

Дергач Д.В.

ORCID ID: 0000-0003-4215-3825

Web of Science ResearcherID: U-3019-2017

Scopus ID: 57221787511

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ МОВИ НОВИХ МЕДІА: ЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРОВОЇ ПАРАДИГМИ

Анотація. У статті вербалізовано авторську позицію щодо інтелектуалізації мови й жанрової системи сучасної медійної комунікації та визначено актуальні критерії її фахового аналізу. Йдеться, передусім, про лінгвістичний, функціонально-стилістичний, лінгвокультурологічний і соціолінгвістичний виміри еволюції форм суспільної комунікації в масмедіа. Дослідження зосереджено на особливих принципах динаміки жанрів традиційних і нових медіа, які за екстра- та інтралінгвістичними факторами спираються на різні способи виконання завдань комунікативної ситуації, а отже, й добір мовних одиниць, що виконують варіативні функції. Проаналізовано актуальну на сьогодні медіалінгвістичну аспектологію дослідження жанрів ЗМІ у проєкції на функції мови, що вербалізуються в комунікативно змінному контексті сучасних масмедіа, пов'язаному з психологічним часом і простором культури. Особлива дослідницька увага приділяється динаміці функціональних маркерів у жанровій парадигмі медіапростору через мовну та когнітивну інтеграцію нових і традиційних жанрів (допис, коментар, сторіз, гівевей та ін.), які у своєму функціональному поєднанні утворюють макротекст, релевантний для медійної комунікації сьогодні. Автор також порушує дискусійні питання сучасної медійної жанрології, що окреслюють перспективи подальших досліджень у цій науковій галузі: точність номінації та статус окремих жанрів, актуальність / неактуальність традиційних для стилістики 2-ї половини ХХ ст. жанротвірних чинників. Відповідно до природи частотних сьогодні жанрів медійної комунікації, у свою чергу, проаналізовано дифузний характер жанрової парадигми ЗМІ, пов'язаний із доцільністю / недоцільністю диференціації таких категорій, як гіпержанр, субжанр, жанрова одиниця, міжжанрове утворення та ін.

Ключові слова: медіа, нові медіа, медійна комунікація, медійний жанр, функція мови, інтелект, інтелектуалізація.

Інформація про автора: Дергач Дмитро Валерійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: dimyla_philolog@ukr.net.

The actual linguistics paradigm bases on professional interpretations of language's functional and contextual representations – it dynamizes an increasingly relevant and effective syncretic segment of current linguistic science. This trend is manifested in the research qualification of linguistic phenomena, that systematically form and reflect the communicative resource and potential. First of all, we are talking about the optimal forms (and, hence, genres) of communication of the mass audience, that are constantly changing, according to cognitive and intellectual demand of the society. So, the idea to analyze the intellectual potential and resource of communicative objects and spheres, that are close to a human and depend on it, are quite logical and *perspective*.

According to active dynamics in various communicative fields and spheres we consider the *purpose* of our investigation *actual* and relevant:

(1) to determine linguistic causes and models of dynamics of genre as a special form of verbalization of the knowledge about the world in new media discourse;

(2) to pay attention not only on text-forming factors in the evolution of genres and genre system (already systematically studied in various fields of philology) – object, subject, topic, purpose, compositional and structural features of information;

(3) to identify, first of all, the linguistic objectivity of intellectualization in the analysis of new media genres – the specifics of language means through organization and transmission of the information, their communicative nature that motivates the constant dynamics of language, functional markers and genre paradigm of media space. It will allow us to comprehend the processes of evolution in methods and means of communication of the mass audience, implemented in the permanent development of (new) media genres and media genre theory in general, that is commensurate with psychological time and space of the culture.

Methodological principles of this investigation define the ways in solution of discussion issues, especially actual for modern communicative linguistics, psycholinguistics, medialogistics and

media genre theory. Their complex, syncretic nature outline the prospects for further investigations in this scientific field.

So, the generalization helps to interpret different scientific approaches: 1) to the intellect and intellectualization as a cognitive process of evolution of human mind, verbalized in different communicative forms and variants of literary language; 2) to the accuracy of nomination and status of such certain forms / genres, relevance / irrelevance of traditional for stylistics of the 2nd half of the 20th century genre factors.

The functional and stylistic analysis (in this and further papers) of the current media context and actual new genres of media communication gives an opportunity to determine the diffuse / dynamic nature of the intellectualization in mass media genre system, connected with appropriate / inappropriate differentiation of such categories, as hyper-genre, sub-genre, genre variety unit, etc.

Psycholinguistic attention focuses on the reasons and results of influence on language consciousness (mass and individual) in the discourse of media genres' evolution and appearance of new media genres.

1. Humanitarian paradigm of communicative evolution: linguistic objectivity

Communication in its dynamic nature permanently reflects values and civilizational perspective of society. So, forms of communication in general meaning are real exponent for scientists to investigate mass consciousness. Objectivity of such question is deeply connected with terms of intellect, intellectual characteristics, levels, as well as intellectualization – active process of their development – and effectively solved by the researchers in various fields of scientific knowledge. Outlined methodology of professional interpretation allows to analyze intellect in philosophy, psychology, sociology, logics, medicine, cybernetics, linguistics – as the ability of a person to recognize and comprehend the reality that can be reflected in various forms, depending on different motivational factors.

Being adopted from philosophy the term "intellect" began to be actively used in other sciences, and therefore, the concept of

"intellectual evolution", "intellectualization of language", "intellectualization of consciousness", "intellectualization of behavior", etc. were actualized. All these concepts are unified by integrated understanding of the dynamic development of the world according to the criteria of intellectual characteristics – individual, specially given, rational, and gradual (in their syncretic combination).

The fundamental nature of the *intellect* for understanding and explicating of the Universe's phenomena explains the ideological differentiation in the interpretation of this term in the lexicographic sources of the leading world centers of education and science, such as Cambridge, Oxford, etc.:

- (1) "The capacity for understanding, thinking, and reasoning, as distinct from feeling or wishing" [2];
- (2) "The faculty of reasoning and understanding objectively, especially with regard to abstract matters" [12];
- (3) "The ability to think in an intelligent way and to understand difficult or complicated ideas and subjects" [8].

In particular, famous Swiss psychologist J. Piaget [13], investigating children's mind and mentality, mentioned that the intellect is a special mechanism, by which the child can adapt to the reality. So, intellect is connected with different stages and phases of cognition process – transition from less to more veracious knowledge.

Other authoritative scientists in psychology define intellect unites mental structures, mental space of verbal reflection and mental representations of what is happening within this space.

So, anthropologically oriented nature of the intellect is obvious. It verbalizes language consciousness of a person, demonstrates that it can't be stable, and develops in perspective evolution. It depends on many extralinguistic factors, important for humanity studies, integrated by a fundamental thesis, that "language of evolution... invokes... cultural change", appearance and functioning of "alternate forms and "family resemblances" of co-existing difference and similarity in varying degrees" [10, p. 5-6].

.....

That's why to identify intellectualization only with "scientific (theoretical) speech, determined by the attempt to be as precise in expression as possible, to make statements which reflect the rigor of objective (scientific) thinking..." [1, p.209] – is quite limited position (by formal linguistics). Current trends in modern science actualize functional approach in analysis of language and the intellect as verbalized language consciousness.

The first authority ideas of functional linguistics (in 30's years of 20th century: R. Jakobson, B. Havranek, etc.) were "bold" attempts to investigate language in its dynamics, in the variety of its functions. Thus, for those scientists, intellectualization of language is connected with "rationalization ... adaptation to the goal of making possible precise and rigorous, if necessary abstract, statements, capable of expressing the continuity and complexity of thought, that is, to reinforce the intellectual side of speech" [5, p. 34]. So, it is very important to comprehend and, as a result, to actualize in the scientific consciousness such actual thesis and argument of A. Gonzalez [4, p. 18]:

"intellectualization phase consists not only of lexical expansion (through modern terminologies for the disciplines) but likewise of stylistic differentiation (using syntactic devices for different types of prose discourse). Intellectualization is examined as process and product and according to its inner (psychological) and outer (sociological) dimensions".

We definitely agree that "intellectualized language is closely associated with and adapted to a particular culture, which we may call "modern civilization" [1, p.211]. And a person, using intellectualized literary language, "derive the pride, self-assurance and resourcefulness in the (new) ability to discuss the most complex of issues ranging from the mundane to academic and beyond" [6, p.254]. Especially in the new forms and functional variants of communication (for example, in media): "...new forms of communicative interaction and cultural production, provoking multimodal experimentation, and artistic and entrepreneurial innovation" [11].

Thus, the genres are quite predictable objects for such linguistic studies, concerning communicative nature of a new language resource and its updated functional paradigm in the modern media sphere. In general, and in different details (according to stylistic features) it gives a research opportunity to identify main and peripheral causes in changing of new media genre paradigm – its previous, current and, as a possible assumption, prospective components as communicative markers of the intellectual evolution of literary language.

2. Genre system of new media in its intellectual perspective: linguistic interpretation

The communicative dimension of intellectualization as a polyfunctional process of the development of intellectual characteristics is associated, first of all, with critical understanding of their relevance, actuality in a certain language and cultural space. That is why communicative reality of different countries and languages can't and shouldn't be identical and developed by analogy. Especially today, when in the world there are a lot of models that form the basis of information processes in different spheres of communication, especially in media.

It is important to pay scientific (medialinguistic) attention on the fact that "journalism and society undergo concomitant evolutionary processes ... Journalistic format, as a result, is the shape of the information transmitted by the media construction, whereby the present message fulfills social functions" [9, p. 43].

In this connection, the genres of social communication, as well as their invariants, extralinguistically motivated for dynamic functioning in a certain cultural field, are constantly updated – in their language resources, functions, architectonics, forms, etc.

For example, advertising as a communicative phenomenon, due to its technical capabilities and ideological dominants, was widespread in the USA in the 1970s, whereas in Eastern Europe this genre was actualized much later – in the late 80s – in the early 90s of the 20th century. This fact, of course, also reflected on the scientific interpretation of advertising genres, that in the second half of the

.....
20th century in American tradition were identified with the actual problems of national development, and in the Slavic world – only with marginal characteristics of publicistic style, actual at that time.

In general, such heterogeneity, cultural, in some way, even political variability – are real forms of social communication's intellectualization. It is saluted to the researcher as a genre mosaic, that (and it is important) allows us to realize the communicative function of the language not in a simple, one-way manner, permanently changing the vectors of its development. This thesis is quite opposite to the thought of Stern [17, p.222]: "intellectualization refers to a use of the intellect in which thought is stripped of its affective colorations".

In this regard we must mark in the reflective nature of the intellect. Its highest level is directed to the colorations of creativity and individuality of a person. Such formulation helps to understand that nowadays the most dynamic area of social public communication is, certainly, the media. It is intended at the same time to consolidate and differentiate the recipients, their language consciousness, skills, abilities, priorities, etc. These are the main criteria for intellect differentiation and intellectualization – in the theory of H. Gardner [3]. According to the different cultures, individual features of every person and society in general he proposed to determine 8 types of intellect: bodily-kinesthetic, interpersonal, intrapersonal, logical-mathematical, musical, naturalistic, verbal-linguistic, visual-spatial.

In this connection, media communication appeals to the reflective verbal-linguistic, visual-spatial intellect – through the verbal skills and plural perception of the sounds, different meanings and words, emoticons, images and pictures that visualize personal's mind and feelings. Consequently, in media it is actively realized in pluralism of special forms of their organization and verbalization – the *genres*. This category has "become newly important in ...library and information science, film and media studies, applied linguistics, rhetoric, literature, and elsewhere. Understood as social recognitions that embed histories, ideologies, and contradictions, genres function as recurrent social actions, helping to constitute culture. Because

genres are dynamic sites of tension between stability and change, they are also sites of inventive potential" [11] of a person / society to create the information, to verbalize the thoughts in different forms and manners, especially in media sphere.

The modern media reality, as ever, reveals its communicative differentiation on traditional and new media – with the regrouping of genres, content, intentions and language means. J. Searle, in particular, exploring the purpose of expression, created a classification model of speech acts, where he singled out five classes of stylistic markers, also actual for current dynamics of new media sphere:

- "1) representatives (informative speech acts);
- 2) directives (orders);
- 3) commissions (commitment);
- 4) expressive (acts that express the emotional state of the speaker);
- 5) declarations (acts of establishment)" [14].

It helps to make (by language units – stylistic, lexemes, syntax) a special accent on the appropriate objective or subjective meaning, analytics, details, emotions etc. And to analyze modern genres' architectonics, their language and functions in dynamics and evolution perspective, correlated with permanently variable features of media communication.

Thus, traditional media generalize, first of all, the printed informational context (newspapers and magazines of a non-commercial nature). Nowadays (and it is clear because of ideological priorities of society) it has formed a marginal dimension of media communication. Such genres, being quite linear in nature and capabilities, no longer meet the communicative demands of modern recipients, and therefore their medialogical dynamics is a rather relative and controversial issue. It is reflected, in particular, in the fact, that people stopped reading the newspapers, the number of print media has declined sharply in recent years. So, such genres, as lead article, different thematic columns (poetry, political, sports, etc.), feuilleton, etc., that were actual in previous time of society's

.....

dynamics, have lost their relevance. Such fact can be explained, firstly, by the sociocultural motivation of extralinguistic factors that dynamize the intellectualization of language consciousness of modern information society.

In connection with this thesis, it is possible to notice the updating of communicative standards and priorities – particularly, in the media sphere that creates and maintains the information context of social development. That's why means and methods of informing are perfected, the tendency to use different codes in the information and communicative process (= creolization) are actualized. L. Shulinova [15, p. 408] also pays the attention "to the desire of recipients to receive maximum information in a prepared for consumption form without any efforts". As a result, the genre system of media communication evolves, and in the context of intellectualizing the forms of a new media reality acquire in different spheres. Thus, the system is replenished by new genres, according to the nature of virtual communication: post, travel blog / vlog, stress-show, stories, giveaway, and many others). Or by transforming of already established ones – gaining their actual communicative characteristics (hot news, morning news, journalistic investigations, etc.).

So, it is understandable and predicted that "...genres, including online chat, blogs, social network sites, microblogs, and other types of social media, can be distinguished based on their communicative characteristics and interactive functions. Each of these software genres may contain functional genres, characterized by specific communicative purposes and social uses on various levels of specificity" [7, p. 58].

We also agree with those scientists who analyze intellectualization in functional scientific paradigm. Thus, new genre system of modern media indicates the change in the informational and functional tone of media communication that, in our opinion, is redirected to compulsory visualization, personification, in some cases – intimization of the context and its language. In this regard, the linguistic content of some genres, as well as genres in general, acquire the features of essayism. We can say about the tendency to actualization of a relatively short and free form of presentation of

author experience, emotions, evaluations, and reinterpretations of a particular problem or phenomenon. So, the genre paradigm of a new media intellectually develops by the appearance of new genres. And it quantitatively and qualitatively reflects social aims and prospects, systematically verbalized in media texts, their language, content, context and sense. Such features in (media)linguistic analysis can be interpreted as a fact and criteria of intellectual evolution of language – in this case with the accent on new / renewed communicative forms' dynamics (genres).

In the architectonics of communication in the new media such characteristics correspond to the one of most actual today "post" genre, current for social networking system (for example, Instagram, Facebook, Twitter, etc.) and blogs. So, such illustrative material is openly represented in the Internet space (www.instagram.com, www.facebook.com, www.twitter.com, www.tiktok.com, etc.) and was taken for analysis.

The *post* is always identified with a particular person who gives public information, comments an event or situation – for the purpose of attracting the attention (in information or analytical manner), making conclusions, giving advises or for advertising aims. Consequently, from the language point of view in this genre there is a communicative updating of the modality category. The author frequently and systematically uses personally oriented forms "*I believe*", "*in my opinion*", "*it seems to me*", "*I disagree with this*", etc. In this way, a dialogical model of communication is implemented when the author comes into dialogue with the recipient or with the communicative situation in general. He provokes the recipients to make a reflection, chooses language factology or special creolizing resource for argumentation and verbalization of thought. For example:

"Do you want to whine? I think, it's better to do conclusions! The bottom has no bottom ... But looking around, as for me, you will exactly understand that all loved ones are healthy. You too. Financial problems can be solved, we just need to work even more and better. Energy will recover, heart wounds will heal. And I also realized that I had gathered around me

.....
*amazing kind, sensual people! Now **I know for sure** that my friends will always cover my rear And I'm yours *;

*"I saw a \$ 200 million movie yesterday. With incredible special effects, the name of a great director, and huge expectations. But **I didn't really like it. To me, a great critic** , it seems that the director, thinking about the large-scale, forgot about the important. About the most important thing... And it is not love, but **I am what I say** . It's chemistry. Having chosen for the main roles three persons absolutely not feeling anything for each other, but ideally suited for the role of actors, he thought that **he could deceive us. But it didn't quite work out.** After all, it is chemistry that initially drives each of us".*

One of the most actual intellectually oriented factors of the post's dynamics is connected with its creolization resource, manifested in an appropriate combination of units of different sign systems, which, in turn, change its linear information nature. In addition to the language constructions, the post also uses (and we can see it on the material of proposed texts):

- (1) emoji (to reflect the emotional state of the author and the implementation of the evaluative function of communication);
- (2) different fonts and original writing style, capital letters (to emphasize specific words and verbalized meanings);
- (3) photos and videos (for visualization of information, focusing on the necessary details, persuasion).

Another evolutionary marker of the post genre (that researchers often consider it as a modern form of diary writing) is its non-linear architectonics. In addition to the title and the main text as a priori structural parts of the genre, the hashtags and links, or hyperlinks, are also required in the post. And these elements can take over the ideological and semantic sense of communication as they perform the function of identifying the text in a dynamic information flow in the media sphere. That is, post with *hashtags* (in such format: #) and relevant content can quickly be found and read by more recipients – and today it is one of the main goals of media communication. Hashtags' use is effective in promoting of your own account or advertisement. It is easy to make functional and thematic structure of appropriate information by headings that helps the audience to find

actual photos, videos or texts among a large amount of content. Therefore, you can convey information to people who are not in your readers or followers list. In fact, hashtags are used to increase the probability of a profile being visited by an interested audience that is potentially more active. The most popular hashtags in different social networks for communicative integration between authors and recipients, coding and actualization of posted information, getting more likes, comments and coverage are: #me #love #instadaily #selfie #photooftheday #fun #followme #smile #summer #swag #instalike #igers #bt #picoftheday #follow4follow #fashion #like4like #follow #instagood #amazing #cute #friends #bestoftheday #happy #instatag #l4l #beautiful #likeforlike, etc. According to the geopolitical reality and war situation in Ukraine such hashtags as #Ukraine #warinukraine #saveukraine #savemariupol and many others have become relevant for social communication throughout the world, because they not only individualize an information context but also show the support of our country.

The use of *hyperlinks* complicates the genre functional nature of the post that loses the characteristics of the linearity. As a result, the information levels, dependent on each other, are created and filled up, to which the author (and then – the recipient) apply in accordance with the communicative task. It allows to focus on the objectivity of the main text but at the same time creates a functional opportunity to refine the important, precedent accents, necessary for its correct understanding. In fact, such form of media communication is not new. In the newspaper texts it is used in the form of information notes, in news – in the format of instructions of the presenters, reporters or a specially selected video about certain events, etc. In the modern post genre this information is encrypted as hyperlink to a site that hosts text information, photos or videos. And the recipient formally proceeds from the structure of one text and falls to the structure of another. Therefore, the post is a kind of macrotext with additional discourse elements that allow and help the author to represent the information in panoramic way.

In this regard, hyperlinks can be used in your own text, and then the style palette of communication will have (though not always)

minimal transformations. But it is important to take into account the fact that in most cases links are used in texts of another authorship or style affiliation. Consequently, cognitive dissonances can be observed in the perception / rejection of such information of nonlinear functional nature, and, accordingly, the communicative effect will differ with the desired one.

Such genre characteristics of the post point to the evolutionary criteria for the creation and dissemination of information that in this case fulfill not only the information function. In virtual communication it is a special resource of (commercial and non-commercial) communication with (potential) mass audience, often not classified by different extralinguistic criteria. Therefore, the language and style of the post genre must be somehow generalized in terms of form and content – for the more profound performance of the tasks of the communicative situation.

An important feature of the intellectualization of new media genre system is the integration of its genres. We are talking about integration of the content and functional characteristics of different genres in a peculiar macrotext – a multilevel communicative reality that operates according to the consistent deployment of information. So, in particular, it is actual to analyze the supplementary genre to the post in social networks – stories and comments. Without them the main text loses its sense and functions.

The *comment* is a traditional analytical secondary genre of (media) communication. However, the commentary on the post has its peculiarities – first of all, it concerns authorship and depth of analytics – in commentary or advises (sometimes with advertisement accent and special markers). For example:

"Successful withdrawals can only be achieved when you have a reliable manager like @tradefx_with_tulio"; "James Bond 🤩 honestly, he didn't really impress me live, I liked the road to him more, dolphins on the high seas, karst islands, but this pop location was worth seeing for show..."; "The author contradicts himself when he speaks of "isolated" but successful China, as well as "open" countries. We must take into account that, first, the West is in decline, read the book by Patrick J. Buchanan. "The Death of the West", and secondly, the development of China, is just an example of successful evolution"; "You are the best. God

will send you health, prosperity and a lot of much joy. Be happy"; "Unfortunately, for several years I do not visit the exhibition of flowers. What was once not even worth comparing with what they do now Since childhood, every year visited with parents, it was a small tradition that I dreamed to continue with my son, but I understand that this is a waste of time and money ... unfortunately".

Because of open information boundaries of social networks, anyone, who is interested in the text itself and wants to express opinion about it, can comment the post. In this regard, according to the language and style of the comments, there is a question about the level of professionalism of verbalized assessment and competence of the commentator. Such despecialization implies the expansion of the language units' usage, thereby creating prerequisites for the intellectualization of literary language. It is an important dimension of language development. The scientists argue that "in the developing languages intellectualization is a way of providing more accurate and detailed means of expression, especially in the domains of modern life" [16, p. 26].

And consequently, the post-comment is a more democratic form of the reflection, a special model that interacts with communication, in particular, in social networks. There are different occasions when for the mediallynguists the comments are more interesting and revealing content for analysis than the text of the post itself. Thus, the commentary may function as an independent genre, and as integrated form in the macro-genre communicative system which in general is an actual trend of the intellectual evolution of the genre system of new media communication.

The ability to comment, to answer the comments creates an additional dialogicity. In the situation of a discussion comments will also be part of the overall branched architectonics of the post. Thus, the intellectualization of this genre is manifested in the open structure of functionally structured components: traditional or creolized text, hashtags (semantically correlated with links and geolocation in the information of the author's individual profile or business account), marks (if any), comments.

In turn, *stories* – a slide show of short (15-second) videos or photos in a special format that can be supplemented with text,

emoji symbols, hyperlinks, face tags, hashtags, etc. The peculiarity of this genre is that each stories operates only 24 hours, so its functional potential is limited, but for a such short time it is quite effective. The author avoids much information, proposing to swipe up and get to the necessary personal or business account. That's why the stories can be:

- individual – about everyday life of a person – with ascertaining of the fact, of different activities during a day, about dreams, mood, plans for future, without special analytics. And it mustn't be there, because this type of the stories genre is more informative and entertaining. For example:

"It has been a day and it's just started... but taking a minute to elevate my feet... so good for circulation after a long flight and I think it debloats but don't quote me on that one"; "Today is next level" (video of building of the next house's stage); *"Stopped by to see my love"* (pineapple photo); *"Cute little pool moment here too"* (swimming pool photo); *"Back to the set Life"* (personal selfie in the mirror); *"Bringing donuts for the crew"* (dessert photo); *"Guten Morgen"* (morning photo of the city); *"Morning activation. Now breakfast"* (food photo); *"Warming up for my leg session. Absolutely looking forward to this workout. So much laptop work"* (video for the gym) etc.

So, the author shows and comments (at times in real time) his / her actions (important and not), emotions, communication or proposals, connected with positive / negative individual or professional experience. Sometimes the stories in their architectonics have multimedia interactivity – appeal to the recipients with request to vote (yes / no), to ask any question (for author's future answer), to write appropriate comment etc.: (in different syntax construction, with emotion and rhetoric accents) *"How do you call this picture"; "Are you a coffee or tea person?"; "Why did the Spanish even want to conquer a city of such fundamentally useless people?"* and others.

- advertising – the information is given with special promo, suggestive or manipulative functions, realized in the author or corporative texts. They are accompanied by different marked objects (hashtags, geolocation, mentioning, links) –

for individualization of advertised accounts, persons, services, addresses etc.:

"Marina Gate 2. We have a tennis court here and basketball pitch as well" (video of equipped sport area – with geolocation); "I know that is very difficult to surprise you. But I will try... go to @proballetaccessoires"; "If you work at a @gap you can't even escape from me in the break room"; "@hdbuttercup. Redid our bedroom for my birthday... and now waking up is more fun"; "Please follow my brotha #Gaston"; "What a sound! @bmwm #x4mcompetition #anzeige" (on video we can hear, how new BMW-model sounds inside the car); "Turn on timer to see it first... New post is coming..." (with special Instagram utilities an author used a clock format with reversed time); "Swipe up & treat yourself. You deserve it" (there is a direct link on the website, connected with proposed information); "Exploring the island. Sardegna" (video frames of the sea shore with appropriate geolocation); "I stay here @pullman timi ama sardegna"; "First edition!! Go support @the.louscious and her magazine! @sreyesphotos"; "Is it normal to buy gold jewelries today? Read more..." (with direct link on analytical article and shop) and others.

The advertising effect can also be deepened by proposed forms of subjective evaluation (positive or negative – in small comments, emojis, exclamatory, imperative, interrogative sentences, etc.), given for paying special attention on the person, object, etc. It helps to make a direct manipulation of language consciousness of the recipients who must make quick appropriate decision as a result of such advertising communication through stories genre.

The perspective of such medialinguistic interpretation of intellectual dynamics of new media communication (in its language, genres, sub-genres, functions, etc.), of course, can't be limited only by these genres. For our opinion, this process can be modelled and analyzed through the features of reality in different languages, spaces of time and culture. So, it has a great investigating perspective for actualizing geolinguistic paradigm in current scientific trends.

.....

The fact of rapidly developing communication reality outlines the prospects for further investigations – in concepts and categories of modern linguistic stylistics, mediallynguistics, communicative linguistics, cognitive linguistics, socio-, psycholinguistics and other communicatively oriented actual epistemes in human and social sciences. Special attention is more paid to active processes in media language, designed for diffusion, interference, and transformation of the modern media genres. For accuracy of nomination and status of certain genres, relevance / irrelevance of traditional for stylistics of the 2nd half of the 20th century genre factors. According to the modern genres of new media communication (post in different social networks, actual forms of comments, stories, giveaways, various shows, intellectual games, etc.). They are oriented on specific cognitive interaction within the society – and it forms an object of professional (linguistic) analysis of new media. It is reflected in the trend, when television, Internet, radio affect the diffusion of linguistic and extralinguistic factors of the evolution of the certain genres. Their primarily information function has been adopted by manipulation, entertainment, evaluation, etc. Thus, such expansion of functional paradigm of new media genres, their dialogization / polylogization also determine the transformation of language resource and functions in their intellectual perspective. So, analysis of language's intellectual evolution in this case is quite argumented and can be continued, using other investigating criteria.

The diffuse nature of evolution of new mass media genre system is connected with an appropriate / inappropriate differentiation of such categories, as hyper-genre, sub-genre, genre variety unit, etc. Especially in the field of permanently changeable sphere of mass media communication – the most objectively motivated area of / for intellectual evolution in general meaning. So, it actively forms a special episteme, where it is very *perspective* to combine linguistic provability of functions of modern mass media genres and social, cultural, historical and other reasons for their dynamics, appearance, disappearance – through the trends of media intellectual evolution.

REFERENCES

1. Beshaj, L. (2015). The Influence of Media in the Intellectualization of the Albanian Lexicon with Words Deriving from the English language. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE)*, 2(1), 209-212 [in English].
2. CEDT. *Collins English Dictionary and Thesaurus*. URL : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/English/intellect> (last access: 02.05.2022) [in English].
3. Gardner, H. (1983, 2003). *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences*. New York: BasicBooks, 496 p. [in English].
4. Gonzalez, A. (2002). Language Planning and Intellectualisation. *Current Issues in Language Planning*, 3, 5-27. URL : <https://doi.org/10.1080/14664200208668034> (last access: 02.05.2022) [in English].
5. Havranek, B. (1932). The Functions of Literary Language and its Cultivation. In B. Havranek, and M. Weingart (Eds.). *A Prague School Reader on Esthetics, Literary Structure and Style*. Prague: Melantrich, 32-84 [in English].
6. Khumalo, L. (2017). Intellectualization through Terminology Development. *Lexikos*, 27, 252-264. URL : http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2224-00392017000100011&lng=en&tlng=en (last access: 02.05.2022) [in English].
7. Lomborg, S. (2011). Social media as communicative genres. *MedieKultur*, 51, 55-71. <https://doi.org/10.7146/mediekultur.v27i51.4012> (last access: 02.05.2022) [in English].
8. *Macmillan Dictionary*. URL : <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/intellect> (last access: 02.05.2022) [in English].
9. Melo, J. M. de, Assis, F. de. (2016). Journalistic genres and formats: a classification model. *Intercom: Revista Brasileira de Ciências da Comunicação*, 39(1), 39-56. <https://doi.org/10.1590/1809-5844201613> (last access: 02.05.2022) [in English].
10. Miller, C.R. (2016). Genre Innovation: Evolution, Emergence, or Something Else? *The Journal of Media Innovations*, 3.2, 5-6. <http://dx.doi.org/10.5617/jmi.v3i2.2432> (last access: 02.05.2022) [in English].
11. Miller, C.R. & Kelly, A.R. (2016). *Emerging Genres in New Media Environments*. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-40295-6> [in English].
12. *Oxford Dictionary*. URL : <https://www.lexico.com/en/definition/intellect> (last access: 02.05.2022) [in English].

13. Piaget, J. (2011) *The principles of Genetic Epistemology*. Translated by Wolfe Mays. London and New York, 104 p. [in English].
14. Searle, J. & Vanderveken, D. (1985). *The Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge University Press [in English].
15. Shulinova, L. (2018). Komunikatyvnyy status komentaria v suchasniy lingvostylistyци [Communicative status of comment in modern linguostylistics]. *Lingvistyka. Lingvokulturologiya*, 12(1), 404-413 [in Ukrainian].
16. Spolsky, B. (2004). *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 26 [in English].
17. Stern, D.B. (2002). Words and wordlessness in the psychoanalytic situation. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 50, 221-247 [in English].

Дата надходження до редакції – 20.04.2022

Дата затвердження редакцією – 02.05.2022

УДК 811.161.2:81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.68-85>

Oleksandr V. Levko

ORCID ID: 0000-0002-1259-0410

Web of Science ResearcherID: AAA-8038-2021

ScopusID: 57209316434

Nataliia A. Kramar

ORCID ID: 0000-0001-5767-9200

Web of Science ResearcherID: ABB-9999-2021

INTERTEXTUALITY AS A SOURCE OF DISCOURSE EMOTIONALIZATION AND LANGUAGE INNOVATIONS

***Abstract.** The article is focused on the pragmatic potential of intertextuality in news headlines on the Russian-Ukrainian war in Ukrainian religious media, based on the materials of the websites "Religious Information Service of Ukraine", "Catholic Observer", "Religious Truth", "Spiritual Front of Ukraine", published from the end of February to the beginning of May 2022. It has been established that intertext in the headlines enhances the emotionality of the communicative message in order to shape the intended emotional reaction of the audience to Russian aggression. Intertextual units perform the function of polarizing discourse, increasing the effect of the negative image of the aggressor country and its church leaders, on the one hand, and positive representation of the Ukrainian people in its struggle for freedom, on the other hand. Common sources of intertextuality in religious media are the Bible, historical events, figures and phenomena, works of art, mythological creatures, slogans and mythologemes, the relationship with which emotionalizes communication and enhances the persuasive influence on the recipient by stimulating predictable associations with the source text or symbol. In covering Russian aggression, religious media speakers use biblical apocalyptic images and metaphors, allusions to the suffering of Jesus Christ, the stories of Cain and Abel, David and Goliath. Intertextual units that are originally political slogans or ideologemes, such as the "Russian world" and "protection of the Orthodox", are reappropriated in Ukrainian religious media discourse with the purpose of their discrediting. The article also explores the potential of intertextuality in the field of*

neologization. Some intertextual phenomena from the fields of fiction and history have given rise to linguistic innovations, such as "orcs" and "ruscism", thus revealing a productive way of neologism formation based on intertextual connections with previous texts and cultural phenomena. The article outlines further prospects of the study of emotional reaction of the religious media addressee to intertext-featuring headlines with the involvement of experimental psycholinguistic and corpus methods.

Key words: intertextuality, speech influence, persuasive discourse, religious media, neologisms, Russian-Ukrainian war.

Information about the authors: Levko Oleksandr Vadymovych – PhD, Associate Professor; Associate Professor at the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neo-Hellenic Studies; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Kramar Nataliia Anatoliivna – PhD; Senior Researcher at the Research and Educational Center of Foreign Languages; National Academy of Sciences of Ukraine.

E-mail: o.levko@knu.ua ; nataliya.kramar@gmail.com

Левко О.В.

ORCID ID: 0000-0002-1259-0410

Web of Science ResearcherID: AAA-8038-2021

ScopusID: 57209316434

Крамар Н.А.

ORCID ID: 0000-0001-5767-9200

Web of Science ResearcherID: ABB-9999-2021

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕМОЦІОНАЛІЗАЦІЇ ДИСКУРСУ ТА МОВНИХ ІННОВАЦІЙ

Анотація. У статті проаналізовано прагматичний потенціал інтертекстуальності в заголовках новин про російсько-українську війну в українському релігійному медіапросторі за матеріалами сайтів "Релігійно-інформаційна служба України", "Католицький оглядач", "Релігійна правда", "Духовний фронт України" за період з кінця лютого до початку травня 2022 р. Встановлено, що інтертекст у заголовках посилює емотивність комунікативного повідомлення з

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

.....

метою стимулювання необхідної емоційної реакції в адресата релігійних медіа щодо російської агресії. Інтертекстуальні одиниці виконують функцію поляризації дискурсу, збільшуючи ефект негативного зображення країни-агресора і його церковних лідерів та позитивного представлення українського народу у його боротьбі за свободу. Частотними джерелами інтертекстуальності у релігійних медіа є Біблія, історичні події, постаті і явища, художні твори, міфічні істоти, гасла та міфологеми, співвіднесення з якими емоціоналізує комунікацію та посилює персвазивний вплив на реципієнта завдяки стимулюванню в нього передбачуваних асоціацій з вихідним текстом чи символом. У висвітленні російської агресії релігійні медіаспікери використовують біблійні апокаліптичні образи та метафори, алюзії на страждання Ісуса Христа, історії Каїна та Авеля, Давида та Голіафа. Інтертекстуальні одиниці, які за своїм походженням є політичними гаслами чи ідеологемами, зокрема "руський мир" та "захист православних", використовуються в українському релігійному медіадискурсі з метою їх дискредитації. У статті також досліджено потенціал інтертекстуальності у сфері неологізації. Джерелом деяких мовних інновацій стали інтертекстуальні феномени у сфері художньої літератури та історії, зокрема "орки" та "рашизм", що свідчить про продуктивний спосіб утворення неологізмів на основі інтертекстуальних зв'язків з попередніми текстами і феноменами культури. Окреслено подальші перспективи у дослідженні емоційної реакції адресата релігійних медіа на заголовки новин з інтертекстом із залученням експериментальних психолінгвістичних та корпусних методів.

Ключові слова: інтертекстуальність, мовленнєвий вплив, персвазивний дискурс, релігійні медіа, неологізми, російсько-українська війна.

Інформація про авторів: Левко Олександр Вадимович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Крамар Наталія Анатоліївна – доктор філософії; старший науковий співробітник Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов; Національна академія наук України.

Електронна адреса: o.levko@knu.ua ; nataliya.kramar@gmail.com

The media coverage of the Russian-Ukrainian war, which began on 24 February 2022, requires a comprehensive linguistic exploration, given the significant potential of the media in shaping

.....

the public opinion. The war provoked an overwhelming reaction of the world community in the information space, in particular the reaction of various Churches and religious institutions. Statements and speeches by religious leaders and media speakers assessing Russian aggression and the phenomenon of war in general often refer to relevant biblical images and symbols. This way, addressers bring an emotional component to media communication, based on the expected reception of biblical intertext in the minds of the addressees. Thus, the study of the pragmatic potential of intertextuality in media communication will contribute to a better understanding of the discursive processes taking place in religious media during the Russian-Ukrainian war.

Russia's aggression against Ukraine has given rise to numerous linguistic innovations and neologisms emerging as a response of the society's linguistic consciousness to the factor of war. Some linguistic innovations are rooted in intertextual phenomena from the areas of fiction and history, such as *orcs* and *ruscism*. Therefore, the linguistic study of the emotionalization potential of intertextuality in the coverage of the Russian-Ukrainian war in religious information space seems extremely relevant.

This article aims to explore the pragmatic potential of intertextuality in shaping the readers' attitude to the war and the functions of intertext in the headlines on Russian aggression in Ukrainian religious media space. The research materials consist of headlines of news reports, analytical reviews, interviews and appeals posted on religious sites "Religious Information Service of Ukraine" (RISU), "Catholic Observer" (CO), "Religious Truth" (RT), "Spiritual Front of Ukraine" (SFU) from the end of February to the beginning of May 2022. The sample comprises fragments on the Russian-Ukrainian war and inter-church relations in Ukraine. The sample size is 250 fragments of discourse, in which 150 intertextual units were identified. Antconc manager was used to systematize, generalize, and classify the intertextual units (<https://www.laurenceanthony.net>).

An important component of media communication is the speech influence on the addressee, i.e. shaping their picture of the world and programming the intended emotional response to the message. In recent decades, speech influence has been the subject of research in the field of pragmatics and discourse, in particular in the works of T. van Dijk [5; 6], D. Maillat and S. Oswald [16; 17], M. Reisigl and R. Wodak [26] and others. Media persuasion is not solely based on argumentative techniques: it also involves the appeal to emotions of the addressee for the purposes of manipulative and suggestive influence [7; 20; 21; 22].

Modern linguistic research has shown that the introduction of intertext in media communication can enhance the speech impact on the recipient, significantly increasing the emotional potential of communication [14, p. 116; 29; 30; 34]. The notion of intertextuality in Ukrainian linguistics is interpreted as "a dialogical connection of a text in a semiotic universe with previous texts" [32; p. 210]. Intertext can be defined as a text of culture semiotically introduced into the communicative message, mainly in the form of allusions and reminiscences. The theory of intertextuality emerged in the writings of Julia Kristeva [10] and was further developed in the works of Roland Barthes [1], Michael Riffaterre [27; 28], Natalie Piege-Gro [25] and others. In Ukrainian linguistics, the phenomenon of intertextuality in the field of language innovations and the functioning of intertext in fiction has been studied by H. Sytar [33], R. Chornovol-Tkachenko [4], O. Selivanova [31], A. Berestova [2], N. Pidubna [23; 24]. The pragmatic potential of intertext in mass media has been extensively investigated by I. Sakharuk (Bohdanova) [3; 29; 30], O. Levchenko [12], Yu. Velykoroda and O. Moroz [35], U. Meinhof and J. Smith [19], C. Hart [7; 8], V. Kalenych [9], I. Mavrodieva [18].

One of the main functions of intertext in media headlines is to emotionalize the discourse, taking into consideration the strong position of the message header in the communicative act. Intertext enhances the speech influence on the recipient by stimulating their supposed associations with the source text, image or symbol

of culture and history. This influence is realized via the appeal of the addresser to the emotionally charged intertextual phenomenon, whose perception in the mind of the addressee is transferred to the described event or phenomenon [3, p. 135; 14, p. 106–107]. Quite often the communicator introduces intertextual units into media communication to construct the opponents' negative representation by associating them with negatively colored precedent phenomena [15, p. 667].

As a result of the analysis of intertextual units in the news headlines on the Russian-Ukrainian war, we have identified the most common source areas that have significant pragmatic potential for emotionalizing the communicative message:

(1) The Bible, for example: *Не можуть Хрест водночас нести Ісус і Пилат, українка і росіянка* "The Cross cannot be carried simultaneously by Jesus and Pilate, Ukrainian and Russian" (CO) – an allusion to the Christ's road of passion leading to Calvary; *Одна церква, два Каїни* "One Church, two Cains" (RISU) – an allusion to the story of Cain and Abel (see Gen. 4: 1–9); *Ессе Номо* "Behold the Man" (RISU) – Latin version of Pontius Pilate's words about Jesus Christ (see John 19:5); *Ісусе, що народився під бомбардуваннями в Києві, змилуйся над нами* "Jesus, born during the bombings of Kyiv, have mercy on us" (CO) – a modified version of Jesus' prayer "Jesus Christ, Son of God, have mercy on us" or an allusion to the words of two blind men "have mercy on us, Son of David" (cf. Matt. 9:27).

(2) Heroes of famous literary works, mythical creatures, for example: *В Ірпені орки спалили тисячі Біблій* "In Irpen, Orcs burned thousands of Bibles" (RISU) – an allusion to the army of humanoid Orc creatures in fantasy novels by J. R. R. Tolkien "The Hobbit" and "The Lord of the Rings"; *Сім голів московської Гідри: голова друга: релігійна / ідеологічна експансія* "The Seven Heads of the Moscow Hydra: Second head: Religious / Ideological Expansion" (SFU) – an allusion to the Lernean Hydra from the cycle of ancient Greek myths about Hercules.

(3) Names of works of art, for example: *Таємниця "Київської мадонни" з метро* "The Secret of the "Madonna of Kyiv" from the metro" (RISU) – an allusion to Madonna, the Catholic name of the Virgin Mary portrayed together with the baby Jesus. The image of the "Madonna of Kyiv" embodies all Ukrainian women who were forced to hide with their newborns in bomb shelters.

(4) Historical figures, for example: *Путінський режим – це реінкарнація Сталіна* "Putin's regime is the reincarnation of Stalin" (RISU) – an allusion to the Secretary General of the USSR J. Stalin and his tyrannical government; *"Ваше ставлення до українців у важкий час нагадує про святу Матір Терезу"*, – *Зеленський до народу Албанії* "Your attitude towards Ukrainians in difficult times is reminiscent of St. Teresa", – *Зеленський до народу Албанії* "Ukraine is under the auspices of the Mother of God" (RISU) – an allusion to the Catholic nun St. Teresa, the founder of charitable missions.

(5) Historical events, phenomena and legends, for example: *Кремлівські варвари зараз руйнують мечеть Султана Сулеймана і Роксолани в Маріуполі* "Kremlin barbarians are now destroying the mosque of Sultan Suleiman and Roksolana in Mariupol" (RISU) – an allusion to the barbarians depicted in the historiographical works of ancient Romans who destroyed Rome; *Україна під покровом Богородиці* "Ukraine is under the auspices of the Mother of God" (RISU) – an allusion to the legend of the apparition of the Mother of God in the Vlahern Church of Constantinople, according to which the Mother of God saved the city from invasion by "covering" it with her omophorion; *Шабаши відьом у Москві. "Генеральна рада" російських відьом підтримує Путіна* "Sabbath of witches in Moscow. The "General Council" of Russian witches supports Putin" (CO) – an allusion to the folklore legends about night gatherings of witches.

(6) Slogans and mythologemes, for example: *Предстоятель ПЦУ закликав духовенство УПЦ МП назавжди порвати з "руським міром"* "Head of the UOC called on the clergy of the UOC-MP to break with the "Russian world" forever" (RISU) – allusion to the ideology of the "Russian world", which underlies

.....

Russian aggression against Ukraine; *Свій напад на Україну Путін обгрунтовував бажанням "захистити православні цінності" та УПЦ МП* "Putin justified his attack on Ukraine with the desire to "protect Orthodox values" and the UOC-MP" (RISU) – an allusion to the ideology of "protection of the Orthodox", which Russia used to justify its military intervention in Syria, Ukraine and other countries.

Undoubtedly, one of the most important texts for the Ukrainian religious discourse is the Bible. Thus, the presence of biblical intertext in religious media communication, as well as references to biblical images and symbols in the news on the Russian-Ukrainian war, seems reasonable. Having analyzed the fragments of religious media discourse, we singled out the most frequent allusions to the Bible in the war-related reports of religious speakers. These include allusions to biblical stories about Cain and Abel, on the one hand, and David and Goliath, on the other hand, intended to reinforce the negative emotional attitude towards the aggressor country through its association with Cain and Goliath in the reader's mind. Abel as an innocent victim of fratricide embodies Ukraine, and Cain, who enviously and insidiously killed his brother, represents the Russian Federation. The image of Cain is extremely negative in Christian discourse, so the association of Russian aggression with Cain's sin targets an appropriate emotional response to the aggressor country in the audience. Apparently, the frequency of this intertext in the religious media is due to the address of Metropolitan Onufriy, head of the UOC, dated February 24, 2022, where he compared the Russian attack with Cain's sin. Examples of allusions to the images of Cain and Abel in media headlines include: *Хрест Авеля і хрест Каїна – це різні хрести* "The Cross of Abel and the Cross of Cain are different crosses" (RISU), *Одна церква, два Каїни. Як УПЦ МП підтримала обидві сторони у російсько-українській війні* "One Church, two Cains. How the UOC-MP supported both sides in the Russian-Ukrainian war" (RISU).

The allusion to the biblical story of David and Goliath in the war-related headlines in Ukrainian religious media is primarily due to the visual perception of the size of Ukraine and Russia on the political

map, but it also conveys strong faith in Ukraine's victory and emotional solidarity with the feat of David, who defended his army and his people by defeating a mighty giant with a well-aimed blow (see 1 Sam. 17: 49–51). In general, the figure of David in Christian discourse is endowed with positive connotations, both historical and soteriological ones, because Jesus is the son of David, through whom comes salvation to the mankind. Thus, Ukraine's association with David has a clear intention to strengthen faith in Ukraine's unique role in confronting the aggression and tyranny. As the history of David is widely known to religious audiences, implied semantic connotations have significant pragmatic potential in shaping awareness of the historical mission of the Ukrainian people. An illustrative example of the use of this intertext in our sample is: *Моя Україна: Давид і Голіаф* "My Ukraine: David and Goliath" (RISU).

Along with two key biblical allusions, we found many other intertextual connections to the Bible in the headlines under study. In general, religious media tend to portray the Russian aggression against Ukraine in apocalyptic symbols and images, associating its key figures with the dark forces mentioned in the Bible. Some notable examples are: *Не пробачимо ми і Бог не пробачить. Замість Прощеного буде Судний день* "We will not forgive and God will not forgive. The Forgiveness Day will be replaced by the Judgment Day" (RISU); *Йому притаманні ті риси, якими володіє диявол – Митрополит Епіфаній про Путіна* "He has the traits of the devil – Metropolitan Epiphanius on Putin" (RISU); *З Божою допомогою ми здолаємо ворога, здолаємо новітнього антихриста Путіна* "With God's help, we will defeat the enemy, we will defeat Putin, the new antichrist" (SFU); *Анафема не треба. Путін вже накликав на себе пекельні муки* "There is no point in anathema. Putin has already inflicted the torments of hell upon himself" (RISU); *Кирил Гундяєв зробив свій вибір на користь справ антихриста* "Kirill Gundryaev made his choice in favor of the affairs of the antichrist" (RISU); *Ми сьогодні просимо Бога зійти у підземелля Азовсталі й врятувати наших людей з аду* "Today we ask God to descend into the dungeons of Azovstal

and save our people from hell" (CO); *Україна і українці сьогодні – учасники великої битви зі злом, і Бог – на нашій стороні* "Ukraine and Ukrainians today are participants of the great battle against evil, and God is on our side" (RISU); *Битва видима – битва невидима* "Our visible and invisible battle" (PICY); *Наша особиста перемога над злом буде перемогою України в її невидимій боротьбі проти диявола* "Our personal victory over evil will be Ukraine's victory in its invisible struggle against the devil" (CO); *Ми сьогодні постимо і молимося, щоб вигнати диявола, духа війни і смерті* "Today we are fasting and praying to cast out the devil, the spirit of war and death" (CO).

The first example features a play on words, as it juxtaposes Forgiveness Sunday on the eve of Great Lent for Orthodox Christians with Judgment Day, which is repeatedly mentioned in the Bible and whose key themes are forgiveness and punishment (see Matt. 25: 31–46). The news headline *Битва видима – битва невидима* "Our visible and invisible battle" is an allusion to the words of the Apostle Paul on the spiritual war of mankind with invisible spirits, with whom the authors identify Russian invaders: "For our struggle is not against flesh and blood, but against the rulers, against the authorities, against the powers of this dark world and against the spiritual forces of evil in the heavenly realms"(Eph. 6:12). Undoubtedly, all of the above examples serve to discredit the enemy and shape the negative attitude towards him in the recipients of the discourse through his association with infernal beings: the devil, the antichrist, the demon of death. At the same time, the depiction of Ukraine's struggle in this war in biblical apocalyptic images of light against darkness reinforces emotional expectations and faith in victory, based on the Bible's words that God overcomes evil and light overcomes darkness (see John 1: 5).

Similarly to biblical allusions with apocalyptic semantic connotations, the analogous function is performed by the allusion to the artistic image of Orcs (from the mythological universe of J. R. R. Tolkien), with whom the Russian invaders are associated. This word is an integral element of a vivid extended comparison: "Ukraine, a

peaceful country comparable to the Shire in the Lord of the Rings, is defending itself against a purely evil force, the Russian army, compared to the troops of Mordor, which are led from Moscow by a Vladimir Putin likened to Sauron" [11]. The use of the word *орки* "Orcs" for Russian troops after February 24, 2022 in various languages confirms its status as an international neologism. This example demonstrates the great potential of intertextuality in the field of language innovation and neologization. The tendency to use the word *орк* "Orc" in various media discourses also extends to the religious segment, despite its conservative nature. Therefore, in sample headlines we come across a significant number of allusions to Tolkien's Orcs, referring to the Russian Federation troops, for example: *Від атак орків постраждали вже 28 релігійних споруд у 6 областях України* "28 religious buildings in 6 regions of Ukraine have already suffered from Orcs' attacks" (RISU), *Кирил подарував Росгвардії ікону, яка "має прискорити перемогу" орків в Україні* "Kirill presented the Rosguard with an icon that "should hasten the victory" of Orcs in Ukraine" (RISU), *На Чернігівщині ракета орків влучила у церкву АСД* "In the Chernihiv region, an Orc rocket hit an SDA church" (PICU), *Російські орки зруйнували дім молитви баптистів в Ізюмі* "Russian Orcs destroyed a Baptist house of prayer in Iziium" (RISU).

Another source of intertext used by religious media speakers to emotionalize the communicative message and strengthen the negative image of the enemy includes historical events, figures and phenomena. The most frequently featured are allusions to the political regimes of Hitler and Stalin, which are also common in other segments of media discourse. To illustrate: *Путінський режим – це реінкарнація Сталіна* "The Putin's regime is a reincarnation of Stalin" (RISU), *Росіяни спляють убитих мирних жителів у Маріуполі, як нацисти це робили в Аушвіці* "Russians burn civilians killed in Mariupol, as the Nazis did in Auschwitz" (CO), *Протестанський пастор з України ловить на живця русофашистів у Німеччині* "A Protestant pastor from Ukraine uses live bait to catch Russo-fascists in Germany" (RISU), У

.....

Вознесенській церкві с. Лукашівка рашисти влаштували штаб і гестапівську катівню "In the Church of the Ascension in Lukashivka village ruscists set up a headquarters and a Gestapo torture chamber" (RISU). However, along with the politicization of reports in the religious media, the Russian Orthodox Church, which has not condemned Russian aggression, is also gaining a negative emotional background. Some headlines suggest the intention of communicators of religious discourse to identify it with the Putin's regime and associate it with the Church that collaborated with Nazi Germany during World War II, for example: *Руська Православна Церква як нова Рейхцерква* "The Russian Orthodox Church as the new Reich Church" (RISU). The title contains a spelling deviation in order to encourage the audience to associate the ROC with the Z symbol used by Russia in the war. Allusion to German Nazism and Italian fascism is also conveyed by the neologism *рашизм* "ruscism", which, along with the word *орк* "Orc", is rapidly entering the lexicon of modern European languages. Here is an example of the use of this word in our sample: *На рахунку злочинів рашистів в Україні вже 86 зруйнованих релігійних споруд* "The list of ruscist crimes in Ukraine already includes 86 destroyed religious buildings" (SFU), *Глава УГКЦ відвідав "зранений" рашистами Чернігів* "The head of the UGCC paid a visit to Chernihiv, a city "wounded" by ruscists" (RISU), *Кирил пояснив дії рашистів в Україні тим, що росіяни хочуть миру* "Kirill explained the actions of ruscists in Ukraine by saying that Russians want peace" (RISU), *Сотні лампадок запалили у Львові в пам'ять про невинно вбитих рашистами українців* "Hundreds of lamps were lit in Lviv in memory of Ukrainians innocently killed by ruscists" (RISU).

One of the important symbols used by Russian media to construct the ideological justification of Russian aggression is based on the "baptismal font" of the Dnieper, where, according to chroniclers, Kyivan Ruthenians were baptized in 988 by Orthodox Greeks. The allusion to "The Tale of Bygone Years" in the headlines in the Ukrainian media is aimed at exposing the manipulation of historical data used by the ideologues of war and

the "Russian world", for example: *У Києва і Москви зовсім різні "Хрещенські купелі"... У нас це Дніпро, а у них – заліські болота* "Kyiv and Moscow have completely different "Baptismal fonts" ... We have the Dnieper, and they have bogs beyond the forest" (RISU), *Україна бореться за Істину, яку ми отримали у хрещальних водах Дніпра* "Ukraine is fighting for the Truth that we received in the baptismal waters of the Dnieper" (CO).

Particular attention should be paid to intertextual units which were originally political slogans or ideologemes. As a rule, these slogans, having emerged in the Russian ideological space, are reappropriated in the Ukrainian religious media in order to discredit them [15, p. 672–674]. These include *"руський мир"* "Russian world", *"захист православних"* "protection of the Orthodox", *"міжусобна брань"* "internecine feud", *"братовбивча війна"* "fratricidal war", *"єдинокровний народ"* "consanguineous people", *"триєдність російського народу"* "triunity of the Russian people", *"розкольники і безблагодатні"* "schismatics and graceless", for example: *Православні богослови світу засудили єресь "руського міра" і ганебні дії російської влади* "Orthodox theologians of the world condemned the heresy of the "Russian world" and shameful actions of the Russian authorities" (RISU), *Кирил звинуватив Захід у постачанні українцям зброї для війни з "єдинокровними братами"* "Kirill accused the West of supplying Ukrainians with weapons for the war with "half-brothers" (RISU), *"Русский мир" став новою релігією росіян* "Russian world has become the new religion of Russians" (RISU), *За словами "розкольники" і "неблагодатні" можна виявляти колаборантів* "The words "schismatics" and "graceless" reveal the collaborators" (SFU), *Священик-втікач з України читатиме в Москві лекції про "триєдність російського народу"* "A fugitive priest from Ukraine will give lectures on the "triunity of the Russian people" in Moscow" (SFU). Most commonly featured in the headlines is the "Russian world" ideologeme, which is associated with all the evil that Russian aggression brings to Ukrainians and in particular to religious communities of all jurisdictions and denominations of Ukraine:

Українська держава має захистити громадян від ідеології "русского мира", яка є ідеологією нацизму "The Ukrainian state must protect citizens from the ideology of the "Russian world" (RISU), "Руський мир" знищує московську церкву в Україні "«Russian world» destroys the Moscow Church in Ukraine" (RISU). According to our previous research, the ideology of the "Russian world" was one of the most frequent precedents in the Ukrainian religious media discourse in 2014-2018 in the field of inter-church relations and interfaith dialogue in Ukraine [14, p. 113; 15, p. 672–673]. Communicators of religious media discourse referred to it to criticize the ROC and UOC-MP [14, p. 111–112] in order to taunt and ridicule the adherents of the doctrine of the "Russian world" [13, p. 50–51].

As a result of the study, we revealed that intertext in headlines on the Russian-Ukrainian war enhances the emotionality of the communicative message targeting the desired emotional response from the audience to the impact of Russian aggression on the lives of Ukrainians in general and religious communities in particular. Intertextual units perform the function of discourse polarization, exaggerating the negative image of the aggressor country and its church leaders, on the one hand, and the positive representation of the Ukrainian people in its struggle for freedom, on the other hand. The biblical intertext plays an important role in depicting the Ukrainians' resistance to Russian aggression, eliciting associations with apocalyptic biblical images in the audience. Common sources of intertextuality in the analyzed segment of religious media are historical figures and phenomena, as well as works of art, whose mention not only serves to emotionalize communication, but also becomes a productive way of neologization and language innovation.

Further research in this area might focus on the speech influence of intertext-featuring news messages on the language consciousness and the level of emotional reaction of the religious media addressees, with the application of experimental psycholinguistic and corpus methods.

REFERENCES

1. Barthes, R. (1989). *Selected Works: Semiotics. Poetics* [Izbrannye raboty: Semiotika. Poetika]. Moskva: Progress [in Russian].
2. Berestova, A. (2017). *Precedent Religious Phenomena as Intertextemes in the Fiction by Maria Matios: Linguostylistic Aspect* [Pretsedentni relihiini fenomeni yak intertekstemy v khudozhnii prozi Marii Matios: linhvostylistychnyi vymir]. *Linguostylistic Studies*, 6, 24–32. <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2017-6-24-32> [in Ukrainian].
3. Bohdanova, I.V. (2016). *Suggestive potential of precedent units in Ukrainian media-discourse of the early 21-st century* [Suhestyvnii potentsial pretsedentnykh odynyts v ukrainskomu mediinomu dyskursi pochatku XXI st]. *Candidate's thesis*. Vinnytsia: DonNU [in Ukrainian].
4. Chornovol-Tkachenko, R. S. (2008). *Precedent text as a basis for intertextuality* [Pretsedentnyi tekst yak pidgruntia intertekstualnosti]. Kharkiv: Osnovy [in Ukrainian].
5. Dijk, van T.A. (1996). Discourse, power and access. In C. R. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (Eds.). *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis* (1st ed., pp. 84–104). London, New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203431382> [in English].
6. Dijk, van T.A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250> [in English].
7. Hart, C. (2013). Argumentation meets adapted cognition: manipulation in media discourse on immigration. *Journal of Pragmatics*, 59(B), 200–209. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2013.06.005> [in English].
8. Hart, C. (2017). Metaphor and intertextuality in media framings of the (1984–1985) British miners' strike: A multimodal analysis. *Discourse & Communication*, 11(1), 3–30. <https://doi.org/10.1177/1750481316683291> [in English].
9. Kalenych, V. (2020). *Cognitive and communicative pragmatic parameters of intertextuality in mass media* [Kohnityvni ta komunikatyvno-prahmatychni parametry intertekstualnosti v mas-media]. *Psycholinguistics*, 27(2), 155–173. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2020-27-2-155-173> [in Ukrainian].
10. Kristeva, J. (1967). Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman. *Critique*, 23(239), 438–465 [in French].
11. Leloup, Damien (2022). Ukrainian and Russian Tolkien fans battle over the legacy of 'The Lord of the Rings'. *Le Monde*. URL: <https://www.lemonde.fr/en/pixels/article/2022/04/23/ukrainian-and-russian->

tolkien-fans-battle-over-the-legacy-of-the-lord-of-the-rings_5981383_13.html [in English] (last access: 05.05.2022).

12. Levchenko, O.A. (2015). *Intertextuality of the Ukrainian Internet discourse of the post-revolutionary period* [Intertekstualnist ukrayinskoho internet-dyskursu porevoliutsiinoho periodu]. *Man. Computer. Communication*. Lviv, 60–65 [in Ukrainian].

13. Levko, O.V. (2017). *Manipulative techniques in Ukrainian religious media discourse* [Manipuliatyvni pryomy v ukrainskomu relihiinomy mediadyskursi]. *Current Issues of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice*, 35, 44–55. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2017.35.44-55> [in Ukrainian].

14. Levko, O. (2020). *Precedent Units as a Means of Manipulation in Ukrainian Religious Media Discourse: Psycholinguistic Approach* [Pretsedentni odynytsi yak zasoby manipuliatsii v ukrainskomu relihiinomu mediadyskursi: psikholinhvistychnyi vymir]. *Psycholinguistics*, 28(2), 99–127. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2020-28-2-99-127> [in Ukrainian].

15. Levko, O. (2021). *Precedent Units in Ukrainian Religious Media in the Light of Communicative Discrediting Strategy* [Pretsedentni odynytsi v ukrainskykh relihiinykh media u svitli komunikatyvnoi stratehii dyskredytatsii]. *Slavia Orientalis*, 70(3), 661–681. <https://doi.org/10.24425/slo.2021.138199> [in Ukrainian].

16. Maillat, D. & Oswald, S. (2011). Constraining context: A pragmatic account of cognitive manipulation. In C. Hart (Ed.), *Critical Discourse Studies in Context and Cognition* (pp. 65–80). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/dapsac.43.04mai> [in English].

17. Maillat, D. & Oswald, S. (2013). Biases and constraints in communication: Argumentation, persuasion and manipulation. *Journal of Pragmatics*, 59(B), 137–140. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2013.08.014> [in English].

18. Mavrodieva, I. (2021). *Intertextuality, hypertextuality and multimodality in the media on the topic COVID-19* [Intertekstualnost, khypertekstualnost i multimodalnost v mediite po temata COVID-19]. *Ezikov Svyat*, 18(3), 8–22. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v18i3.1> [in Bulgarian].

19. Meinhof, U. & Smith, J. (Eds.). (2000). *Intertextuality and the Media: From Genre to Everyday Life*. Manchester and New York: Manchester University Press [in English].

20. Menz, F. (1989). Manipulation strategies in newspapers: A program for critical linguistics. In R. Wodak (Ed.). *Language, Power and Ideology: Studies in Political Discourse*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/ct.7.16men> [in English].
21. O'Keeffe, A. (2011). Media and discourse analysis. In J. Gee & M. Handford (Eds.). *The Routledge handbook of discourse analysis* (pp. 441–454). London: Routledge [in English].
22. Parenti, M. (1997). Methods of media manipulation. In C. Jensen (Ed.). *20 Years of Censored News* (pp. 27–28). New York: Seven Stories Press [in English].
23. Piddubna, N. (2017). *Precedent Religious Names in T. Shevchenko's Ego-texts* [Pretsedentni relihiini imena v ego-tekstakh Tarasa Shevchenka]. *Linguostylistic Studies*, 6, 148–156. <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2017-6-148-156> [in Ukrainian].
24. Piddubna, N. V. (2021). *Biblical anthroponyms and toponyms in the Ukrainian language: Basic vectors of research development* [Bibliini antroponimy y toponimy v ukrainskii movi: Osnovni vektory rozvytku doslidzhen]. *Studia z Filologii Polskiej i Slowańskiej*, 56, Article 2087. <https://doi.org/10.11649/sfps.2087> [in Ukrainian].
25. Piege-Gro, N. (2008). *Introduction to the theory of intertextuality* [Vvedenie v teoriyu intertekstualnosti]. Moskva: LKI. Publ. [in Russian].
26. Reisigl, M. & Wodak, R. (2001). *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. London, New York: Routledge [in English].
27. Riffaterre, M. (1980). La trace de l'intertexte. *La Pensée: Revue du rationalisme moderne*, 215, 4–18 [in French].
28. Riffaterre, M. (1994). Intertextuality vs. hypertextuality. *New Literary History*, 25(4), 779–788 [in English].
29. Sakharuk, I. V. (2015a). *Precedent units as a means of realization of suggestion in the Ukrainian media discourse* [Pretsedentni odynytsi yak zasib realizatsii suhestii v ukrainskomu mediinomu dyskursi]. *Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*, 13, 337–345 [in Ukrainian].
30. Sakharuk, I. V. (2015b). *Status of precedent units in the system of intertextual means of contemporary Ukrainian media discourse* [Status pretsedentnykh yedynits v sisteme intertekstualnykh yedynits srovnennogo ukrainskogo mediynogo diskursa]. *Jazykovedný Časopis*, 66(2), 127–143. <https://doi.org/10.1515/jazcas-2016-0003> [in Russian].

31. Selivanova O. O. (2009). *Precedent motivation of nominative units (on the material of the Ukrainian language)* [Pretsedentna motyvatsiia nominatyvnykh odynyt (na materialy ukrainskoi movy)]. *Philological studies*. Kharkiv, 129–139 [in Ukrainian].
32. Selivanova, O. O. (2010). *Linguistic encyclopedia* [Linhvistychna entsyklopediia]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
33. Sytar, H. V. (2016). *Syntactic idioms and precedent phenomena: intersection zones* [Syntaksychni frazeolohizmy i pretsedentni fenomeny: zony peretynu]. *Linguistic Studies*, 31, 20–25 [in Ukrainian].
34. Velykoroda, Yu. M. (2010). *Manipulative function of precedent phenomena in the American media discourse (Based on the articles of magazines "Time" and "Newsweek")* [Manipuliatyvna funktsiia pretsedentnykh fenomeniv v amerykanskomu media dyskursi (na materialy statei iz zhurnaliv "Time" ta "Newsweek")]. *Scientific Proceedings of the National University of "Ostroh Academy", Series: "Philology"*, 16, 34–42 [in Ukrainian].
35. Velykoroda, Y. & Moroz, O. (2021). Intertextuality in media discourse: A reader's perspective. *ExELL*, 9(1), 56–79. <https://doi.org/10.2478/exell-2022-0003> [in English].

RESOURCES

- CO* – Catholic Observer [Katolytskyi ohliadach]. URL: <http://catholicnews.org.ua/> (last access: 01.05.2022).
- RISU* – Religious Information Service of Ukraine [Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy]. URL: <https://risu.ua/> (last access: 01.05.2022).
- RT* – Religious Truth [Relihiina pravda]. URL: <https://religionpravda.com.ua/> (last access: 01.05.2022).
- SFU* – Spiritual Front of Ukraine [Dukhovnyi front Ukrainy]. URL: <https://df.news/> (last access: 01.05.2022).

Дата надходження до редакції – 10.04.2022

Дата затвердження редакцією – 01.05.2022

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА
В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.86-117>

Снитко О. С.

ORCID: 0000-0002-5593-1334

Web of Science ResearcherID: AAT-8186-2020

ScopusID: 57217183703

Гречка С. О.

ORCID: 0000-0002-5795-6068

"БИТВА НАРАТИВІВ"
У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу стратегічних комунікацій у медійному просторі України. Доведено, що стратегічні комунікації як система багатовекторного спілкування із суспільством пов'язані з колом актуальних та соціально важливих проблем, виконують роль найефективнішої технології в організації інформаційного захисту країни в умовах жорсткої гібридної агресії, забезпечують когнітивну опірність держави. У статті проаналізовано типові антиукраїнські наративи, проникнення яких спрямовано на підрич найважливіших політичних орієнтирів країни та зниження когнітивної стійкості українського суспільства, окреслено варіанти цих наративів та особливості їх реалізації. Доведено, що антиукраїнські наративи є типовим продуктом постправди: при їх реалізації на зміну об'єктивності й раціональності на перший план виходять ірраціональність, емоційність, оцінність, експресивність та персуазивність, що пов'язано з хаотизацією картини світу. Розглянуто основні ознаки стратегічних наративів, визначений гранд-нاراتив у системі стратегічних комунікацій, продемонстровано "битву наративів" у медійному просторі України, яка є боротьбою за утвердження тієї чи іншої поведінкової моделі. Доведено, що усі антиукраїнські наративи в своїй основі спрямовані проти ключового українського наративу (або гранд-нاراتиву) – наративу ідентичності, а переважна більшість проукраїнських наративів мають на меті утвердження ідеї існування та розвитку української національної спільноти. Продемонстровано, що виникнення дієвого стратегічного наративу викликає появу контрнاراتиву, який має на меті знецінення впливу попередньої оповіді та її варіантів на*

свідомість і почуття цільової аудиторії. Механізми створення контрнарративу не передбачають симетрії, його мета – перепрограмування позитивного впливу, блокування мотиваційного потенціалу реципієнтів.

Ключові слова: стратегічні комунікації, стратегічний нарратив, варіативність нарративу, контрнарратив та його асиметрична структура, битва нарративів.

Інформація про авторів: Снитко Олена Степанівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри російської філології; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Гречка Станіслав Олександрович – магістр філології; аспірант кафедри російської філології; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: stanislavhrechka@knu.ua ; elenasnytko@ukr.net

Olena S. Snytko

ORCID: 0000-0002-5593-1334

Web of Science ResearcherID: AAT-8186-2020

ScopusID: 57217183703

Stanislav O. Hrechka

ORCID: 0000-0002-5795-6068

"BATTLE OF NARRATIVES" IN UKRAINE'S MODERN MEDIA SPACE

Abstract. *The paper explores strategic communications in Ukraine's media space. Strategic communications as a system of multi-vector interaction with society have proven to be connected with a range of relevant and socially important issues, acting as the most effective technology in building the information defence amid intense hybrid aggression and ensuring the country's cognitive resilience. Typical anti-Ukrainian narratives undermine the main political reference points and affect the society's cognitive stability. The analysis of narrative realizations confirms that anti-Ukrainian narratives belong to post-truth. These narratives reflect the chaotization of world image: irrationality, emotionality, evaluation, expressiveness, and persuasiveness replace objectivity and rationality. The study determines the main features of strategic narratives and establishes the grand narrative in the strategic communications system. The paper claims a "battle of narratives" representing a struggle of different behavioural models exists in Ukraine's media space. All anti-Ukrainian narratives undermine the central Ukrainian narrative (or grand narrative), the identity narrative, while the*

majority of pro-Ukrainian narratives promote the idea of the Ukrainian people as a nation. An effective strategic narrative inevitably engenders a counter-narrative that aims at deconstructing or delegitimizing the previous narrative's (or its variants') effect on the target audience. A counter-narrative creation mechanism does not entail symmetry; its objective is to reprogram the call to action and block the recipients' motivational potential.

Key words: *strategic communications, strategic narrative, narrative variability, counter-narrative and its asymmetric structure, battle of narratives.*

Information about the authors: *Snytko Olena Stepanivna – doctor of philology, professor; head of the Department of Russian Philology; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

Hrechka Stanislav Oleksandrovysh – master of philology; PhD student of the Department of Russian Philology; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: *stanislavhrechka@knu.ua ; elenasnytko@ukr.net*

На початку ХХ ст. вигадані, уявні події, що сприймалися людиною як реальні, – *фантазми*⁵ – вважалися симптомом розладу пам'яті. Мине століття, і такі вимисли стануть невіддільним складником світосприйняття людини і впливатимуть на цілком реальні події та процеси.

Стрімкий технологічний прогрес, поява Інтернету та цифровізація стали інструментом творення нової – доповненої та віртуальної – реальності, яка є органічним елементом сучасної цивілізації. Щодня люди споживають цей сублімат досвіду про події, свідками яких вони не були, про людей, з якими вони не були знайомі, про країни, яких вони не відвідували. А самі люди добровільно стали частиною цієї сконструйованої дійсності.

Складається враження, що людство проживає той досвід, який конструюють і транслюють медіа, а людське життя у ХХІ ст. є конфігурацією випадковостей чи звичайною функцією (роллю) у масовому глобалізованому гранд-нарративі.

Нині спостерігається спричинена кризою реактуалізація категорії "*правда*", що засвідчує відповідність чогось –

⁵ Термін увів Теодор Цієн (Theodor Ziehen) у 1906 році.

.....

реальності. Але якщо сама реальність є змодельованою і штучною? Чи існує в ній місце для правди?

У сучасній культурі правда перестала бути догматичною об'єктивністю, вона стала радше результатом усвідомленого вибору індивіда. Водночас семіотично сконструйована реальність стала родючим середовищем, що породжує численні *симулякри*, які імітують своє існування, саму дійсність, та *конкурують за можливість бути правдою*.

Медіатизація та дигіталізація сучасних суспільних, політичних, культурних та інших процесів призвела до появи феномена *постправди*, який Георгій Почепцов осмислює як певний *новітній цивілізаційний щабель людства*, на якому відбувається кардинальна переоцінка ролі інформації, девальвація її цінності й гостроти [16]. На наших очах постав дивний новий світ, де кожен має можливість формувати довкола себе індивідуалізовану інформаційну реальність з відповідною постправдою [Див.: 13].

У XXI столітті цивілізацію охопив *інформаційний консюмеризм*. У цих реаліях інформація стала не більше ніж продуктом щоденного вжитку. До послуг споживачів – сотні й тисячі телеканалів і радіостанцій, кіноіндустрія, стрімінгові платформи, персональні гаджети, соцмережі; – все, що формує в людині інформаційний гедонізм. Революційна технологія Світової мережі для більшості членів соціуму нині стала чимось на зразок супермаркету або торговельного центру.

Щодня людство сприймає дійсність і навколишній світ лише у відблисках *глобального інформаційного потоку*, з якого неможливо вийти, стримати його чи намагатися фільтрувати. У такому ритмі безупинного породження, тиражування й згасання смислів та образів відбувається девальвація правди, а можливість оточити себе індивідуалізованою комфортною семіотичною бульбашкою – зростає в ціні. Людина звикає до реальності, штучно сконструйованої медіа. Замість емпіричного пізнання світу вона перетворюється на глядача масмаркетного конструкту життя.

Завеликий потік інформації й символів притупляє природні властивості людського розуму – критичного сприйняття й оцінки нової інформації. Почасти разом з можливістю індивід втрачає й бажання осмислювати нові події, зокрема й інформаційні.

За таких передумов постправа стає потужним *інформаційним інструментом впливу* на людину, суспільство та навіть глобалізований світ. За допомогою медіа відбувається конструювання комфортної для суспільної свідомості гіперреальності за "необхідними" патернами й моделями.

На зміну об'єктивності й раціональності на перший план суспільного дискурсу виходять ірраціональність, емоційність, оцінність, експресивність та персуазивність. Внаслідок цього індивідуальна й суспільна свідомість хаотизується, а дискурсивний простір стає *полем битви за правду* та середовищем поширення брехні, фейків, а також *симулякрів*.

Безперечно, симулякри набули масового поширення саме у нинішню медіатизовану й віртуалізовану епоху, проте існували вони ще з давніх-давен. Культура, релігія, ідеології й навіть наука неодноразово ставали джерелом утворення й самовідтворення безреферентних семіотичних конструктів. Прикладом "віртуального" образу-симулякру доби Середньовіччя може послужити "*Святий Грааль*", який існував у дискурсивному просторі легенд та фактично не мав референту в об'єктивній дійсності (навіть в легендах відсутнє однозначне потрактування – вважалося, що Грааль – це чаша, камінь або певна дорогоцінність). З історії Російської імперії XVIII століття ми пам'ятаємо про ще один яскравий приклад симулякру – "*Потьомкінські села*", які фактично були декораціями, маскувальним камуфляжем, сконструйовані вздовж маршруту подорожі російської імператриці Катерини II. Декорації міст і сіл серед глухої місцевості були встановленні з метою симуляції процвітаючого Півдня Російської імперії, що мала замаскувати об'єктивну дійсність – бідну та занедбану околицю імперії.

XX ст. багате на знакові приклади потужних ідеологічних симулякрів, які конституювали специфічну семіотичну

.....

реальність для багатомільйонних соціумів та впливали на світовий порядок денний, – це, наприклад, *комунізм, Третій Рейх, арійська нація, інтернаціонал, радянський народ, дружба народів* тощо.

Якщо раніше симулякри інкорпоровалися в нашу реальність через культуру, релігію, історію, ідеологію, то сьогодні, в часи медіатизації та віртуалізації повсякдення, симулякри конституують специфічну гіперреальність, в яку інкорпоровуються люди та об'єкти фізичної реальності.

Українське суспільство переконалося в цьому після подій Революції Гідності, коли вітчизняний і світовий інформаційні простори заповнила безпрецедентна кількість сконструйованих і тиражованих Росією симулякрів. *Київська хунта, українські фашисти, жидобандерівці, розп'ятий хлопчик, вбиті запорізькі снігурі, раби для ветеранів АТО* – це загальновідомі "хрестоматійні" приклади симулякрів, за допомогою яких російська пропаганда намагалася викривити й трансформувати український інформаційний простір та соціальну реальність.

Виклики та ризики епохи постправди, помножені на реалії концієнтальної війни в умовах російської гібридної агресії, безумовно, породжують хаотизацію свідомості українського соціуму та знижують "когнітивну опірність" держави [22, с.26].

Суспільство зіштовхнулося з раніше небаченим типом семіотичної та смислової зброї, який системно й послідовно використовується в гібридній війні проти України. На думку провідних фахівців у сфері інформаційно-психологічних впливів, зокрема В. Горбуліна, використання симулякрів, продуктів постправди мотивовано стратегічним завданням впливу на суспільну свідомість з метою трансформації уявлення про ключові події, процеси та сторони гібридної агресії [5].

Найтиповішими антиукраїнськими наративами, за результатами моніторингу Українського кризового медіа-центру [див.: 7], є такі:

"Україна – це недодержава, держава, яка не відбулася (failed state)"⁶

Напр.:

"Проблема України полягає в тому, що вона намагається утримати поцуплену з СРСР спадщину – територію Української РСР, куди входять прирізані їй за порадами, радянською владою, колонією. (...) У день коли Україна погодиться стати втричі менше, віддати Росії території з російськомовними (вісім областей) віддати Польщі польські чотири області, Угорщини – угорські, Румунії – румунські, Словаччини – словацьку територію, Україна стане щасливою та спокійною українською країною"⁷.

"Україна знаходиться під зовнішнім управлінням, вона є маріонеткою Заходу"

Напр.:

"Депутат "Слуги народу" Нестеренко визнав, що Україна знаходиться під зовнішнім управлінням"⁸.

"Суслов: Україна відчуває проблеми країни, яка знаходиться під зовнішнім управлінням"⁹.

"Усе, що відбувається на Сході України, – це громадянська війна"

Напр.:

"Багато європейців протистояння на Сході України сприймають як громадянську війну між самими українцями, частина яких – повстанці. Себто, мешканці Донбасу (Донецької і Луганської областей), незадоволені існуючим ладом в Україні й її європейськими поглядами на політичне, економічне й

⁶ Докладніше про реалізацію цього нарративу див. публікацію С. Гречки: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/8/37.pdf> (дата звернення: 01.05.2022)

⁷ Див.: <http://politikus.ru/articles/92681-eduard-limonov> (дата звернення: 01.05.2022).

⁸ Див.: Телеканал "НАШ", 21.07.21: <https://www.youtube.com/watch?v=NSStFFANj6zk> (дата звернення: 01.05.2022).

⁹ Див.: Телеканал "НАШ", 29.04.20: <https://www.youtube.com/watch?v=kx1TJtqze7s> (дата звернення: 01.05.2022).

соціально-культурне майбутнє. У більшості західноєвропейських країн, як до прикладу в Німеччині, інформацію про протистояння на Сході України подають у телевізійних новинах і газетах як наслідки Євромайдану. Мовляв, народ, який розділений мовним, культурним і геополітичним бар'єрами не може жити мирно"¹⁰.

"В Україні процвітає фашизм"

Напр.:

"В ніч із 24 на 25 червня було скоєно підпал тренувальної бази антифашистського руху "Патріоти – За життя" у Києві, у якому саме тоді перебували люди. Це нагадує неодноразові підпали офісів інших політичних партій і громадських організацій, що здійснювалися учасниками профашистських, націонал-радикальних організацій. Підпал, що стався цієї ночі, безсумнівно, є помстою за принципову позицію організації антифашистського руху "Патріоти – За життя", зокрема за проведену її представниками 22 червня 2021 року акцію, приурочену віроломному початку Великої Вітчизняної війни, під час якої, демонструючи неприйняття фашистської ідеології, що піднімає голову в Україні"¹¹.

"В Україні здійснюється русофобська внутрішня політика"

Напр.:

"Депутат Верховної ради від партії "Опозиційна платформа – За життя" Олег Волошин у суботу, 14 серпня, в ефірі телеканалу News One висловив думку, що русофобія вкорінилася в Україні, і навіть гіпотетичне повернення Криму не змінить настрою багатьох громадян країни"¹².

"За *поверхневого погляду* на українську громадянську війну складається враження, що воюють між собою західна, націоналістична, україномовна Україна та Україна східна,

¹⁰ Див.: <https://ccipu.org/ua/news/protistoyannya-na-shod%D1%96-ukra%D1%97-ni-ne-gromadyansyka-v%D1%96yna> (дата звернення: 01.05.2022).

¹¹ Див.: https://zagittya.com.ua/ua/news/zajavlenija/fashizm_v_ukraine_procvetaet_pri_polnoj_podderzhke_vlasti.html (дата звернення: 01.05.2022).

¹² Див.: <https://iz.ru/1207502/2021-08-15/deputat-verkhovnoi-rady-zaiavil-ob-ukorenennii-rusofobii-na-ukraine> (дата звернення: 01.05.2022).

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

російська. І хоча мовний та регіональний розкол країни має місце, насправді конфлікт набагато глибший і складніший. Державний переворот 2014 р. показав наявність у країні величезної кількості російськомовних русофобів, які у своїй ненависті до Росії та проросійських співгромадян готові часом піти набагато далі за галичанських бандерівців"¹³.

Кожний з типових антиукраїнських наративів реалізується у сукупності своїх варіантів, які відтворюються з достатньо великою частотністю у певний період часу. Наведемо приклади тиражування варіантів типового наративу **"Україна знаходиться під зовнішнім управлінням, вона є маріонеткою Заходу"**, які розповсюджувались навесні 2020 року в медіапросторі України. Так, за даними громадських організацій **"Інтерньюз-Україна"** та **UkraineWorld.org**, які відстежують тиражування антизахідних наративів й публікують регулярні щотижневі та щомісячні звіти, найчастотнішими наприкінці квітня та у травні 2020 року були такі:

У період із 18 по 25 травня 2020 року:

"Україна перебуває під зовнішнім управлінням і має його позбутись";

"США використовують Україну у своїй геополітичній грі";

"Захід контролює українські медіа та готує для них "темники"¹⁴.

У період із 11 по 18 травня 2020 року:

"Закон про банківську діяльність був ухвалений з метою посилення зовнішнього управління";

"Угода про асоціацію між Україною та ЄС є невигідною для України";

"США переписують історію України на Другої світової війни";

"США пролобіювали заборону російських соцмереж"¹⁵.

¹³ Див.: <https://www.ritmeurasia.org/news-2019-08-25-fenomen-russkojazychnoj-rusofobii-na-ukraine-44492> (дата звернення: 01.05.2022).

¹⁴ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30635484.html> (дата звернення: 01.05.2022).

¹⁵ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30620819.html> (дата звернення: 01.05.2022).

У період із 4 по 11 травня 2020 року:

"Захід використовує і "кришує" українських активістів і націоналістів";

"Коронавірусна пандемія – це брехня, що її вигадав Захід, аби заробити на продажі вакцин";

"Коронавірус доводить неефективність ліберальної демократії";

"МВФ обдурич Україну, висуває дедалі більше вимог"¹⁶.

У період із 21 по 27 квітня 2020 року:

"Захід скористався пандемією коронавірусу, відмовив Україні у допомозі";

"Захід стоїть за призначенням Саакашвілі";

"Сорос контролює правоохоронні органи в Україні!"¹⁷

Порівняймо варіанти цього ж нарративу, які поширюються в європейському інформаційному просторі наприкінці січня – початку лютого 2022 року у ситуації безпрецедентного скупчення російських військ біля кордонів України. За даними *EU vs Disinfo* найчастотнішими були такі: **"Захід використовує Україну як інструмент впливу на РФ"** та **"Захід збирається провести операцію "нід прапором" України, щоб спровокувати пряме зіткнення"** (цей варіант нарративу набуває різних форм – від звинувачень Заходу у провокаціях до твердження про те, що західні інструктори строюють "гарячу" точку на кордоні з Росією). За базою *EU vs Disinfo* 40% повідомлень розпропаганди у європейському медіапросторі пов'язані саме з Україною¹⁸.

За висновками фахівців Інституту масової інформації (ІМІ), нарратив про зовнішнє управління Україною тривалий час є одним із найуживаніших (пор., наприклад результати моніторингу у березні, травні, вересні, листопаді 2020 року, а також у січні та квітні 2021 року), тобто йдеться про системну і послідовну дискредитацію співпраці України із західними

¹⁶ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30609923.html>

¹⁷ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30581224.html>

¹⁸ Див.: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/28/7133230>

партнерами з боку проросійських медіа. Докладніше – в інфографіці Інституту масової інформації:¹⁹

Паралельно розгорталися наративи, які по суті спрямовані на дискредитацію США та керівництва країни: наративи *"Кінець легенди демократії США"* (інформаційна кампанія депутата А.Дергача) та *"У Трампа вкрали перемогу на президентських виборах"*. Як повідомляє українська громадська організація "Детектор медіа", реалізація цих наративів в українських медіа та соцмережах була достанько активною (11,93%)²⁰. Додамо також, що крім наративів, спрямованих на дискредитацію США в очах українського суспільства, розповсюджувались наративи, пов'язані з дискредитацією європейських країн.

Фахівці розрізняють так звані антизахідні та проросійські наративи, які тлумачать події у вигідному для РФ напрямку.

¹⁹ Див.: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayinaynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592>

²⁰ Див.: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayinaynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592>

Серед останніх найпоширенішою категорією є звинувачення України в ескалації військових дій на Сході ("*Україна не виконує Мінські угоди*", "*Україна зриває перемир'я*", "*Українська армія планує наступ*"), а також наратив "*Україна вчиняє репресії*" (мова йде про маніпуляції проти санкцій щодо проросійських політиків та медіа). До речі, саме на ці наративи звернула увагу Е.Джапарова на форумі **Kyiv Stratcom Forum**, підкреслюючи їхню деструктивну роль у світовому інформаційному просторі²¹.

Порівняймо кількісні показники розповсюдження антизахідних та проросійських наративів в Україні (за даними ІМІ)²²:

Період моніторингу: березень, травень, вересень, листопад 2020 року, січень і квітень 2021

ДЕТЕКТОР МІ

До проросійських наративів належать також наративи, пов'язані з дискредитацією чинної української влади, які можна

²¹ Див.: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-strategichni-komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spiwpraczyu-z-protydyiyi-vorozhij-dezinformacziyi/> (дата звернення: 01.05.2022).

²² <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592> (дата звернення: 01.05.2022).

вважати варіантами типового нарративу "*Україна – це недодержава, держава, яка не відбулася (failed state)*".

Усі типові нарративи та їх варіанти утворюють єдину ідеологічну змістову матрицю, у якій усі складники поєднуються і здійснюють масований вплив на свідомість людей. Тенденції до спрощення та конкретизації, які притаманні масовій свідомості [12], спричиняють створення певних стереотипів сприйняття необхідної інформації, порівняймо, наприклад, експлуатацію соціальних образів *фашистів, неонацистів, бандерівців, київської хунти, недолугої української влади* тощо, які постійно використовуються російською пропагандою антиукраїнської спрямованості.

Використання номінацій негативного ряду пов'язано з реалізацією технологій *керування сприйняттям та управління супротивником*, тобто відбувається цілком у відповідності до канонів класичної пропаганди та інформаційної війни, які докладно описані фахівцями [17, с. 46-67]. "Створивши негативний образ мішені, – зазначає політолог М. Давидюк, – дуже легко виправдати агресію по відношенню до неї. Адже в самому суспільстві виникає запит на подію, покарання та встановлення справедливості", який формується тією ж владою [6, с. 26].

Антиукраїнські нарративи є типовим продуктом постправди. На думку фахівців Українського кризового медіа-центру, "формування нарративу відбувається не стільки за рахунок фейків (які також у нього входять), скільки шляхом різного роду маніпуляцій, виривання з контексту та – і це основне – підбором і висвітленням інформаційних приводів, які підтримують бажаний нарратив, та ігноруванням подій, що не вписуються у його рамки. Велику роль у цьому відіграє саме дисбаланс між негативом та позитивом: постійне висвітлення та обговорення виключно негативних новин, які цілком можуть бути правдивими, спотворює бачення ситуації глядачем. Факт стає другорядним елементом новини, основним стає бачення наратора" [7, с. 8].

Масовану "атаку" антиукраїнських нарративів у різних ситуаціях протистояння можна спостерігати як інформаційну "прелюдію", психологічну підготовку соціуму до розгортання подальших дій, спрямовану на створення так званої "громадської думки". Аналіз змісту поширюваних нарративів дає змогу прогнозувати подальші реальні дії супротивника.

Про результати моніторингу російських нарративів у європейських медіа

Російська пропаганда, що системно поширюється через підконтрольні та пов'язані з російською владою ресурси, почала активніше поширювати хибні наративи щодо України. Як повідомляє "Європейська правда", про це розповів посадовець Євросоюзу, відповідальний за моніторинг цього питання, що спілкувався з журналістами на умовах анонімності. Представник ЄС наголосив, що Росія, за їхніми спостереженнями намагається вплинути на суспільну думку також у ЄС, при цьому впадає в очі те, що РФ виправдовує можливі дії проти України. "Ми бачимо зростання кількості маніпулятивних повідомлень, дезінформації", – пояснив він.

"Ми бачимо потенційне виправдання наступних кроків РФ – це те, що ми бачили у 2014 році перед анексією РФ... Йдеться, зокрема, про прославлення військових", – розповів посадовець, додавши, що аналітики ЄС бачать це як чіткий тренд.

"Інтенсифікація повідомлень РФ у вигляді координованих дій почалася з листопада. Також ми бачили певне поживлення навесні минулого року (коли також відбувалося скупчення військ біля кордону України)", – додав інший представник ЄС²³.

Продукція постправди фактично стала недефективним знаряддям у боротьбі символів і номінацій, трансформації ментальної карти індивідів і суспільства, а також у формуванні ірреальних нарративів та інтерпретаційних патернів.

Масштаб можливих наслідків від масового застосування постправди є надзвичайно загрозливим. І в цьому контексті мова йде не стільки про фрагментацію, деформацію об'єктивної

²³ Див.: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/28/7133230/> (дата звернення: 01.05.2022).

реальності, її підміну чи симуляцію. Питання значно глибше: на наше глобалізоване суспільство з великою ймовірністю очікує психічно-когнітивна дисфункція ідентифікації та сприйняття реальності як такої.

Антиукраїнський вимір російської пропагандистської індустрії передбачає руйнування державності нашої країни, укріплення проросійських, проімперських поведінкових моделей, знецінення демократичних настанов громадян та їх проєвропейської та прозахідної орієнтації. Ось чому надважливим є створення системи заходів протидії в інформаційному просторі України, яка має розроблятися експертами і спиратися на затвержену на державному рівні концепцію. На питання "Чи має бути ця концепція контрпропагандистською?" експерти зазвичай дають негативну відповідь, адже контрпропаганда базується на тих же принципах, що й пропаганда, тобто передбачає певний інформаційний тиск на реципієнта. Контрпропаганда передбачає дії у відповідь, у найкращому варіанті вона зазвичай є аргументованою критикою того, що здійснюється супротивником, а реактивна позиція, як відомо, "є помилковою", викривання симулякрів замість створення власного наративу так чи інакше обмежує доступ до інформації. Робота медіа в режимі контрпропаганди практично нівелюватиме довіру до українських ЗМІ, бо не передбачатиме об'єктивне висвітлення подій.

Саме тому нагальною потребою українського суспільства стала побудова системи стратегічних комунікацій (передусім держави та українського суспільства та України із зовнішнім світом), які спрямовані на підвищення когнітивної стійкості українського суспільства та забезпечення позитивного сприйняття України у світі. Від початку російської агресії українське суспільство пройшло складний і майже стихійний шлях щодо організації протидії інформаційним впливам. Безконтрольність інформаційного простору, серед іншого, на думку фахівців, "стала причиною втрати цілісності держави та неоголошеної війни на її Сході" [2, с. 4], адже інформаційна

політика країни в попередні роки була спрямована не на захист національних інтересів, а на "просування інтересів правлячих еліт та фінансово-промислових груп" [Там само]. У перші роки російської агресії розпізнавання фейкової інформації в контексті зростання громадянської свідомості та медіаграмотності людей, використання так званих карнавальних форм інформаційного впливу, які стихійно виникали в медіапросторі України, були лише першими кроками побудови системи інформаційного захисту [20].

В.П.Горбулін про наслідки агресії РФ проти України

Усі нинішні рефлексії відносяться скоріше до етапу важкого й болісного визнання простого факту: ми не були готові ні до агресії, ні тим більше до її наслідків. Ми бачили, як ворог реалізує свої задуми, як консолідує зусилля і застосовує весь накопичений деструктивний ресурс, і при цьому допустили те, що сталося. Більше того – ми, швидше за все, тактично програли цю фазу агресії: світовий порядок справді було зруйновано. Це слід прийняти і думати про те, як не програли війну загалом. Адже ставка в цій війні – життя демократичної моделі як такої²⁴.

Події, що стрімко відбувалися з кінця 2013 року, а особливо у 2014 році, примусили українську владу переглянути вектори захисту української державності, визнавши інформаційний напрямок одним із домінантних, значущість та важливість якого необхідно оцінювати на одному рівні з функціонуванням силових інституцій сектору безпеки України. Просування українського суспільства на шляху розбудови системи інформаційного захисту країни визначалося такими знаковими документами, як "Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" (12 січня 2015 року): 6 запропонованих у цьому документі реформ були пов'язані саме з інформаційною політикою країни); оновлена "Стратегія національної безпеки" (26 травня 2015), "Доктрина інформаційної безпеки" (25 лютого 2017 року),

²⁴ Див.: <https://dt.ua/internal/yakiy-feniks-naroditsya-zi-zgarischa-svitovoyi-gibridnoyi-viyini-259112.html> (дата звернення: 01.05.2022).

"Стратегія інформаційної безпеки" (введено в дію 28 грудня 2021 року) та ін.

Стратегічні комунікації визначаються як "система інформаційного багатовекторного спілкування з суспільством, яка пов'язана з колом актуальних та соціально важливих тем і забезпечується різними засобами масової комунікації на підтримку національних цілей" [20, с. 99]. Мета стратегічних комунікацій – "здійснення впливу на людину і соціум з опорою на принципи свободи слова та спонукання до самостійного прийняття рішень, актуалізація уваги суспільства на соціально значущих проблемах та шляхах їх розв'язання" [20, с. 99]. У "Доктрині інформаційної безпеки", яку було затверджено у 2017 році, надається таке визначення поняття стратегічних комунікацій, а саме: "скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави"²⁵.

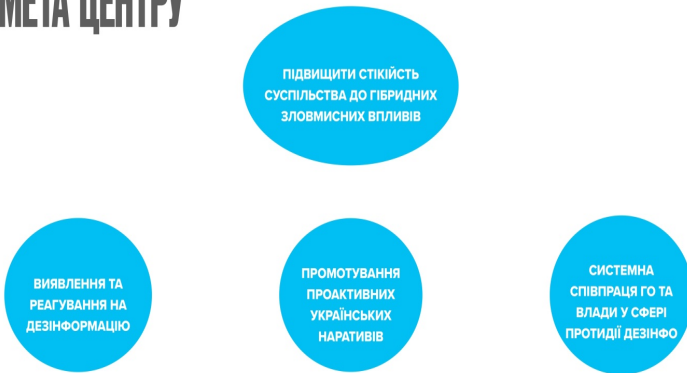
Використання принципів стратегічних комунікацій як інструментарію для роботи з громадською думкою у діяльності державних інститутів, у політиці та бізнесі – досить поширене явище сьогодення. Як стверджує Г. Почепцов, "сьогоднішні уряди, президенти і бізнес набагато залежніші від громадської думки, ніж це було раніше. Це викликає до життя нові типи інструментарію, які спрямовані на роботу з громадською думкою, оскільки без опори на громадську думку не існує можливості руху вперед. Провідні країни світу (США або Великобританія, наприклад) мають більші можливості у роботі в інформаційному і віртуальному просторах. Політичні, економічні та військові перемоги куються і відбуваються не тільки в фізичному просторі, а й у свідомості людей, тому перехід до нового інструментарію неминучий. І цей перехід вже зроблений рядом країн. ... це головний інструментарій будь-якого демократичної держави, оскільки засоби примусу в ній не

²⁵ Див.: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 01.05.2022).

виконують тієї ролі в державному управлінні, як це має місце в тоталітарних країнах" [19, с.2].

Про необхідність розробки цілісної інформаційної стратегії та системний загальний медіаплан подачі інформації на державному рівні писали достатньо. У березні 2021 року було офіційно оголошено про створення Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України. Нещодавно на сторінках українського інтернет-видання "Детектор медіа" було розміщено основну інформацію про його діяльність: насамперед – про напрямки роботи та особливості регулювання стратегічними комунікаціями в Україні та за її межами. Докладніше – у інфографіці²⁶:

МЕТА ЦЕНТРУ

Незважаючи на важливі кроки у розбудові стратегічних комунікацій в Україні, розробці доктрини стратегічних комунікацій органів державного управління (МЗС, Міноборони), наявності позитивного досвіду проведення інформаційних

²⁶ <https://detector.media/infospace/article/186524/2021-03-31-napryamy-ta-pryntsypy-roboty-tsentr-strategichnykh-komunikatsiy-ta-informatsynoi-bezpeky-prezentatsiya>

кампаній (наприклад, інформаційна підтримка створення Православної церкви України- 2018-2019 рр.), не можна не погодитись з експертами Національного інституту стратегічних досліджень у тому, що сьогодні не достатньо опрацьованими залишаються питання формування та використання стратегічних наративів як ключового контентного елементу інформаційної діяльності держави та їх просування в цільових аудиторіях (внутрішніх та зовнішніх), визначення гранд-нарративу, який є основою ідеологічної матриці інформаційної діяльності²⁷.

Дійсно, найголовнішим інструментом у здійсненні стратегічних комунікацій є так звані стратегічні наративи. Це сюжетна лінія, макророзповідь про певні події різних часових категорій, сприймаючи яку можна зрозуміти шляхи та причини виникнення певної соціально значущої ситуації та перспективи її розвитку (А.Баровська, В.Дубов). Стратегічний наратив звертається не стільки до логіки, скільки до емоцій, уявлень, цінностей, до архетипів культури, міфів, історичних аналогій [3, с.174]. Він спрямований на певні цільові аудиторії і дозволяє зрозуміти значущість подій, які відбуваються.

Важливим питанням щодо розгортання стратегічних комунікацій в Україні є усвідомлення змісту та характеру гранд-нарративу, який має бути основою ідеологічної матриці держави. На наш погляд, ним в системі стратегічних комунікацій в Україні має бути наратив ідентичності. Цей наратив описує фундаментальні ознаки та цінності самотньої та унікальної української нації, яка виборолала и захищає свою державність у європейському політичному просторі. Статус цього грант-нарративу обумовлений як історичним минулим України (відсутністю державності на багатьох етапах розвитку етносу), так і напруженим сьогоденням, пов'язаним з агресією РФ та світовою гібридною війною, а також – омріяним майбутнім українського соціуму – входженням до європейської спільноти. За своїм змістом він "перекриває" практично усі

²⁷ Див.: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/strategichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi#:~:text=%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0> (дата звернення: 01.05.2022).

.....

ключові антиукраїнські наративи, які розповсюджуються як країною-агресором, так і проросійськими медіа в Україні, забезпечуючи когнітивну опірність суспільства в умовах інформаційно-психологічного протистояння. Про розгортання цього гранд-нарративу в Україні та його варіанти і відтворюваність – див. докладно: [20].

Розмірковуючи про зміст українського гранд-нарративу, Я. Верменич [4] посилається на продуктивну думку С. Плохія, який сприймає історію України (відповідно – українського етносу) як цивілізаційний й культурний кордон, що збагачує історію Європи [14, с. 5].

У контексті жорсткої гібридної війни, яку розв'язано проти українського суспільства, проти української незалежності та державності, дуже гостро стоїть питання про зміст та вектори стратегічних комунікацій як з українським суспільством, з громадянами України, які проживають на непідконтрольних територіях, так і зі світовою громадськістю.

Д. Золотухін, відомий фахівець з інформаційної політики, спираючись на свій практичний досвід у розбудові стратегічних комунікацій в Україні, зазначає, що українські стратегічні наративи мають з'являтися не як інструмент діяльності державних органів, а як результат роботи експертного середовища шляхом тестування багатьох різноманітних ідей. (Зазначимо, що саме тому розбудова Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України видається дуже важливим кроком, як і підготовка кваліфікованих кадрів відповідного профілю). Зрозуміло, що дослідник підкреслює суто демократичний шлях формування системи стратегічних нарративів у вільному суспільстві, проте, на наш погляд, не можна відмовляти й органам державного управління реалізовувати свою концепцію комунікаційної діяльності в українському громадському житті, адже успіх стратегічних комунікацій залежить від скоординованої роботи усіх громадських організацій, відомств, задіяних у процесі структуризації інформаційного простору країни. Слушним видається також висновок Д. Золотухіна про те, що в основу

українських стратегічних нарративів має бути закладена *ідея перемоги, яку "неможливо здобути без вирішальної битви"*²⁸. З цим узагальненням корелює висновок аналітиків з експертної групи, що вивчала медійний нарратив в європейських ЗМІ: "позитивні нарративи – єдиний спосіб протистояти пропаганді" [23].

Висновки українських експертів з медійних комунікацій

"Позитивні нарративи – це єдиний продуктивний спосіб протистояти російській пропаганді. Дуже часто комунікації України назовні фреймляться тим, що робить Росія. Ми завжди в реактивній позиції – людей, які виправдовуються, держави, яка спростовує, яка заперечує. А в сучасному інформаційному полі те, що сказане першим, дуже часто має більшу силу, ніж те, що сказане у відповідь на це. Тому треба не тільки відповідати, спростовувати, заперечувати, а пропонувати той контент про Україну, ті нарративи й історії, які дають альтернативну рамку", – наголошує Володимир Шейко. Керівниця Групи аналізу гібридних загроз Українського кризового медіа-центру Любов Цибульська навила приклад Естонії, яка заявила про себе, як про ІТ-країну²⁹.

Яскравим прикладом стратегічного нарративу, який відповідає визначеним ознакам, можна вважати історію про непереможних українських вояків – захисників Донецького аеропорту – Кіборгів.

Див. ілюстрацію:

У неділю, 16 січня, в Україні відзначається День пам'яті захисників Донецького аеропорту. Всеукраїнський день пам'яті захисників Донецького аеропорту було встановлено за ініціативою українських воїнів, які 242 дні боронили цей стратегічний об'єкт. За стійкість, безстрашність і непереможність українських захисників Донецького аеропорту

²⁸ Див.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2620105-ukrainskij-strategicnij-narativ-matcastina.html> (дата звернення: 01.05.2022).

²⁹ Див.: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/media/pozytyvni-naratyvy-yedynyuy-sposib-protystoyaty-propagandi> (дата звернення: 01.05.2022).

назвали "кіборгами", а форпост українських кіборгів став символом української мужності, оплотом українського духу.

Оборона Донецького аеропорту тривала 242 дні: з 26 травня 2014 року по 22 січня 2015 року. Весь цей час українські військові, добровольці, медики й волонтери протистояли навалі російсько-окупаційних військ та проросійським бойовикам, зятато відстоюючи малесенький клаптик української землі³⁰.

Цей наратив активно трансливався та транлюється світовими ЗМІ, див., наприклад, матеріал BBC News³¹.

Стратегічні комунікації – це не тільки і не стільки розпізнавання дезінформації, це не симетрична відповідь антиукраїнським наративам, це передусім вміння формувати та розповсюджувати такі сюжети та історії, які б не тільки активно "перекривали" деструктивні впливи супротивника, але й створювали альтернативну "рамку", тобто розповідали про сильну духом Україну, яка гідно долає труднощі та перешкоди. Як приклад можна навести наративи, які наразі широко розповсюджуються в інформаційному просторі України та світу: ***"У ситуації безпрецедентної небезпеки українці демонструють гідність, високий моральний дух і збираються дати відсіч агресору", "Українське військо демонструє високий моральний дух і налаштоване на рішучу відсіч спробам Росії встановити диктатуру в Україні"***. Приклади:

5 лютого харків'яни вийшли на Марш єдності, мета якого – продемонструвати, що Харків – це Україна. Як повідомляє кореспондент Радіо Свобода, близько п'яти тисяч містян пройшлися центральною вулицею міста. "Кажуть, що Харків здамо! Ми – Україна, ми тут народилися, тут діти наші живуть. Ми не будемо тікати. Ми тут будемо будувати Європу", –

³⁰ Див.: https://zaxid.net/v_ukrayini_den_pamyati_zahisnikiv_donetskogo_aeroportu_n1533956 (дата звернення: 01.05.2022).

³¹ https://www.bbc.com/russian/international/2014/10/141031_ukraine_donetsk_cyborgs (дата звернення: 01.05.2022).

прокоментувала Радіо Свобода свою участь у марші волонтерка Марина Ворона³².

**Війна на порозі, українці битимуться з "диктатурою"
– західні ЗМІ**

Захід продовжує дипломатичні зусилля, аби зменшити напруги у відносинах із Росією та уникнути нової війни в Європі, пишуть американські й британські ЗМІ.

Водночас західна преса звертає увагу на високий моральний дух в українському війську, яке хоч і не надто добре озброєне, але налаштоване на рішучу відсіч спробам Росії встановити "диктатуру" в Україні³³.

Фрагмент статті Д.Лубківського "Чому Путін уже програв в Україні" як приклад реалізації наративу про намір українців чинити опір агресору

Ескалація військової присутності Росії на наших кордонах об'єднала українців і посилила почуття національної солідарності. Масовий флешмоб, який поширюється соціальними мережами, де українці демонструють національний прапор, – яскраво показав зростаючу готовність захищати державу. Президент Росії Володимир Путін може перетнути наш кордон, завдавши великого болю, але він не зможе втримати загарбане. Навпаки, 45% українців готові зі зброєю в руках захищати державу, про що свідчить опитування, проведене в лютому. Це безпрецедентні цифри, які перевищують ті, що були в 2014-15 роках, коли Росія розпочала війну проти України, захопивши Крим³⁴.

Сучасний інформаційний простір – це сфера "битви наративів". Виникнення дієвого стратегічного наративу викликає появу контрнاراتиву, який має на меті знецінення

³² Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kharkiv-marsh-yednosti/31688103.html> (дата звернення: 01.05.2022).

³³ Див.: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-60061959> (дата звернення: 01.05.2022).

³⁴ Див.: <https://nationalinterest.org/feature/why-putin-has-already-lost-ukraine-200400> (дата звернення: 01.05.2022).

впливу попередньої оповіді та її варіантів на свідомість та почуття цільової аудиторії. Механізми створення контрнарративу не передбачають симетрії, його мета – перепрограмування позивного впливу, блокування мотиваційного потенціалу реципієнтів. Так, як реакція на широко розповсюджені стратегічні нарративи *"У ситуації безпрецедентної небезпеки Українці демонструють гідність, високий моральний дух і збираються дати відсіч агресору"*, *"Українське військо демонструє високий моральний дух і налаштоване на рішучу відсіч спробам Росії встановити диктатуру в Україні"* досить швидко вкидається контрнарратив – залякування (та його варіанти), який замість гордості та піднесення має викликати почуття зневіри та страху. І робиться це не від імені очільників РФ, але за їхнім безпосереднім режисерським планом. В інтерв'ю одіозному російському пропагандисту В.Соловйову, яке масово тиражується різними ЗМІ, О.Лукашенко заявляє, що *Україна не зможе успішно протистояти військам Росії та Білорусі, а трохи згодом декларує кроки економічного придушення України:*

Лукашенко заявив, що війна з Україною тривала б "максимум 3-4 дні"

"Україна ніколи з нами не воюватиме: ця війна триватиме максимум три-чотири дні. Там не буде кому проти нас воювати.

Ті, кого там показують із цими дерев'яними автоматами, як вони тренуються... Так ми зараз вийдемо з тобою до сусідньої зали, знімемо на мобільний телефон тренування це і покажемо... І як тільки трохи запахло, Володя Зеленський одразу трухнув".

"ОДКБ що показало – поки вони там розгорнуться і перешлють сюди якісь війська, **ми вже стоятимемо біля Ла-Маншу**. Вони це знають", – сказав він.

"У Європі буде простіше. Вони що, цього не бачать? Вони розуміють, що безперспективно з нами воювати, насамперед з

Росією. Ми не говоримо про ядерну якусь та іншу зброю. Але нас краще не чіпати. Нас не чіпайте", – заявив Лукашенко³⁵.

Заяви Лукашенка про економічну війну з Україною

Самопроголошений президент Білорусі Олександр Лукашенко заявив, що у випадку ескалації конфлікту між Києвом і Москвою Білорусь припинить постачання палива і електроенергії в Україну.

"Якщо ви (Україна – ред.) зіткнетеся з Росією, ми будемо не з вами. Ми відріжемо всякі поставки не тільки ПММ (паливно-мастильні матеріали – ред.), з Росією разом і електрику", – заявив Лукашенко³⁶.

Буквально за кілька днів очільником РФ на найвищому дипломатичному рівні запускається наратив **згвалтування України**, який за змістом, за формою та контекстом вживання цитованої Путіним фрази шокує світову громадськість.

У Білому домі відреагували на заяву Путіна щодо України

У Білому домі прокоментували слова президента Росії Володимира Путіна "Подобається не подобається – терпи, моя красуне. Виконувати треба!", які були адресовані Україні і стосувалися Мінських угод. Так, на запитання щодо фрази Путіна, яку багато російськомовних громадян сприйняли "як жарт про згвалтування", речниця Білого дому **Джен Псакі, заявила**, що будь-який жарт про згвалтування **викличе обурення** у всіх в американському уряді. "Ми ніколи не стримували занепокоєння щодо неправдивості деяких заяв, що виходять з вуст президента Путіна та представників російського

³⁵ Див.: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/5/7322977/> (дата звернення: 01.05.2022).

³⁶ Див.: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/7/7323158/> (дата звернення: 01.05.2022).

керівництва, а також войовничої риторики, що виходить із їхніх ротів", – зазначила вона³⁷.

Мета наративів-заялювань зрозуміла: вони здійснюють деструктивний вплив на свідомість та емоції людей, змінюють психоемоційний стан цільової аудиторії, відкривають шлюзи для маніпуляції, для дестабілізації країни, для зміни поведінкових моделей українського соціуму. Зрештою, "битва" наративів це і є боротьба за утвердження тієї чи іншої поведінкової моделі. Супротивник обрав за основу жорстке інформаційно-психологічне простистояння (гібридну війну, консцієнтальну війну), "щоб змінити поведінку людей і підштовхнути українців до вибору між захистом своєї держави або потуранням агресору"; це конфлікт людських поведінкових уподобань [15, с. 168].

В історії України так зване "упокорення" нації відбувалося різними шляхами – "вогнем і мечем", шляхом фізичного знищення найкращих представників народу – носіїв духовних цінностей, шляхом голодомору, шляхом руйнування духовних святинь та церкви. Зараз руйнування української ідентичності є об'єктом гібридної війни. Саме тому усі антиукраїнські наративи в основі своїй спрямовані проти ключового українського наративу (або гранд-наративу) – наративу ідентичності, а переважна більшість проукраїнських наративів мають на меті утвердження ідеї існування та розвитку української державності. У своїх статті для американського видання *The National Interest* Д.Лубківській зазначає: "Українці відкинули "російську ідею" – ревізійністську концепцію, яку Путін намагається нав'язати своїм сусідам. "Ви – росіяни, не українці", – написав Путін в липні 2021 року в статті, яка в багатьох на Заході викликала іронію і сміх. Ревізіонізм Путіна відкидає українську ідентичність і державність. Головна теза статті проста: Україна повинна назавжди залишитися васалом Росії. Втім, сам факт, що Путін не може знайти жодного іншого

³⁷ Див.: <https://tsn.ua/politika/terpi-moya-krasune-u-bilomu-domi-vidreaguvali-na-zayavu-putina-na-adresu-ukrayini-1973602.html> (дата звернення: 01.05.2022).

рішення для відносин з Україною, ніж погроза зброєю, – це провал "російської ідеї". Тим часом, світ відкриває Україну та її національну ідентичність. Ще ніколи досі в українській історії Захід так одностайно не боровся за нашу державу. Повернення України до світової історії та гідного місця в Європі – це один з найбільших страхів російських царів, радянських диктаторів і сьогоdnішнього керівництва Росії, бо змушує до майже непосильної справи – реформування їх власної країни"³⁸.

Відомий американський дипломат Курт Волкер про українську ідентичність

"Після останнього вторгнення Росії в 2014 році та захоплення Криму українська національна ідентичність вигартувалася у горнилі самооборони. Українці знають, хто вони, ким вони не є, і готові воювати. На поглинання Росією вони не погодяться. Молоді люди сповнені рішучості будувати прозахідну, демократичну та європейську Україну. (Опитування громадської думки минулого місяця показало, що 67% українців зараз виступають за членство в Європейському Союзі, а 59% хочуть членства в НАТО.) Вони уособлюють майбутнє України, і Росія не може цього змінити. Російський народ не керує своєю державою: він підданий. Але український народ контролює свою владу: українці – громадяни. Це фундаментальне розуміння – що народ обирає собі владу, а не влада формує собі підданих, – глибоко вкорінена в Україні сьогодні. Це розуміння не зруйнуєш іноземним – тобто російським – військовим завоюванням. Це ідеал, у який вірять і росіяни, але вони безсилі втілити його в життя"³⁹.

Стратегічні комунікації – одна з найдієвіших форм інформаційної безпеки країни та один із найефективніших способів забезпечення когнітивної опірності держави (здатності протистояти викликам, гібридним атакам). Система стратегічних комунікацій передбачає розвиток стратегічних

³⁸ Див.: <https://nationalinterest.org/feature/why-putin-has-already-lost-ukraine-200400> (дата звернення: 01.05.2022).

³⁹ Див.: <https://nv.ua/ukr/opinion/recommends/zagroza-napadu-rf-chomu-ukrajini-pegemozhe-novini-ukrajini-50213189.html> (дата звернення: 01.05.2022).

нарративів, спрямованих на формування поведінкових моделей представників тих чи інших цільових аудиторій в умовах жорсткого інформаційного протистояння. Стратегічні нарративи реалізуються у певній кількості своїх варіантів, яким притаманна тематична і концептуальна єдність. Стратегічні нарративи пропонують людині осмислити і прийняти певний вектор діяльності, демонструють алгоритм розв'язання проблеми. Саме цим і пояснюється їх важлива роль в організації інформаційного захисту України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баровська А. Стратегічні комунікації як механізм протидії російській пропаганді: досвід НАТО. *Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії : аналіт. доп.* / за заг. ред. А. Баровської. Київ : НІСД, 2016. С. 69-81.
2. Бондаренко С.В. Інформаційний напрям політичного захисту національних інтересів держави : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук : 23.00.02. Вінниця, 2017. 245 с.
3. Богданов С.В. Проблемы формирования стратегического нарратива БРИКС. *Вестник международных организаций*. 2019. Т.14, № 2. С. 173-190.
4. Верменич Я.В. Локально-регіональні рівні вітчизняного нарративу. *Український історичний журнал*. №5 (2013). С. 4-23.
5. Горбулін В.П. "Гібридна війна" як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. № 4 (33). С. 5-12.
6. Давидюк М. Як працює путінська пропаганда. Київ : Смолоскип, 2016. 200 с.
7. Динаміка російських нарративів про Україну та їх експорт в український медіапростір. 2021. [Електр. ресурс]. URL: <https://drive.google.com/file/d/15S3n--3ZgyPTNanoCLBUq9XuUN4BebtN/view> (дата звернення: 01.05.2022).
8. Дискредитація Байдена та "Україна винна у війні". Антизахідні та проросійські нарративи в українських онлайн-медіа у 2020-2021 роках. 2021. [Електр. ресурс]. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvu-v-ukrayinskyh-i39592> (дата звернення: 01.05.2022)
9. Доктрина зі стратегічних комунікацій. Навчально-науковий центр стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони. [Електр. ресурс]. URL: <https://stratcom.nuou.org.ua/>

wp-content/uploads/2020/10/Доктрина-зі-стратегічних-комунікацій.pdf
(дата звернення: 01.05.2022)

10. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2016. Серія : Політика. № 4 С. 9-23.

11. Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України [Електр. ресурс]. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf> (дата звернення: 01.05.2022)

12. Лебон Г. Психология народов и масс. Минск: Харвест, 2000.

13. Макінтайр Л. Постправа. Київ : ArtHuss, 2021. 207 с.

14. Плохій С. Якої історії потребує сучасна Україна? *Український історичний журнал*. 2013. №3. С.4-12.

15. Покальчук О. Палаюча "житниця Європи": причини, розвиток та наслідки російської інформаційної війни в Україні. *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця*. Київ, 2021. С.166-189.

16. Почепцов Г. Постправа как новый виток развития цивилизации. [Електр. ресурс]. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/22902/2019-05-19-postpravda-kak-novyi-vitok-razvitiya-tsivilizatsii/> (дата звернення: 01.05.2022)

17. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. Київ, Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2017. 257 с.

18. Почепцов Г. Стратегические коммуникации в условиях информационного противоборства. [Електр. ресурс]. URL: <https://psyfactor.org/psyops/infowar39.htm> (дата звернення: 01.05.2022)

19. Почепцов Г. Стратегические коммуникации: стратегические коммуникации в политике, бизнесе и государственном управлении. Київ : Альтерпрес, 2008. 216 с.

20. Снитко О. С. Стратегічні наративи у системі механізмів протидії інформаційним впливам. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2020. Вип. 40. С. 99-118.

21. "Стратегічний наратив": до проблеми реалізації сутнісної складової стратегічних комунікацій в Україні". Аналітична записка. [Електр. ресурс]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyini-strategii/strategichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi> (дата звернення: 01.05.2022)

22. Яворська Г. М. Динаміка наративів (до проблеми когнітивної опірності медійного простору). *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця*. Київ, 2021. С. 26-38.

23. Як стратегічні комунікації допомагають Україні налагодити міжнародну співпрацю з протидії ворожій дезінформації. [Електр. ресурс]. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-strategichni->

komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spivpraczyu-
z-protydyiyi-vorozhij-dezinformacziyi/ (дата звернення: 01.05.2022).

REFERENCES

1. Barovs'ka, A. (2016). *Strategic communications as a mechanism to counter Russian propaganda: NATO's experience* [Stratehichni komunikatsiyi yak mekhanizm protydyiyi rosiys'kiy propahandi: dosvid NATO]. Informatsiyni vyklyky hibrydnoyi viyny: kontent, kanaly, mekhanizmy protydyiyi : analytical report / A. Barovs'ka (Ed.). Kyiv : NISD, 69-81 [in Ukrainian].
2. Bondarenko, S. (2017). *Information direction of political protection of national interests of the state* [Informatsiynyy napryam politychnoho zakhyst'u natsional'nykh interesiv derzhavy]: dissertation for the degree of PhD in Political Science [in Ukrainian].
3. Bogdanov, S. (2019). *Issues of Formation of the BRICS Strategic Narrative* [Problemy formirovaniya strategicheskogo narrativa BRIKS]. *Vestnik mezhdunarodnykh organizatsiy*, 14(2), 173-190 [in Russian].
4. Vermenych, Y. (2013) *Local and regional levels of the national narrative* [Lokal'no-rehional'ni rivni vitchykhnyanoho naratyvu]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal*, 5, 4-23 [in Ukrainian].
5. Horbulin, V. (2014). *"Hybrid warfare" as a key tool of Russia's geostrategy of revenge* ["Hibrydna viina" yak kliuchovy instrument rosiiskoi heostrategii revanshu]. *Stratehichni priorityety*, 4 (33), 5-12 [in Ukrainian].
6. Davydyuk, M. (2016). *How Putin's propaganda works* [Yak pratsiuie putinska propahanda]. Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
7. *Dynamics of Russian narratives about Ukraine and their export to the Ukrainian media space* (2021) [Dynamika rosiiskykh naratyviv pro Ukrainu ta yikh eksport v ukrainskyi mediaprostir]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1S53n--3ZgyPTHanoCLBUq9XuUN4BebtN/view> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].
8. *Discrediting Biden and "Ukraine is to blame for the war". Anti-Western and pro-Russian narratives in Ukrainian online media in 2020-2021* (2021) [Dyskredytatsiia Baidena ta "Ukraina vynna u viini". Antyzakhidni ta prorosiistki naratyvy v ukrainskykh onlain-media u 2020-2021 rokakh]. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-baidena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].
9. *Doctrine of strategic communications* [Doktryna zi stratehichnykh komunikatsii]. Training and Research Center for Strategic Communications in the field of national security and defense. URL: <https://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/Доктрина-зі-стратегічних-комунікацій.pdf> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

10. Dubov, D. (2016). *Strategic communications: problems of conceptualization and practical implementation* [Stratehichni komunikatsii: problemy kontseptualizatsii ta praktychnoi realizatsii]. *Stratehichni priorytety. Seriia : Polityka*, 4, 9-23 [in Ukrainian].

11. *Communication strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine* [Komunikatsiina stratehiia Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy.]. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

12. Lebon, H. (2000). *Psychology of peoples and the masses*. [Psykhohohyia narodov y mass]. Minsk : Harvest [in Russian].

13. Makintair, L. (2021). *Post-Truth* [Postpravda]. Kyiv : ArtHuss [in Ukrainian].

14. Plokhii, S. (2013). *What kind of history does modern Ukraine need?* [Yakoi istorii potrebuie suchasna Ukraina?]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 4-12 [in Ukrainian].

15. Pokalchuk, O. (2021). *Burning "granary of Europe": causes, development and consequences of the Russian information war in Ukraine*. [Palaiucha "zhytnytsia Yevropy": prychny, rozvytok ta naslidky rosiiskoi informatsiinoi viiny v Ukraini]. *Stratehichni komunikatsii v umovakh hibrydnoi viiny: pohliad vid volontera do naukovtsia*. Kyiv, 166-189 [in Ukrainian].

16. Pocheptsov, H. *Post-truth as a new stage in the development of civilization*. [Postpravda kak novyy vyток razvytyia tsyvylyzatsyy]. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/22902/2019-05-19-postpravda-kak-novyy-vitok-razvityiya-tsvivilizatsii/> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

17. Pocheptsov, H. (2017). *From Pokémon to Hybrid Warfare: New Communication Technologies of the 21st Century* [Vid pokemoniv do hibrydnykh viin: novi komunikatyvni tekhnolohii XXI stolittia]. Kyiv : Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", 257 [in Ukrainian].

18. Pocheptsov, H. *Strategic Communications in the Conditions of Information Confrontation* [Stratehycheskye kommunykatsyy v uslovnyiakh ynformatsionnoho protyvoborstva]. URL: <https://psyfactor.org/psyops/infowar39.htm> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

19. Pocheptsov, H. (2008). *Strategic communications: strategic communications in politics, business and public administration* [Stratehycheskye kommunykatsyy: stratehycheskye kommunykatsyy v polityke, byznese y hosudarstvennom upravlenyyi]. Kyiv : Alterpres, 216 [in Russian].

20. Snytko, O. (2020). *Strategic narratives in the system of mechanisms for counteracting information influences* [Stratehichni naratyvy u systemi mekhanizmiv protydii informatsiinym vplyvam]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, 40, 99-118. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.99-118> [in Ukrainian].

21. *"Strategic Narrative": to the problem of realization of the essential component of strategic communications in Ukraine* (2016) ["Stratehichnyi naratyv": do problemy realizatsii sutnisnoi skladovoi stratehichnykh komunikatsii v Ukraini"]. Analitychna zapyska. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/stratehichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi#:~:text=%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

22. Yavorska, H. (2021). *Dynamics of narratives (to the problem of cognitive resistance of media space)* [Dynamika naratyviv (do problemy kohnityvnoi opirnosti mediinoho prostoru)]. *Stratehichni komunikatsii v umovakh hibrydnoi viiny: pohliad vid volontera do naukovtsia*. Kyiv, 26-38 [in Ukrainian].

23. *How strategic communications help Ukraine to establish international cooperation in combating hostile disinformation*, (2021). [Yak stratehichni komunikatsii dopomahaiut Ukraini nalahodyty mizhnarodnu spivpratsiu z protydii vorozhii dezinformatsii]. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-stratehichni-komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spivpraczyu-z-protydiyi-vorozhij-dezinformacziyi/> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 14.04.2022

Дата затвердження редакцією – 02.05.2022

УДК: 81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.118-129>

Kateryna S. Karpova

ORCID ID: 0000-0002-0024-940X

Web of Science ResearcherID: AAC-6958-2020

ScopusID: 57258151800

Oksana I. Borymska

ORCID ID: 0000-0002-4025-4393

MY CYBER SELF: IDENTITY PRESENTATION ON TIKTOK

Abstract. *TikTok is a social network that has provided its users with a unique combination of communicative tools and, as a result, has laid the foundation for a new communication context for self-expression and identity presentation. The article examines how TikTokers' discourse, with the help of the app's technology, uses language means and other semiotic systems to present their self, to construct their online identities and to attract like-minded audiences. The study is based on 45 TikTok videos uploaded by different bloggers who were selected with the help of continuous sampling. The videos are analyzed by applying Critical Discourse Analysis and, in particular, Multimodal Discourse Analysis as frameworks for critical examination of verbal and nonverbal (images, soundtracks, clothes, etc.) means as well as contextual and intertextual structures of the TikTokers' texts aimed at online self-expression and identity-presentation. The research reveals that the TikTokers avail themselves with syntactic patterns typical of self-presentation in order to assert their preferred selves and construct their identities by purposefully breaking away from conventional master identities, e.g., they claim either to be sex-neutral, or to be able to combine stereotypically incompatible identities, or to deny having any identity at all. To reflect on their selves and convey their message to the audience, the TikTokers use texts that feature intertextuality and multimodality. The merge of multimodal semiotic means helps the bloggers to create a complex of techno-semio-linguistic materiality typical of social media. The bloggers succeed in combining these diverse means so as to develop the intended meaning, to mediate their identities to their audience and, finally, to create their own communities rallied around the constructed identities.*

Key words: *TikTok, identity, Critical Discourse Analysis, Multimodal Discourse Analysis, semiotics, intertextuality.*

Information about the authors: *Karpova Kateryna Serhiivna – PhD; Associate Professor at the Department of English Philology and Intercultural Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

Borymska Oksana Ivanivna – PhD; Assistant Professor at the Department of English Philology and Intercultural Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: *karpova_k@ukr.net; oksana-smashniuk@ukr.net*

Карпова К.С.

ORCID ID: 0000-0002-0024-940X

Web of Science ResearcherID: AAC-6958-2020

ScopusID: 57258151800

Боримська О.І.

ORCID ID: 0000-0002-4025-4393

МОЯ КІБЕР-ОСОБИСТІТЬ: ПРЕЗЕНТАЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В МЕРЕЖІ ТІКТОК

Анотація. *TikTok – це соціальна мережа, яка надала своїм користувачам унікальне поєднання засобів комунікації та, відповідно, започаткувала новий комунікативний контекст для самовираження та презентації ідентичності. Стаття присвячена вивченню того, як тиктокери за допомогою технологій цієї мережі застосовують мову та інші семіотичні системи з метою презентувати себе, побудувати власні онлайн ідентичності та привернути до себе увагу однодумців. Дослідження ґрунтується на 45 відео з мережі TikTok, відібраних методом суцільної вибірки. Відео аналізуються за допомогою методів критичного дискурс-аналізу та, зокрема, мультимодального дискурс-аналізу, оскільки останній дозволяє розглядати поєднання вербальних і невербальних (зображення, саундтреки, одяг тощо) засобів, а також контекстуальних та інтертекстуальних структур текстів, призначених для вираження особистості тиктокерів та побудови їх ідентичності. Дослідження виявило, що тиктокери звертаються до синтаксичних конструкцій, типових для самопрезентації: таким чином вони заявляють про ідентичності, які вважають важливими, та конструюють їх шляхом цілеспрямованого ігнорування загальноприйнятих основних ідентичностей: вони проголошують або свою гендерну нейтральність, або здатність поєднувати ідентичності, які вважаються несумісними, або заперечують наявність у себе ідентичності як такої. Розмірковуючи про свою*

особистість та формуючи свої повідомлення для аудиторії, шиктокери використовують тексти, яким притаманні інтертекстуальність і мультимодальність. Поєднання мультимодальних семіотичних засобів допомагає блогерам створити техно-семіо-лінгвальний комплекс, типовий для соціальних мереж. Блогерам вдається застосовувати ці різноманітні семіотичні коди для донесення відповідного значення, розкриття своєї ідентичності перед аудиторією та, нарешті, створення власної спільноти навколо побудованої ідентичності.

Ключові слова: *ТікТок, ідентичність, критичний дискурс-аналіз, мультимодальний дискурс-аналіз, семіотика, інтертекстуальність.*

Інформація про авторів: *Карпова Катерина Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.*

Боримська Оксана Іванівна – кандидат філологічних наук; асистент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: *karpova k@ukr.net; oksana-smashniuk@ukr.net*

Social media platforms are the most prominent interactional Internet arenas that give its users powerful means to express themselves, to participate in the public sphere and, consequently, to influence the public opinions. Social media as communication loci have facilitated community formation and boosted connectedness within these new communities. This emergence of what Castells [6] terms "'mass self-communication' of networking platforms (such as Facebook, Instagram, Twitter and TikTok) offers a "stage for digital flâneurs", a place to "see and be seen" [2, p. 155] and provides effective tools "to galvanize the performance of online identity" [19, p. 201].

A social media network is defined by Ellison and Boyd [7, p. 158] as a communication place where participants can create identifiable profiles with user-generated content that can be publicly viewed and shared by many other users who are connected on the site. According to the scholars, the significance of social media lies in the socio-technical dynamics that has opened to millions of technology embracers who use it in order to share information, collaborate and socialize [7, p. 160].

As Galer [9] points out, TikTok has changed the way social media is consumed since it provides app users, especially the young, with the most powerful tool they have ever seen in social platforms where they are free to run amok and take on power [9]. TikTok describes itself as the leading destination for short-form mobile video, unique in its audio-visual format and conveniently flexible to autonomous content creation, self-presentation as well as presentation of individuals' own rituals of interests [12]. Hence, unlike other famous social media platforms such as Facebook, Instagram and Twitter, TikTok has given its users the opportunity to freely create their own texts within "their control" and express themselves without experiencing the feeling of being "ostracized or disenfranchised by the traditional holders of power" [9].

The purpose of the article lies in highlighting how the bloggers on TikTok use verbal and nonverbal means to create the content aimed at constructing their online identity. The scientific novelty arises from the fact that though this social media is increasingly more popular among the youngsters, TikTok communication peculiarities have not been sufficiently analyzed, especially in terms of TikTokers' performance targeted at self-expression, self-presentation and construction of their cyber-self. The object is the discourse generated by the app users to market themselves by making their identity-related statements. The subject of the study is topics, language and nonverbal means employed by TikTok users to create the content of their videos and convey intended meanings. The material of the research is a sample of 45 videos posted by TikTokers in order to make themselves conspicuous online through presenting their personal features that, in the long run, construct their identities.

(1). The Internet has given online users various means to flexibly create online identities. It should be noted that presentation of one's cyber-self is, first, profoundly grounded on one's own choice of features to be mentioned and, second, may have little or no relevance to one's social roles in reality. Pseudo names, avatars, images, videos, sketches and language are all the elements that can be combined in a profile created by the user with the help of

technology. These profiles are considered to be "virtual tool kits of possibilities" [4, p. 281] for "emerging adults' self-presentation and identity exploration" [15, p. 102].

As for the term 'identity', its most simplistic definition interprets identity as characteristics integrated in a person or group that make them distinct from others or, in Bucholtz and Hall's words, "identity is the social positioning of self and others" [5, p. 586]. Breakwell, in her turn, suggests that the process of identity construction is continuous and ever-lasting; it is hardly ever random, rather, it is guided by mannered and motivational principles referred to as "identity principles" [3, p. 24].

Earlier studies by the prominent sociologist Erving Goffman [11] put forward different types of identity: personal identity, social identity and ego or (felt) identity referring to the individual peculiarities that make a person unique [11]. Goffman's theory of self-presentation as conscious and unconscious self-performance can be "newly relevant when it comes to online platforms" [17, p. 202]. In this sense, the definition of online identity is not different from its traditional theory except it's in the virtual space. Hence, the present study can adopt the definition formulated by Kim et al. [14] which refers to the online identity as "a configuration of the defining characteristics of a person in the online space" [13, p. 1762].

"Speaker's identity is normally displayed by one's linguistic behaviour" [10, p. 43], so analyzing TikTokers' use of language forms to convey meanings, to create individual narratives, to make a statement about their belonging to a certain community [16] (or about their attempt to form a new community) facilitates understanding their discourse. It should be noted that discourse here is viewed as a phenomenon that includes "representations of how things are and have been, as well as imaginaries – representations of how things might or could or should be" [8, p.457]. According to Fairclough, plausible utterances of social practices may include social subjects, relations, values, instruments and imagined activities [8]. In this sense of social practices, we assume that TikTokers' discourse is not only potentially competent to define reality but also to shape a conceivable one. Critical

Discourse Analysis (CDA) is therefore applied to help decipher these language means used in this discourse.

TikTokers represent themselves and market their identity mainly through language. However, social media relates other accordance such as techno-semio-linguistic materiality of their online form, as much as to their design on a screen or their functionalities" [1]. Kress and Van Leeuwen [14] suggest a Multimodal Discourse Analysis approach (MDA) that employs semiotics to analyze such types of multimodal communication, i.e., those that integrate language with other resources (multiple modes of sound, photos, texts, graphs, icons, gestures, poses and audio-visual presentation in videos) to create meaning in multimodal (or multisemiotic) phenomena [14].

Consequently, to analyze this complex of multimodal expressions presented by TikTokers, the study employs MDA approach so as to ensure a better understanding of the entire set of semiotic codes used by these speakers to express themselves and represent their identity on TikTok.

(2). TikTok's features have offered the app users the power for identity creation as well as the ability to express who they are and what they care about. For example, blogger Woke Kindergarten posts a video that consists of several episodes (see description of the relevant visuals in brackets in the example below):

Yoooo! It's Ki again. After watching my first video you may wonder, is KI a boy or girl?!?!?! Well, I'm a dog lover (kisses a dog); I'm an athlete (plays with the basketball); I'm the best in HIDE & SEEK (hides behind a tree); I'm a photographer (takes a photo); I'm a book lover (has a book in her hands); I'm an avenger. Ok, maybe not an avenger but I'm an Avenger fan; I'm tree lover: I love you tree (hugs a tree). So see! I have a lot of identities (Text on screen: so...many... IDENITIES!!! (Emoji of admiration) Can you name some of yours?) But boy or girl isn't one of them. I'M JUST KI AND I'M FREE BEING ME (text on the screen: from the binary. (Black heart emoji)) [20].

The blogger uses the greeting "yooo" which is typical of teenagers' slang and introduces self as "Ki" which may be a real or a

nick name that lacks any gender categorization. The speaker does not employ any pronouns or nouns marked for gender: the TikTok user consistently uses gender-neutral pronouns such as first-person singular *I* (or *me* for the object case), second-person pronoun *you*; the nouns the speaker attributes to self are gender-neutral (*lover*, *photographer*, *athlete*) as well.

The syntactic construction typical of self-presentation is

I + am + noun.

This is a typical syntactic pattern of self-presentation (e.g., *I am Julia/Ukrainian/Christian/a teacher*) but as a predicative the blogger uses nouns that focus on preferences for certain things (*dog lover*, *tree lover*, *Avenger fan*) or activities (*photographing*, *playing basketball*). Interestingly, the TikTok user attempts to construct self-identity without referring to so-called master identities (sex, social class, ethnicity, religion, profession), i.e., without mentioning any conventionally recognized social groups. Moreover, the speaker categorically rejects the gender identity by emphasizing being free from this frame (*so...many... IDENTITIES!!! But boy or girl isn't one of them*). Gender neutrality is enhanced in the video by the blogger's employing nonverbals, namely gender-undetermined facial expressions, body movements, unisex clothes, haircut and emojis displayed in the text on the screen. The text *I'm free from binary* is followed by the emoji of black heart which denotes the blatant rejection of the gender category. The capitalized *I'M JUST KI AND I'M FREE BEING ME* presented on the screen precedes the phrase *from the binary* attached to a black heart emoji. This capitalization is used strategically to tangibly deliver the desired meaning to the viewer and to assert the speaker's identity as a person outside the binary gender frame.

This self-reflection of the speaker's identity *So see! I have a lot of identities* is followed by an interactive question *Can you name some of yours?* to appeal to TikTok audience and to encourage them to participate in the discourse. Using this question as an interactive means that invites the audiences' participation and lays the ground

.....

for a new community of like-minded people initiated by the TikToker. In other words, the blogger craves to shape a community and group identity around self and around features recognized as significant within this particular community.

Another TikToker expresses her identity in a text displayed on the screen:

Feeling like you don't know who you are. Like you aren't even a real person with interests and opinions etc. that aren't influenced by other people. Did you grow up in a place where you were meant to be seen and not heard? Did you learn to make your needs small to put theirs above your own? [18]

In fact, the text displays a case of identity crisis: the teenage TikToker lacks self-definition and expresses her feeling as being not *a real person*. Contrary to Ki in the example above, who affirms uniqueness by presenting identity as a fact (using the Indicative Mood of the Present Simple), this blogger uses slow motion and monotonous language that doesn't reflect assertiveness or certainty.

In this example we again find the syntactic pattern 'personal pronouns + the link verb to be + noun'. Yet, inserting the negation into the pattern signals the identity crisis (*you aren't even a real person*). In the sentence *you don't know who you are*, the negation is shifted to the modus unit.

Identity is based on the opposition '*I/WE vs You/They*', yet, in some contexts, this opposition may be modified. In the second example, *I* merges into *you* (so-called generic *you*), i.e., *you* includes both the speaker and the audience. Here, the opposition is verbalized by the blogger using such lexemes as '*other people*' and '*theirs*'. Also, *they* from the opposition are implied in the passive voice (*you were meant, to be seen, not heard*) where the speaker is described as an object (passive= patient), while *they* act as the subject (active = doers).

The blogger's identity is extended from past to present. According to the principle of continuity postulated in the Identity Process Theory, (Breakwell (1986), identity evolves throughout one's lifetime without interruptions: my self today grows out of my self yesterday, i.e., my identity results from my past experiences. In

the example above, the current identity crisis is ascribed to the past experience, expressed with the past simple (*Did you grow up? Did you learn?*) in that the past has not produced any identity (*You don't know who are*). It is noteworthy that these interrogative sentences are, in fact, rhetorical questions and the expected answer of the audiences is *Yes, we did*. In other words, the presupposition here is that the audience has shared the same past experience, which allows the speaker to merge herself with the audience to the point when *you* equals *I*.

In the third example, the TikTok video shows a teenage girl with the text on the screen **I MAY BE BUT**. What follows is the soundtrack in the background, namely a stanza from the song *This I Believe* (The Creed) by Hillsong Worship: "*I believe in God our Father; I believe in Christ the Son; I believe in the Holy Spirit; Our God is three in One*" [19]. While singing the words of the song with the choir, the girl displays different tattoos on her body (the cross, etc.) to assert her religious affiliation (see figure 1).

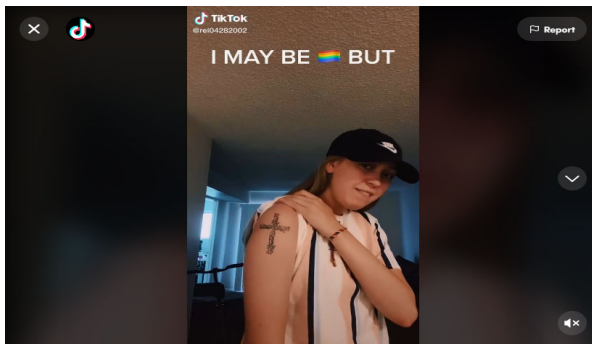

Figure. 1

This video is an example of intertextuality and multimodality since the blogger uses a blend of written and spoken language (slogan, song) and visuals (the LGBT flag, tattoos). When watching the video, the viewer's eye is first caught by the capitalized words on the screen with the rainbow flag, the symbol of homosexuality, which is the context within which the blogger presents her sexual identity. This visualized context is accompanied by various semiotic

.....

modes (verbal, music, and visual) that are interrelated to create a complex of what Baldauf et al. [1] calls techno-semio-linguistic materiality typical of social media.

This audio-visual text integrated in the context directs the sense-making the blogger wants to unfold. In other words, it coheres what the traditional cultural norms used to stereotype as incompatible: homosexuality and religion. Multimodality tends convey meanings that are left open for the viewers to interpret. In a similar way, the decoding of meanings encoded with the help of intertextuality also depends on the background knowledge of audiences. Merging the LGBT flag, the cross, religious symbols as tattoos, the song with Christian content is a locus to merge both religious and sexual identities.

The amalgamation of both identities through this multimodal mediation is an attempt to normalize what has been always considered as paradoxical and thus to identify with the group and cultural scripts of the broader society. Thus, the blogger uses TikTok platform to present her homosexual and religious identities as compatible as to seek social acceptance.

(3). Applying the methods of Critical Discourse Analysis and Multimodal Discourse Analysis to the video material of the sample, the research sheds some light on the process of identity construction employed by TikTok bloggers.

The study has revealed that TikTokers use efficiently the set of tools provided by this social media: their texts are multimodal in that TikTok bloggers consistently combine signs of diverse semiotic systems. Thus, identities are constructed with the help of the syntactic construction 'I am + N', the 'I/We vs You/They' opposition as well as the use of past tenses that present one's identity (or its absence) as a result of life experience. Visual signs range from clothes and appearance to conventional symbols (emojis, LGBT colors), while auditory signs are represented by soundtracks. The latter makes some videos intertextual: bloggers boost their self-expression by using texts created by other people and, thus, state their affiliation with these people's ideas.

All these means are employed to make conspicuous a certain identity the TikToker intends to build a community around. Since bloggers compete for the audience, these identities should be unique and unconventional, which is achieved by the bloggers either claiming their gender neutrality, or asserting the ability to combine identities that are stereotypically regarded as incompatible, or by denying having any identity as such.

Thus, the research has shown Tiktok as a venue that provides users with a rather extensive set of technological tools for self-expression, identity presentation and community formation.

REFERENCES

1. Baldauf, H., Develotte, C., & Ollagnier-Beldame, M. (2017). The Effects of Social Media on the Dynamics of Identity: Discourse, Interaction and Digital Traces. <https://doi.org/10.4000/alsic.3004> [in English].
2. Boyd, D. (2007). None of this is real: identity and participation in Friendster. *Karaganis J (ed.). Structures of Participation in Digital Culture*. New York: Social Science Research Council, 132-157 [in English].
3. Breakwell, G.M. (1986). Coping with threatened identities. London: Methuen [in English].
4. Brown, J.D. (2006). Emerging Adults in a Media-Saturated World. *J.J. Arnett & J.L. Tanner (Eds.). Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century*, 279-299. <https://doi.org/10.1037/11381-012> [in English].
5. Bucholtz, M. & Hall, K. (2005). Identity and Interaction: A sociocultural approach. *Discourse Studies*, 7(4-5), 585-614 [in English].
6. Castells, M. (2009). Communication Power. Oxford: Oxford University Press [in English].
7. Ellison, N. & Boyd, D. (2013). "Sociality through Social Network Sites." In Dutton, W. H. (ed.). *The Oxford Handbook of Internet Studies*. Oxford: OUP, 151-172 [in English].
8. Fairclough, N. (2001). Critical discourse analysis. *Int. Adv. Eng. Technol.*, 7, 452-487. [in English].
9. Galer, S. S. (2020). How TikTok changed the world in 2020. *BBC/Culture*. URL: <https://www.bbc.com/culture/article/20201216-how-tiktok-changed-the-world-in-2020n> (last access: 15.01.2022) [in English].
10. Gervasio, M. & Karuri, M. (2019). Marking Identity through Language in Social Media Discourse by Chuka University Students. *International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL)*, 7(8), 43-52. <http://dx.doi.org/10.20431/2347-3134.0708005> [in English].

11. Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books [in English].

12. Karizat, N., Delmonaco, D., Eslami, M., & Andalibi, N. (2021). Algorithmic folk theories and identity: How TikTok users co-produce knowledge of identity and engage in algorithmic resistance. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW2), 1-44. <https://doi.org/10.1145/3476046> [in English].

13. Kim, H. W., Zheng, J. R., & Gupta, S. (2011). Examining knowledge contribution from the perspective of an online identity in blogging communities. *Computers in Human Behavior*, 27(5), 1760-1770. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.03.003> [in English].

14. Kress, G., & Leeuwen, T. v. (1996). *Regarding Images: The Grammar of Visual Design*. Oxon: Routledge [in English].

15. Mazur, E., & Li, Y. (2016). Identity and self-presentation on social networking web sites: A comparison of online profiles of Chinese and American emerging adults. *Psychology of Popular Media Culture*, 5(2), 101-118. <https://doi.org/10.1037/ppm0000054> [in English].

16. Schiffrin, D. (1996). Narrative as self-portrait: Sociolinguistic constructions of identity. *Language in Society*, 25(2), 167-203. <https://doi.org/10.1017/S0047404500020601> [in English].

17. Van Dijck, J. (2013). 'You have one identity': Performing the self on Facebook and LinkedIn. *Media, culture & society*, 35(2), 199-215. <https://doi.org/10.1177/0163443712468605> [in English].

RESOURCES

18. Jude. [@judascyclebreaker]. (2021, October, 04). Lack of self-identity is common in cases of childhood trauma. You're not alone #bekind #fyp #cptsd #ptsd #codependency #recovery #healing [Video]. TikTok (last access: 15.01.2022).

19. Rei. [@rei04282002]. (2021, May, 02). I am who I'm meant to be. #fyp #foryoupage #ShadowAndBone #foryou #SkipTheRinse #lgtbq #lesbi an #stem. [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@rei04282002/video/6957468655961656581> (last access: 15.01.2022).

20. Woke Kindergarten. [@wokekindergarten]. (2021, May, 20). Identities are DOPE! What are some of yours? #learmontiktok #got2bhome #alwayslearning #learnfromhome #transvisibilit yday #moreyouknow. [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@wokekindergarten/video/6828754209245072646> (last access: 15.01.2022).

Дата надходження до редакції – 10.12.2021
Дата затвердження редакцією – 17.01.2022

Каленич В.М.

ORCID ID: 0000-0003-1768-961X

Web of Science Researcher ID: AAC-1789-2021

ScopusID: 57217135150

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЗАГОЛОВКОВИХ КОМПЛЕКСІВ У МЕДІАТЕКСТАХ

***Анотація.** У статті проаналізовано функціонально-стилістичні й комунікативно-прагматичні особливості інтертекстуальності в заголовкових комплексах і їхню композиційну роль у сучасних медіатекстах (на матеріалі публікацій інформаційно-аналітичного тижневика "Дзеркало тижня"). Інтертекст трактуємо як когнітивно-комунікативну категорію, що є текстовірним елементом і реалізує ідейно-тематичний задум автора. Інтертекстуальні прийоми використовуються в основних заголовках, підзаголовкових частинах (лідах), внутрішніх заголовках, епіграфах та слугують для привернення уваги до проблеми, вираження ставлення й провідної думки публікації, проведення паралелей, порівнянь, аналогій між інтертекстом і медіадискурсом. Такі компоненти лаконічно передають тему, виявляють ідею, концепцію або створюють підтекст, розкриваючи авторський задум, налаштовують читача на відповідне сприйняття публікації. Основними інтертекстуальними засобами в заголовкових комплексах є прислів'я і приказки, крилаті вислови, цитати, назви літературних творів і фільмів, їхні персонажі й ін. Аналіз медіатекстів показав, що частіше вони входять у заголовки в трансформованому вигляді зі змінами структури й семантики вихідного інтертексту. Алюзії як інтертекстуальні прийоми образності й виразності в медіа викликають метафоричні асоціації за допомогою натяку на досить відомі суспільно-історичні або літературні факти, події, фрази, персонажів інших текстів. Інтертекстуальні заголовки можуть доповнювати та розкривати інші елементи медіатексту: епіграф, лід, резюме. Епіграф є факультативним елементом заголовкового комплексу медіатекстів і лаконічним інтертекстуальним прийомом. Влучна цитата перед текстом сприяє розумінню ідейно-змістового й проблемно-тематичного параметрів медіатексту. Інтертекстуальність у заголовковому комплексі проokuє емоційні і смислові асоціації, що полегшують сприймання тексту, проте не розкривають тему й зміст статті, а лише прагматично привертають інтерес читача.*

Інтертекстуальні засоби сприяють мовній економії й водночас розширюють смислову перспективу заголовків медіатекстів, вдало реалізують їхню рекламну функцію – зацікавити, заінтригувати, вплинути на підсвідомість, відсилаючи до відомих текстів й образів. Мовна гра не лише естетично увиразнює заголовковий комплекс, а й приваблює читача до більш продуктивного знайомства з публікацією, аналітичного осмислення дійсності.

Ключові слова: інтертекстуальність, заголовковий комплекс, заголовок, епіграф, цитата, алюзія, композиція, медіатекст.

Інформація про автора: Каленич Володимир Миколайович – кандидат філологічних наук, доцент; в.о. завідувача кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Електронна адреса: kalenychv@gmail.com

Volodymyr M. Kalenych

ORCID ID: 0000-0003-1768-961X

Web of Science Researcher ID: AAC-1789-2021

ScopusID: 57217135150

INTERTEXTUALITY OF THE HEADLINE COMPLEXES IN MEDIATEXTS

Abstract. *The article deals with the functional-stylistic and communicative-pragmatic features of intertextuality in headline complexes and their compositional role in the modern mediatexts (based on the publications of the information-analytical weekly "Dzerkalo tyzhnya"). Intertext is a cognitive-communicative category and a text-forming element, which implements the author's idea. The intertextual techniques are used in the main headings, subheadings, inner headings, epigraphs, leads. They serve to pay attention to the problem, to express the attitude and leading opinion of the publication, to draw parallels, comparisons, analogies between the intertext and mediadiscourse. These components concisely set the topic, reveal the idea, concept or create a subtext, adjust the reader to the appropriate perception of the publication. The main intertextual means in the headline complexes are proverbs and sayings, winged expressions, quotes, titles of literary works and films, their characters, etc. Analysis of mediatexts has shown that they are included in the headlines in a transformed form more often, the structure and semantics of the original intertext are changed. Allusions as the intertextual methods of imagery and expressiveness in the media evoke metaphorical associations with hinting at well-known social-historical or literary facts, events, phrases, characters of other texts. The elements of the mediatext (epigraph, lead, summary etc) complement and reveal intertextual headings. The epigraph is an optional*

element of the headline complex of mediatexts and a laconic intertextual technique. Before the text an accurate quotation helps to understand the concept and problem-thematic parameters of the mediatext. The intertextuality in the headline complex provokes emotional and semantic associations, they facilitate the perception of the text, but do not reveal the topic and content of the article, attract the interest of the reader only pragmatically. The intertextual means contribute to language economy and at the same time expand the semantic perspective of media headline, successfully implement their advertising function – to interest, to intrigue, to influence the subconscious referring to well-known texts and images. The language game expresses the headline complex aesthetically, attracts the reader to a productive knowing the publication, analytical understanding of reality.

Key words. *intertextuality, headline complex, headline, epigraph, quotation, allusion, composition, mediatext.*

Information about the author: *Kalenych Volodymyr Mykolayovych – PhD, Associate Professor; Head of the Department of Journalism, Advertising and Public Relations; Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.*

E-mail: *kalenychv@gmail.com*

До пріоритетних напрямків сучасного мовознавства належать медіалінгвістичні дослідження, що пов'язано з активним розвитком інформаційного суспільства й динамікою мови ЗМІ, яка найшвидше і найбільш чутливо реагує на соціополітичні, лінгвокультурні й риторичні трансформації та інновації сьогодення.

Особливі актуальності набувають різні вектори інтерпретації тексту і дискурсу, його породження, розуміння і сприймання, композиційні й мовностилістичні параметри, вплив медіатексту і його елементів на читача й ін. У науковій парадигмі теорії тексту вирізняється категорія інтертекстуальності. Філологія та суміжні гуманітарні галузі вже мають значну кількість напрацювань: від перших розробок Ю. Крістевої та Р. Барта 60-х рр. ХХ ст. до новітніх українських і зарубіжних ґрунтовних досліджень, від глобальних філологічних концепцій до стилістичних параметрів інтертексту, від інтерпретації терміна до різноаспектних стратегій аналізу інтертекстуальних понять.

Аналізуючи медійну інтертекстуальність у дослідницьких парадигмах сучасної лінгвістики, Л. Шевченко констатує: "Критерії комунікативної, естетичної й, передусім, пізнавальної цінності інтертексту, які постали в аналізі художньої дійсності, видаються настільки продуктивними, що дозволяють створити матрицю проєкцій на інтерпретацію інших текстів, насамперед медійних" [9, с.12].

Інтертекстуальність є не тільки експресивним засобом медіатексту, а й лінгвокогнітивним прийомом діалогу автора й читацької аудиторії, орієнтований на їхні глибинні знання, ресурси пам'яті, життєвий досвід, мовну компетенцію. Інтертекст трактуємо як когнітивно-комунікативну одиницю, що є текстотвірним елементом та реалізує ідейно-тематичний задум автора. Інтертекстуальність як ментальне явище пов'язане зі збереженою інформацією, яку актуалізує медіатекст, з іншого боку, невідоме в ньому стимулює до пошуку і продовження пізнавально-мовленнєвої діяльності із залученням інших ресурсів (літератури, культури, історії, інтернету, досвіду знайомих тощо) [3].

Лінгвокультурологічний аналіз функціонування інтертекстів у ЗМІ уможлиблює вивчення особливостей національної свідомості, відображеного в мові медіа, а також вияв комунікативних механізмів впливу на читацьку аудиторію.

Композиція і стилістика медіатексту загалом, та окремих його елементів зокрема, пожвавлюють науковий інтерес. У медіадослідженнях перевагу надають вивченню різних параметрів заголовків, ніж заголовковим комплексам, а це об'єктивує *актуальність* нашої роботи.

Інтертекстуальність у заголовковому комплексі провокує емоційні і смислові асоціації, що полегшують сприймання тексту, проте не розкривають тему й зміст статті, а лише прагматично привертають інтерес читача. На такий лінгвокреативний потенціал медіатекстів варто звертати увагу і з дидактичних позицій у практиці підготовки фахівців у галузі журналістики та медіакомунікації, зокрема в методиці журналістської творчості.

Мета статті – з'ясувати функціонально-стилістичні й комунікативно-прагматичні особливості інтертекстуальності в заголовкових комплексах і їхню композиційну роль у сучасних медіатекстах. Матеріалом дослідження слугували публікації інформаційно-аналітичного тижневика "Дзеркало тижня" за 2020-2021 рр., взяті як із друкованого, так й електронного форматів видання "ДТ" (zn.ua).

Л. Шевченко підкреслює науковий потенціал категорії "інтертекстуальність" у проєкції на медіалінгвістику: "Медіакомунікація, як відомо, в сучасних суспільствах репрезентує найбільш активні процеси розвитку мови й інтертекстуальність із усією очевидністю стимулює ці процеси розвитку – від визначення функціональних можливостей медійної одиниці до текстових вимірів у жанрах. А отже, дослідження наукового статусу категорії "інтертекстуальність" і в теоретичному, й у прагматичному аспектах має медіалінгвістичну перспективу" [8, с.86].

Медіатекст, як і будь-який інший твір, має свою композицію як цілісне поєднання всіх його компонентів, з-поміж яких виокремлюємо заголовковий комплекс. У медіалінгвістиці та журналістикознавстві заголовковий комплекс трактують як систему, що складається з двох частин: назви, до яких належать шапки, рубрики, заголовки, підзаголовки, внутрішні заголовки, та передтексти (анонси, епіграфи, ліди, врізи) [5, с. 239; 6, с. 431]. Відношення твору до свого заголовка, епіграфа, післяслова й передмови в науці про інтертекст кваліфікують як паратекстуальність [1, с. 32].

Заголовки в журналістському творі функціонально орієнтовані на те, щоб інформувати, окреслювати проблему, спонукати, зацікавлювати, інтригувати, викликати асоціації й ін.; вони концентрують тему й/або ідею публікації. І. Завальнюк слушно зауважує: "З огляду на те, що закономірністю газетних заголовків є тенденція до економії мовних засобів, очевидним є формування нових моделей заголовків, які б вирізнялися і простотою, і змістовою ємністю". У ролі таких заголовкових моделей у мові сучасних медіа "досить активно постають

.....

цитовані прислів'я, приказки та афоризми, які виконують не лише інформативну й рекламну функції, а й виховну, естетичну, бо здебільшого застерігають, схвалюють чи засуджують. За ними стоїть авторитет поколінь нашого народу, чия невичерпна талановитість, високе естетичне чуття й гострий розум і тепер продовжують збагачувати духовну спадщину, що громадилася віками" [2, с. 202].

Поряд із традиційними мовними засобами в медіа використовують також інтертекстуальні прийоми оформлення заголовків, створюючи своєрідний емоційно-експресивний соціокомунікативний ефект. Такі інтертекстуальні засоби, як фразеологічні одиниці, зокрема прислів'я та приказки, влучно функціонують у ролі найменувань публікацій: *Не в нашого коня наша* [ДТ. 2020. №1277]; *Робота не вовк* [ДТ. 2020, 01 травня]; *Скупий платить двічі* (ДТ. 2020, 08 грудня); *Чим далі в ліс, тим більше дров* [ДТ. 2021, 21 лютого] й ін. Крім лаконічної мовної експресії, вони імплікують жартівливу, іронічну, саркастичну чи іншу конотацію. Прикметно, що в заголовковому комплексі ідейно-тематичну специфіку такого типу основних заголовків допомагають розкрити підзаголовки, напр.: *Скупий платить двічі. Чому не можна економити на вищій освіті навіть на користь Фонду боротьби з ковід* [ДТ. 2020, 08 грудня].

Д. Сизонов доводить, що "фразеологізм-заголовок у медіа використовується для: привернення уваги реципієнта, акцентування на ключовій інформації, уточнення на деяких фактах, активізації фонових знань реципієнта, попереднього сприйняття та розуміння тексту, впливу на масову свідомість" [7, с. 58]. "У заголовку як установчому (домінантному) елементі медійного тексту фразеологізми повинні точно відображати настрій соціуму, ментальні особливості реципієнта і бути яскравими маркерами актуальних політичних, економічних, культурних, спортивних та ін. подій, які відбуваються на даний час" [7, с. 62].

Цитатні вирази в інтертекстуальних заголовках бувають різні за походженням: *Ще не вмерла Україна* [ДТ. 2020, 05 серпня] – Державний Гімн України; *"Щоб у нас усе було, і нам за це нічого*

не було" [ДТ. 2020. №1284] – народний тост; *"Утром – деньги, днем – стуля"* [ДТ. 2020. №1280] – з роману І. Ільфа та Є. Петрова "Дванадцять стільців" тощо.

Такі мовні засоби можуть бути частиною заголовка. Наприклад, відомий вислів із поезії Лесі Українки "Contra spem spero" ("Без надії сподіваюся") М. Різник використовує в назві статті *"Об'єднання громад Полтавщини. Без надії сподіваємося"* [ДТ. 2020, 24 травня], у якій виразно комунікативно-прагматичний потенціал підсилює інтертекстуальне обрамлення: заголовок як "відмикає" текст, так і може "замикати" його використаєм інтертекстом. Проаналізувавши проблеми децентралізації та ОТГ Полтавщини, автор підсумовує вкінці: *"Навіщо було п'ять років давати людям надію, щоб силоміць забрати її в останній момент? Але все ж таки без надії сподіваємося"*.

У медіатекстах фразеологічні вирази, цитати досить часто зазнають трансформації, лексико-граматичної реконструкції. Перефразування прямої номінації корелює з текстом, економить мовні ресурси в заголовку й експресивно поглиблює його комунікативну прагматику: *Як мертвому поправки* [ДТ. 2020. №1280]; *"Язик" до Києва довів* [ДТ. 2020. №1281]; *Уряд думкою багатіє* [ДТ. 2020. №1282]; *Не треба вигадувати самокат!* [ДТ. 2020. №1287]; *Локалізуймося, бо ми того варті* [ДТ. 2020, 21 липня]. Фольклорна основа робить такі найменування колоритними, легкими для сприймання й упізнаваними.

Перифрастична номінація інтертексту виникає в результаті заміни чи додавання компонентів у відомих висловах, що стає своєрідним інформаційним кодом до медіатексту, до його основної ідеї: *Онлайн шиєницю жала* [ДТ. 2020. №1288] – пор. *На паниціні шиєницю жала* (Т. Шевченко); *Привид блукає Європою, привид COVID-19* [ДТ. 2020. №1288] – пор. *Привид блукає Європою – привид комунізму* (К.Маркс і Ф. Енгельс); *Якби карантину не було, його варто було б вигадати* [ДТ. 2020, 05 червня] – пор. *Якби Бога не було, то його слід би було вигадати* (Вольтер); *Хоч скільки кричи "цукор" – солодке не*

.....
 буде [ДТ. 2020, 13 грудня] – пор. *Скільки не кажи "халва" – в роті солодко не стане* (азербайджанське прислів'я).

Більш популярні в медіадискурсі усталені вирази можуть мати в заголовках різні варіації, формуючи інтертекстуальні стереотипи. Наприклад, відома двозначна фраза *Стратити не можна помилувати* трансформовано використовується в заголовках публікацій: *Врятувати не можна вбити* [ДТ. 2021, 28 лютого]; *Озеро Вирлиця – заповідати не можна руйнувати* [ДТ. 2021, 21 вересня]. Так, у підзаголовку останньої автор конкретизує неоднозначність інтертексту: *"...з тим, де поставити розділовий знак, місто мусить визначитися стратегічно та комплексно!"*.

Одним із компонентів заголовкового комплексу є внутрішні заголовки як назви окремих частин значного за обсягом медіатексту, у ролі яких також можуть функціонувати інтертекстуальні засоби. Зокрема, у публікації *Санітарний контроль* [ДТ. 2020. №1283] О. Дмитричева послуговується трансформованими виразами для найменування її частин: ***Або пан, або пандемія; Китайське попередження; Для вірусів закон не писаний***. А в статті *"Пенсійним" пирогом усіх не нагодуєш. Потрібен "пенсійний" торт"* [ДТ. 2020. №1279] (пор. вираз: *Попа одним обідом не нагодуєш*); інтертекстуальність основного заголовка підсилюють влучні найменування окремих її структурних частин: ***Наша пісня гарна, нова, починаймо її знову; Чи варто винаходити український велосипед?***

З-поміж інтертекстуальних прийомів образності й виразності в медіа виокремлюємо алюзії, які викликають метафоричні асоціації натяком на досить відомі суспільно-історичні або літературні факти, події, фрази, персонажів інших текстів. Так, алюзійний заголовок *"Про добрі наміри і пекло"* [ДТ. 2020, 10 вересня] сформований на основі крилатого вислову *"Добрими намірами вимощена дорога до пекла"*, добре відомого читачам. Алюзія заголовка *"Зміна коней на переправі"* [ДТ. 2020. №1277] відсилає до виразу *"Коней на переправі не міняють"*, контрастуючи з ним семантично.

Звернення до літературних творів і фільмів є популярним прийомом у журналістиці при створенні заголовків. Їхні найменування досить відомі, смислове наповнення доповнює стилістичну привабливість підтекстової інформації, що породжується на перетині старого й нового контексту; забезпечує емоційну реакцію на медіатекст, підвищуючи ступінь довіри до повідомлення. У функції заголовків медіатекстів рідко використовують оригінальні найменування творів: *Останній самурай* [ДТ. 2020, 04 червня] – пор., американська історична драма Е. Цвіка за романом Д. Логана "Останній самурай". У публікації йдеться про те, як директор Львівської середньої загальноосвітньої школи східних мов та східних бойових мистецтв "Будокан" з поглибленим вивченням іноземних мов організував благодійний марафон збору коштів на ремонт.

Прийом аплікації та мовної гри залучають журналісти в заголовках-алюзіях, які відсилають читача до назви відомого твору, але щодо медіатексту зазнають метаморфози й переосмислення. Переважно функціонують у ролі заголовків трансформовані найменування, які автори адаптують до своїх публікацій із різноманітними лексико-граматичними і смисловими варіаціями. Напр., заміна компонента чи розширення структури номінації: *"Угода століття" імені Трампа* [ДТ. 2020. №1279] – американська комедія В. Фрідкіна "Угода століття"; *Кривавий четвер для турецької армії* [ДТ. 2020. №1284] – американський кінофільм режисера С. Вудса "Кривавий четвер"; *Гери будівельних престолів* [ДТ. 2021, 23 квітня] – американський телесеріал "Гра престолів"; *Паливо з багатьма невідомими* [ДТ. 2020. №1287] – український мінісеріал "Злочин з багатьма невідомими"; *Цукерки не винні?* [ДТ. 2021, 17 січня] – оповідання М. Коцюбинського "Коні не винні"; *Осінь олігархів* [ДТ. 2021, 19 жовтня] – роман Г.Г. Маркеса "Осінь патріарха".

Іноді автори не просто послуговуються в заголовку-алюзії публікації відомою і привабливою назвою, а й в інших елементах заголовкового комплексу вмотивовують такий вибір. Наприклад,

назва британського науково-фантастичного телесеріалу Ч. Брукера "Чорне дзеркало" фігурує в заголовку статті *"Чорне дзеркало" Італії. Щоденник ізоляції* [ДТ. 2020. №1287], яку доповнює лід й увиразнює міжтекстову взаємодію: *Все здається страшним сном, вигадкою, новим сезоном відомого серіалу. Але це реальність, в якій ми раптово опинилися. Вступний іспит до нового світу, куди потраплять не всі.*

В іншому випадку таку інтертекстуальність може розкривати резюме медіатексту. Так, у статті *"Вбрання голого короля. Що не так із завершенням навчального року в школах?"* [ДТ. 2021, 09 березня] автор використовує колізію з казки Г.К. Андерсена "Нове вбрання короля" як заголовок і як кінцівку, образно резюмуючи: *Однак це не знімає питання, як змінити ситуацію із завершенням навчального року. Потрібно чесно визнати, що проблема є, що король – голий, і поміркувати над тим, як максимально ефективно завершити навчальний рік.*

У статті "Чому Україні не варто покладати надії на Макрона" [ДТ. 2020. №1280] інтертекстуального колориту додають алюзії у внутрішніх заголовках, а денотатами є однойменні назви кінофільмів: *"З Парижа з любов'ю"* (французький екшн); *"У ліжку з ворогом"* (американський трилер); *"Такі різні близнюки"* (американська кінокомедія) або назва пісні з фільму *"Pourquoi pas!"*.

Алюзія в метафоричних заголовках функціонує як засіб створення якісних характеристик шляхом перенесення рис історичних, міфологічних, літературних персонажів чи предметів на ті, про які йдеться в медіатексті, пор.: *У передчутті колективного Торквемади* [ДТ. 2020, 07 травня]; *Час "Губернатора Марбаса"* [ДТ. 2020, 04 травня]; *Помста карабасам. Рада в першому читанні прийняла закон про олігархів* [ДТ. 2021, 01 липня]; *Чорний лебідь над нафтовим озером. Чому впали ціни на чорне золото* [ДТ. 2020. №1285] й ін.

Наприклад, у статті О. Покальчука *"У пошуках національного Грааля"* [ДТ. 2020. №1276] в заголовок винесений інтертекстуальний прийом натяку на "чарівну чашу, з якої Христос вкушав на Таємній вечері і в яку Йосип потім збирав

кров із ран розп'ятого". Розмірковуючи над пошуками української національної ідеї, автор використовує і в тексті Грааль як символ духовності, який шукають здавна, проводить історичний паралелізм від минулого до сучасності: не лише як культурна цінність, а й політична мотивація.

У деяких випадках заголовки-алюзії супроводжують підзаголовки, які натякають на смисловий зв'язок символу в заголовку та змістом публікації, створюючи інтертекстуальний фрейм. Такі композиційні посередники допомагають розкодувати інтертекст уже на рівні заголовкового комплексу. Наприклад, у найменуванні статті Д. Білоуса "*Український Лас-Вегас чи Нью-Васюки?*" [ДТ. 2021, 05 вересня] назви міст, імпліцитно пов'язані з гральним бізнесом, семантично непеєднані з атрибутом *український*. Підзаголовок "*Мильні бульки грального бізнесу в Україні*" розкриває метафоричну образність заголовка й основну ідею медіатексту.

Композиційну естетику заголовкового комплексу довершує епіграф – факультативний елемент медіатекстів і лаконічний інтертекстуальний прийом.

У словнику "Медіалінгвістика..." *епіграф* трактують як "цитата, влучний вислів, афоризм чи прислів'я, подані перед текстом медійного твору або перед його окремими частинами"; "часто є ключем до осмислення авторської концепції, медійної інтерпретації суспільної колізії, актуальної теми, а також корелює асоціативні зв'язки тексту з літературною традицією та сучасністю" [4, с. 45]. К. Серажим вбачає призначення епіграфа в тому, щоб "визначити основну ідею чи тему, загальний тон тексту. Однак визначити не стільки номінативно, скільки шляхом актуалізації асоціативних зв'язків, проведення аналогій тощо" [6, с. 440].

Епіграф є автономним паратекстуальним елементом: як текст у тексті має свого автора, свою сферу функціонування і сприяє розумінню ідейно-змістового й проблемно-тематичного параметрів медіатексту, актуалізуючи нове контекстуальне смислове поле. Наприклад, у тижневику "Дзеркало тижня" епіграфами до публікацій є такі вислови відомих діячів

культури, політики: *"Вершина всіх зол – це перемога в громадянській війні"* (Цицерон) [ДТ. 2020. №1278. О. Покальчук. Культурні згарища інформаційної війни]; *Якщо ж ти не знаєш ні себе, ні свого ворога, ти завжди будеш створювати для себе небезпеку* (Сунь Цзи) [ДТ. 2020, 09 липня. С. Немирич. Тверезість – норма життя? Кому як]; *Хто вже зайняв позицію спостерігача – ніколи не стане діяти: таке основне правило для глядача.* (Гі Дебор) [ДТ. 2020, 07 серпня. О. Покальчук. Суспільство терористичного цирку]; *Пороки засвоюються і без учителів* (Луцій Анней Сенека) [ДТ. 2021, 04 грудня. В. Ткач "Лідерські" партії сучасності як ознака краху цивілізації]; *І новим променем виблискує в тумані Те, що здавалося напівзабутим сном* (М. Рильський) [ДТ. 2021, 03 лютого. С. Немирич. Вітер змін] й ін. Суть таких сентенцій полягає в декодуванні авторського задуму, що об'єктивує особливе сприймання тексту й більш ефективний вплив на свідомість читача.

Свої публікації на соціологічні, психологічні, політичні та інші тематики досить часто увиразнює епіграфами О. Покальчук. Так, у статті "Паразити підсвідомості" [ДТ. 2021, 26 вересня] він не лише використовує трансформовану назву книги англійського письменника і філософа *К. Вілсона "Паразити свідомості"*, а й у ролі такого композиційного елемента тексту наводить цитату з книги: "Людське оточення не становить собою чогось такого аж надто важливого, як йому це традиційно приписують". Автор розмірковує про один із механізмів сучасного оперування людською поведінкою – маніпуляція співчуттям, наводить приклади оманливої соціальної реклами жалісливої тематики в соцмережах, що є сентиментальним подразником, пов'язує це із феноменом вродженої провини та комплексом меншовартості. Крізь призму епіграфа спрямована ідея твору (не лише зрозуміти текст, а й оцінити його).

В епіграфі проявляється оригінальність автора в текстотворчому процесі – досягненні композиційної та ідейно-тематичної довершеності, вмінні творчо переосмислювати й

вдало використовувати в медіа запозичення з інших текстів. Біблійну цитату *"Над річками Вавилонськими, там ми сиділи та й плакали, коли згадували про Сіона!"* (Псалом 137) В. Ткач наводить в епіграфі до статті "Пандемія: *"Над річками Вавилонськими..."*" [ДТ. 2020, 10 грудня], у якій йдеться про цивілізаційне значення пандемії: як змінилася поведінка і логіка людей, як вплинув карантин на суспільство, які зміни відбулися в політиці, економіці, а головна теза – як було, вже не буде; тому людство має усвідомити і тоді знайти вихід із новітнього "Вавилонського полону".

Ідіостиль медіатекстів С. Немирича вирізняється активним використанням епіграфів. Інтертекстуальну комбінованість у заголовковому комплексі спостерігаємо у статті *"Сродна праця"* [ДТ. 2021, 19 травня]. Так, в основному заголовку денотатом є ідея "сродної праці" Г.Сковороди як запоруки успішної діяльності не тільки для особистого задоволення, а й для суспільної користі (*"Сродна праця – це найсолодша в світі річ"*). У підзаголовку автор послуговується міфічною алюзією про Скіллу і Харібду: *Україні потрібно уникнути Харібди великої війни і Скілли внутрішнього конфлікту*. У переносному вживанні вислів "бути між Скіллою і Харібдою" позначає загрозову небезпеку чи неприємності одночасно з двох боків. Інтертекстуальність довершує епіграф – цитата з поеми Гомера *"Одіссея"* (переклад Б. Тена): *Отже, тепер всю одверто скажи мені правду, богине:// В разі Харібди я згубної яюсь уникну, чи зможу// Скіллу відбить, як супутців почне вона раптом хапати*.

Такий інтертекстуальний симбіоз посилює прагматичний ефект заголовкового комплексу і в публікації В. Нагайчука *"Її прощальний уклін"* [ДТ. 2020. №1281]. Алюзія заголовка відсилає до збірки детективних повістей англійського письменника А. Конан Дойла *"Його прощальний уклін"*. В епіграфі автор наводить трансформований вислів *Не по Анці шапка* (пор. *Не по Сеньке шапка*) та цитату *"– Паніковського б'ють! – Як, уже?!"*, іронію яких розкриває вже на початку статті: "Саме цим уривком із „Золотого теля" можна описати реакцію німецьких ЗМІ та світових аналітиків на відмову

.....

Аннегрет Крамп-Карренбауер (більш відомої як АКК) від канцлерських домагань та її заяву про залишення поста голови партії".

Ремінісценція як інтертекстуальне явище, за нашими спостереженнями, є досить рідкісною в заголовковому комплексі медіатекстів, оскільки це не просто використання відомої назви твору, образу, символу чи натяк на щось (властиве алюзії). Автор апелює до такого інтертексту в самій публікації: зіставлення з чимось, порівняння, нагадування, відгомін у медіатексті, тобто ситуація, що наводить на спогад про твір, подію або й результат запозичення образів, мотивів, контекстів, сюжетів з інших творів. Таким прикладом є стаття *"Зворотний бік цифрового суспільства – другий "бунт мас"* [ДТ. 2021, 17 вересня], у ній уже в підзаголовку "Перечитуючи Ортегу-і-Гассета" В. Бакіров апелює до автора твору, назву якого використано в заголовку. Звертаючись до класики, він проводить паралелі із сьогоденням (інтернет, соцмережі, блоги та їхні користувачі), оскільки подібні реалії давно описано. Ремінісценція розкривається на початку матеріалу: "Саме такі почуття викликає трактат Хосе Ортеги-і-Гассета "Бунт мас", уперше опублікований в Іспанії майже сто років тому. У ньому Ортега-і-Гассет показав, що бурхливий розвиток засобів масової інформації (газет, журналів, різного роду друкованих видань), демократизація суспільного життя (гіпердемократія), підвищення стандартів масового споживання призвели до разючого й несподіваного результату – небувалого виверження людських мас на поверхню історії". Далі автор статті використовує поняття "люди маси", "бунт мас", цитати відомого іспанського філософа, розмірковуючи над буттям людей у цифровому суспільстві, їхньою психологією, поведінкою, комунікацією. У такий спосіб ремінісцентний прийом посилює паратекстуальність заголовка і медіатексту.

Отже, інтертексти в заголовкових комплексах медіатекстів виводять їх за межі тільки інформаційності, розширюють функціональний діапазон і лінгвопрагматичний потенціал. Інтертекстуальні прийоми використовують в основних

заголовках, підзаголовках, внутрішніх заголовках, епіграфах, лідах та слугують для привернення уваги до проблеми, вираження ставлення й провідної думки публікації, проведення паралелей, порівнянь, аналогій між інтертекстом і медіадискурсом.

Найбільш поширені мовностилістичні ресурси інтертекстів у цих композиційних компонентах медіа – це відомі вислови чи фразеологічні одиниці, назви творів або трансформації їхніх форм (усічення, додавання, заміна елементів), що породжують нові смисли чи експресію. Інтертекстуальні засоби сприяють мовній економії й водночас розширюють смислову перспективу заголовків медіатекстів, вдало реалізують їхню рекламну функцію – зацікавити, заінтригувати, вплинути на підсвідомість, відсилаючи до відомих текстів й образів. Мовна гра естетично увиразнює заголовковий комплекс, приваблює читача до більш продуктивного знайомства з публікацією, аналітичного осмислення дійсності.

Перспективним вважаємо не лише різноаспектні дослідження інтертекстів у масмедіа, а й використання таких результатів із дидактичною метою в методиці журналістської творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галич В.М. Семіотика інтертекстуальності публіцистичного твору: соціально-комунікативна рецепція. Рівне, 2015.
2. Завальнюк І. Специфіка й форми вияву інтертекстуальності в заголовках газет Вінниччини. *Проблеми гуманітарних наук. Серія "Філологія"*. 2016. Вип. 38. С. 199-208.
3. Каленич В. Когнітивні та комунікативно-прагматичні параметри інтертекстуальності в мас-медіа. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 27 (2). С.155–173.
4. Медіалінгвістика : словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов ; за ред. Л.І. Шевченко. Київ, 2014.
5. Михайленко В.М. Заголовковий комплекс як базовий елемент журналістського тексту. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т.50. С.239-244.
6. Серажим К.С. Текстознавство. Київ, 2008.

7. Сизонов Д.Ю. Фразеологізм-заголовок як маніпулятивна домінанта медіатексту. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2020. Вип.40. С.58-70.

8. Шевченко Л.І. Інтертекстуальність у медіа: дослідницький ресурс категорії. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2014. Вип. 29. С. 79-86.

9. Шевченко Л.І. Медійна інтертекстуальність у дослідницьких парадигмах сучасної лінгвістики: наукові інтерпретації, опозиції, перспективи аналізу. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. Вип. 31. С.7-18.

REFERENCES

1. Halych, V.M. (2015). *Semiotics of intertextuality of a journalistic work: social-communicative reception* [Semiotyka intertekstualnosti publitsystychnoho tvoriv: sotsialno-komunikatyvna retseptsiya]. Rivne [in Ukrainian].

2. Zavalniuk, I. (2016). *The peculiarities and forms of intertextuality in the newspaper headlines of Vinnytsia region* [Spetsyfika i formy vyjavu intertekstual'nosti v zaholovkakh hazet Vinnychchyny]. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriya "Filolohiya"*, 38, 199-208 [in Ukrainian].

3. Kalenych, V. (2020). *Cognitive and Communicative Pragmatic Parameters of Intertextuality in Mass Media* [Kohnityvni ta komunikatyvno-prahmatychni parametry intertekstual'nosti v mas-media]. *Psycholinguistics*, 27 (2), 155-173. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2020-27-2-155-173> [in Ukrainian].

4. *Medialinguistics : The dictionary of terms and concepts* (2014). [Medialinhvistyka : slovnyk terminiv i ponyat] / L.I. Shevchenko, D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov / Za red. L.I. Shevchenko. Kyiv [in Ukrainian].

5. Mykhaylenko, V.M. (2013). *Title complex as a basic element of journalistic text* [Zaholovkovyy kompleks yak bazovyy element zhurnalist-s'koho tekstu]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, 50, 239-244 [in Ukrainian].

6. Serazhym, K.S. (2008). *Textology* [Tekstoznavstvo]. Kyiv [in Ukrainian].

7. Syzonov, D.Y. (2020). *A phraseologism-heading as a manipulative dominant of a mediatext* [Frazеологізм-заголовок як маніпулятивна домінанта медіатексту]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi lingvistyky*:

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика
.....

teorija i praktyka, 40, 58-70. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.58-70> [in Ukrainian].

8. Shevchenko, L.I. (2014). *Intertextuality in media: research resours of the category* [Intertekstual'nist' u media: doslidnyč'kyj resurs kategorii]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' lingvistyky: teorija i praktyka*, 29, 79-86 [in Ukrainian].

9. Shevchenko, L.I. (2015). *The media intertextuality in research paradigms of modern linguistics: scientific interpretation, oppositions and prospects of analysis* [Mediyna intertekstual'nist' u doslidnyts'kykh paradyhmakh suchasnoyi lnhvistyky: naukovi interpretatsiyi, opozytsiyi, perspektyvy analizu]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' lingvistyky: teorija i praktyka*, 31, 7-18 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 30.03.2022
Дата затвердження редакцією – 13.04.2022

UA

**ИНДЕКСАЦИЯ ЗБІРНИКА В МІЖНАРОДНИХ
НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ ДАНИХ**

Збірник входить до міжнародних наукометричних баз:

- **INDEX COPERNICUS** (Польща), <https://indexcopernicus.com>
 - **ERIH PLUS** (Норвегія),
<https://erihplus.nsd.no>
 - **RESEARCH BIB** (Японія),
<https://www.researchbib.com>
 - **ROAD**,
<https://road.issn.org/>
 - **DOAJ**, <https://doaj.org>
 - **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY** (Нідерланди),
<http://www.linguisticbibliography.com>
 - **GOOGLE SCHOLAR**,
<https://scholar.google.com.ua>
 - **OUCI**,
<https://ouci.dntb.gov.ua/>
 - **ULRICH'SWEB**
<http://ulrichsweb.serialssolutions.com/>
-

EN

**INDEXATION OF THE DIGEST IN
THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC DATABASES**

The digest is included to international scientific databases:

- **INDEX COPERNICUS** (Poland), <https://indexcopernicus.com>
 - **ERIH PLUS** (Norway),
<https://erihplus.nsd.no>
 - **RESEARCH BIB** (Japan),
<https://www.researchbib.com>
 - **ROAD**,
<https://road.issn.org/>
 - **DOAJ**, <https://doaj.org>
 - **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY** (Netherlands),
<http://www.linguisticbibliography.com>
 - **GOOGLE SCHOLAR**,
<https://scholar.google.com.ua>
 - **OUCI**,
<https://ouci.dntb.gov.ua/>
 - **ULRICH'SWEB**
<http://ulrichsweb.serialssolutions.com/>
-

Кафедра стилістики та мовної комунікації
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

планує публікацію періодичного збірника наукових праць
"Актуальні проблеми української лінгвістики:
теорія і практика" (випуск № 45)

UA

Вимоги до публікації:

1. *Текст статті* повинен відповідати чинним вимогам Міністерства освіти і науки України та міжнародним науковим стандартам, згідно з якими обов'язковими є такі елементи:

– постановка проблеми в контексті сучасної філологічної науки та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями;

– аналіз найновіших публікацій із теми дослідження;

– визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямків дослідження;

– формулювання мети статті (постановка завдання);

– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі.

2. *Комп'ютерний варіант статті* повинен відповідати таким вимогам:

– шрифт **Times New Roman**;

– якщо в наборі використовуються інші шрифти, якими набрано ілюстративний матеріал, то вони подаються окремим файлом;

– поля: вгорі – 2,5 см; внизу – 9,54 см; зліва – 2,5 см; справа – 6,84 см;

– відступи від колонтитула: вгорі – 2,75 см; внизу – 9 см;

– абзацний відступ – 1,25 см;

– міжрядковий інтервал – одинарний;

– для покликань на джерело цитування використовувати квадратні дужки, напр.: [5, с. 141], де 5 – номер джерела відповідно до списку використаної літератури в алфавітному порядку, а 141 –

номер сторінки; покликання на джерела ілюстративного матеріалу мають бути у круглих дужках (І. Франко);

– згадувати у статті дослідника рекомендовано у форматі: О. Потебня, Д. Чижевський, D. Pettit.

3. **Матеріали** подавати в такій послідовності (відповідно у трьох інформаційних блоках – українському, англійському й російському):

– класифікаційний індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК);

– прізвище та ініціали автора подаються посередині (**розмір 11 кеглів, жирний курсив**);

– ID (ORCID) та ScopusID / ResearcherID подається посередині (**розмір 11 кеглів, курсив**);

– назва статті (українською, англійською та російською мовами в кожному з інформаційних блоків) набирається через рядок по центру великими літерами (**розмір 11 кеглів, жирний шрифт**);

– анотації **не менше 1800 знаків** українською, англійською та російською мовами (**розмір 10 кеглів, курсив**);

– ключові слова (не більше десяти слів) (**розмір 10 кеглів, курсив**);

– інформація про автора / авторів подається українською, англійською та російською мовами після анотації у відповідному інформаційному блоці (**розмір 10 кеглів, курсив**) в такій послідовності: прізвище, ім'я, по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, посада / навчання в аспірантурі, докторантурі; структурний підрозділ (факультет / інститут, кафедра); назва навчального закладу чи установи; електронна адреса;

– текст статті – через інтервал після назви (**розмір 11 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний**);

– списки літератури (**НЕ БІЛЬШЕ 20 ПОЗИЦІЙ**) подаються через рядок після основного тексту статті в алфавітному порядку в рубриці **ЛІТЕРАТУРА (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний)**. Література оформляється згідно з чинними бібліографічними вимогами. Необхідно розрізняти

наукову літературу та джерела. **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ПЕРЕКЛАДАЄТЬСЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ І ТРАНСЛІТЕРУЄТЬСЯ ЛАТИНИЦЕЮ** та подається в рубриці **REFERENCES** (за стилем **APA**) після основного списку:

Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

– список умовних скорочень назв джерел (за наявності) (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний) подається після списку літератури через один інтервал.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Покликання на статті збірника в інших виданнях **ОБОВ'ЯЗКОВО** потрібно робити із вказівкою індивідуального номера DOI.

Статті подаються до редакційної колегії збірника в електронному та роздрукованому варіантах на кафедру стилістики та мовної комунікації.

Публікації збірника проходять **обов'язкове внутрішнє та зовнішнє рецензування** з погляду актуальності, новизни, новаторської постановки проблем, чіткості формулювань дослідницьких завдань, логічності й обґрунтованості висновків.

Видання **дотримується всіх етичних норм і правил**, а також тих, що регламентовані чинним законодавством. Редакторська політика видання базується на принципах Комітету з етики наукових публікацій відносно рівності всіх статей і авторів для головного редактора, редколегії та рецензентів; конфіденційності у процесі внутрішнього та зовнішнього рецензування; оригінальності пропонованого матеріалу та плагіату.

Видання **платне**.

тел.: **0(44) 239-33-66;**

web: **[https://apultp.knu.ua;](https://apultp.knu.ua)**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

Department of Stylistics and Language
Communication of Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
plans to publish a periodic scientific edition
**"Current issues of Ukrainian linguistics:
theory and practice" (№ 45)**

EN

Call for papers

1. *Manuscripts* must meet the applicable requirements of Ministry of Education and Science of Ukraine as well as international standards:

- stating the problem in the context of modern philological science, its correlation with relevant practical tasks;
- analysis of recent literature on the research topic;
- determining previously unexplored aspects of the general problem or research trends;
- defining the aim of the research;
- general description of the work, justification of research findings;
- conclusions of the study, prospects and implications of the research.

2. *A computer version of the article* must meet the following requirements:

- font Times New Roman;
- if the author uses other fonts, it is necessary to propose them in a separate file;
- margin: head – 2.5 cm; tail – 9.54 cm; left – 2.5 cm; right – 6.84 cm;
- an indentation from the running title: head – 2.75 cm; tail – 9 cm;
- an indentation – 1.25 cm;
- line-to-line spacing – single;
- citation must be done in square brackets, e.g.: [5, p. 141], where 5 is a resource number in the references list in alphabetical order, and 141 is a page number;

– a reference to resources should be used in parentheses, e.g.:
(I. Franko).

3. **Materials** must be submitted in the following sequence:

- classification index of the Universal Decimal Classification (UDC);
- the author / authors' name and surname (**size 11 points, bold type**);
- the author / authors' ID (ORCID) and ScopusID / ResearcherID (*size 11 points, italic type*);
- the title of the article is typed in the middle in capital letters (**size 11 points, bold type**);
- abstracts (no less **than 1800 symbols**) in Ukrainian, English and Russian (*size 10 points, italic type*);
- key words (no more than ten words) (*size 10 points, italic type*);
- information about the author / authors in Ukrainian, English and Russian after each of the abstracts respectively (*size 10 points, italic type*) in the following order: first name, middle name, scientific degree, academic status, PhD/doctoral studies; organization (faculty / institute/department); title of the institution; e-mail;
- text of the article – in the interval after the title (size 11 points);
- literature lists (**AT MOST 20 POSITIONS**) must be given after the main text of the article in alphabetical order in the rubric **REFERENCES** (size 10 points). References must be submitted in accordance with the applicable requirements of bibliographic standarts. It is necessary to distinguish scientific literature and resources. **REFERENCES MUST ALSO BE TRANSLATED AND TRANSLITERATED IN LATIN** and served in the **REFERENCES (APA)**:
Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linvgistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].
- a list of abbreviations of the resources (if any) (size 10 points) is submitted after the references list.

NB! References on articles of our digest in other editions must be done with the indication of the DOI individual number.

The papers must be submitted to the **editorial board** in electronic and printed versions to the department of stylistics and language communication.

The manuscripts must have **internal and external reviews** in terms of relevance, novelty, innovative research problems, formulation of tasks clarity, consistency and validity of conclusions.

The edition adheres to all **ethic norms** and rules as well as those that are regulated by current legislation. Editorial policy of the edition is based on the principles of Committee on Publication Ethics regarding the equality of all articles and authors to the editor-in-chief, editorial board and reviewers; confidentiality in the process of internal and external reviewing; originality of the submitted paper and plagiarism.

The edition is **paid**.

Tel: **0(44) 239-33-66**;

web: **<https://apultp.knu.ua>**;

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

ЗМІСТ

В ПАМ'ЯТЬ ПРО С.К. РОСОВЕЦЬКОГО

Дядишева-Росовецька Ю.Б., Росовецький С.С. Мовознавча спадщина Станіслава Казимировича Росовецького	6
--	---

СУЧАСНА ЛІНГВІСТИКА В ІДЕЯХ І ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ

Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Юрислінгвістика в епіцентрі західної науки: проблеми і перспективи	28
---	----

Дергач Д.В. Інтелектуалізація мови нових медіа: еволюція жанрової парадигми.....	48
---	----

Левко О.В., Крамар Н.А. Інтертекстуальність як джерело емоціоналізації дискурсу та мовних інновацій	68
--	----

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Снитко О.С., Гречка С.О. "Битва наративів" у сучасному медіапросторі України	86
--	----

Карпова К.С., Боримська О.І. Моя кібер-особистість: презентація ідентичності в мережі TikTok	118
---	-----

Каленич В.М. Інтертекстуальність заголовкових комплексів у медіатекстах	130
--	-----

Індексція збірника в міжнародних наукометричних базах	147
--	-----

Вимоги до публікації у виданні	148
---	-----

.....

CONTENTS

IN MEMORY OF S.K. ROSOVETSKY

- Juliya B. Dyadyshcheva-Rosovetska,
Stanislav S. Rosovetskyi**
Linguistic heritage of
Stanislav Kazimirovich Rosovetsky 6

MODERN LINGUISTICS IN IDEAS AND RESEARCH INTERPRETATIONS

- Larysa I. Shevchenko, Dmytro Y. Syzonov**
Jurislinguistics at the epicenter of western science:
problems and prospects 28

- Dmytro V. Dergach**
Language intellectualization in new media:
evolution of genre paradigm 48

- Oleksandr V. Levko, Nataliia A. Kramar**
Intertextuality as a source of discourse emotionalization
and language innovations 68

MASS MEDIA ISSUES IN THE MODERN LINGUISTICS

- Olena S. Snytko, Stanislav O. Hrechka**
"Battle of narratives" in Ukraine's modern media space 86

- Kateryna S. Karpova, Oksana I. Borymska**
My cyber self: identity presentation on TikTok 118

- Volodymyr M. Kalenych**
Intertextuality of the headline complexes
in mediatexts 130

- Indexing in international scientific databases** 147

- Publication requirements** 151

Наукове видання
(категорія Б)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск XLIV

Над випуском працювали:

Л. І. Шевченко (голов. редактор),
Д. Ю. Сизонов (відп. секретар)

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Усі статті перевірено на плагіат.

Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Електронна версія публікацій представлена на сайті <http://apultp.knu.ua>

Підписано до друку 30.05.2022. Формат 60x84^{1/16}. Вид. № ФЛ 42-13. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 300.
Ум. друк. арк. 9,06. Зам. № 222-0421

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43
(38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02